

Kvalitetsmanual för statlig finansiering av förorenade områden

Användning och hantering av
statlig finansiering till utredning
och åtgärd

UTGÅVA 17 | DECEMBER 2025

Kvalitetsmanual för statlig finansiering av förorenade områden

Användning och hantering av statlig finansiering
till utredning och åtgärd

Naturvårdsverket
Tel: 010-698 10 00
E-post: registrator@naturvardsverket.se
Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm
Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-7209-4
ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2025

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2025
Omslag, Naturvårdsverket: F.d. glasbruk

Kvalitetsmanualen upprättades 2005 och är ett levande dokument som kontinuerligt uppdateras med nytt material. De senaste revideringarna listas nedan.

För uppdateringar och senaste utgåva, se Naturvårdsverkets webbsida om kvalitetsmanualen (www.naturvardsverket.se).

Utgåva nr.	Revideringar	Datum
Utgåva 17		2025-11-17
	Strukturen av manualen har setts över.	
	Grundförutsättningar för ansökan har flyttats in i kvalitetsmanualen från nationella planen.	
	Minsta belopp för ansökan om statsbidrag för utredningar har höjts från 500 kr till 2 500 kr.	
	Åtgärdsansökan om statsbidrag respektive statligt stöd har slagits ihop och information om Naturvårdsverkets tolkning av bestämmelserna i GBER har flyttats till bilaga. Text har även strukits eller omarbetats när den huvudsakligen finns i förordning.	
	Vad som gäller i åtgärdsprojekt som tidigare finansierats med statsbidrag och som kan omfattas av statligt stöd för fortsatt finansiering, har förtydligats i övergångsbestämmelserna.	
	Den mer ingående beskrivningen av avhjälpandeprocessen olika delar har flyttats längre bak i dokumenttexten.	
	Kapitlet om upphandling har flyttats till bilaga liksom texter som i andra avsnitt handlat om upphandlingsfrågor.	
	Mallar för ansökan och redovisning har uppdaterats och flyttats till Naturvårdsverkets webbsida om kvalitetsmanualen.	
	Mallen för ansvarsutredning har justerats så att värdeökning och nyttiga utredningskostnader istället ligger i ansökningsmallarna.	
	Länkbiblioteket har tagits bort liksom de flesta övriga direktmlänkar eftersom de ofta snabbt blir inaktuella.	
	Flera figurer har lagts till och ett par har tagits bort.	
	Högsta belopp vid förenklat ansökningsförfarande (FAF) har höjts till 5 mnkr.	
	Uppdateringar och förtydliganden har gjorts i flertalet kapitel.	

Förord

Föroreningar är en del av vår industrihistoria och utvecklingen av vårt välfärds-samhälle, det är lämningar från till exempel kemisk industri, träimpregnering, massa- och pappersindustri, varv, glasbruk, gruvhantering och annan industriell verksamhet. Det finns många exempel på att föroreningarna har en negativ påverkan på miljö och hälsa. Förorenade områden kan till exempel utgöra hot mot dricksvattentäkter eller utgöra risk för människors hälsa vid vistelse på platsen. Sjöar och hav kan påverkas negativt av föroreningar och artrikedomen utarmas.

Arbetet med utredning och åtgärder av förorenade områden styrs framför allt av miljöbalken och miljökvalitetsmålen som riksdagen beslutat om. Syftet med statlig finansiering i form av statsbidrag och statligt stöd för utredningar och åtgärder från det statliga anslaget 1:4 anslagspost 1 *Sanering och efterbehandling av förorenade områden*, är att åtgärda förorenade områden till nästa generation. Staten via Naturvårdsverket kan bekosta utredning och åtgärd av nationellt prioriterade förorenade områden när ansvar för detta enligt lag helt eller delvis saknas. Statlig finansiering kan även ges för andra aktiviteter som har positiva effekter på arbetet med förorenade områden på lokal och regional nivå.

Kvalitetsmanualen redogör för den statliga finansieringen i form av statsbidrag och statligt stöd, vad som omfattas, hur statlig finansiering söks, vad som krävs vid ansökan och hur den statliga finansieringen ska användas och redovisas.

För att den statliga finansieringen av utredningar och åtgärder ska kunna genomföras krävs samverkan och samarbete mellan Naturvårdsverket, länsstyrelsen, huvudmän och tillsynsmyndigheter. Vi har olika roller i detta arbete där varje del är lika viktig för att vi ska få åtgärderna genomförda i praktiken.

Kvalitetsmanualen är ett levande dokument som kontinuerligt uppdateras.

Stockholm 17 november 2025

Ingela Hiltula

Avdelningschef, Kretsloppsavdelningen

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	10
Terminologi	11
1. Inledning	17
1.1 Bakgrund	17
1.2 Syfte, målgrupp och stöddokument	18
1.3 Läsanvisning	19
2. Miljömål och lagstiftning	22
2.1 Sveriges miljömål och Agenda 2030	22
2.2 Miljöbalken	22
2.3 Bidragsförordningen	22
2.4 Stödförordningen	23
2.5 EU-rätten	23
3. Avhjälpandeprocessen och statlig finansiering	24
3.1 Avhjälpandeprocessen	24
3.1.1 Initiering	24
3.1.2 Förstudie	25
3.1.3 Huvudstudie	25
3.1.4 Åtgärdsförberedelser	25
3.1.5 Genomförande	25
3.1.6 Uppföljning	25
3.2 Statlig finansiering av avhjälpandeprocessen	26
3.2.1 Statsbidrag och statligt stöd	26
3.2.2 Hur avgör man vilken statlig finansiering som är tillämplig?	27
4. Aktörernas roller, ansvar och prövning	29
4.1 Naturvårdsverket	29
4.1.1 Naturvårdsverkets prövning av ansökan	29
4.1.2 Nationell uppföljning	30
4.2 Länsstyrelsen	31
4.2.1 Länsstyrelsens prövning av ansökan	31
4.2.2 Förvaltning av EBH-stödet	32
4.2.3 Registrering och aktivering av data i EBH-stödet	32
4.3 Huvudman	32
4.3.1 Vem som kan vara huvudman	33
4.3.2 Huvudmannens roll och ansvar	33
4.3.3 Huvudmannaskapet i projektarbetet	34
4.4 Tillsynsmyndigheten	34
4.4.1 Tillsynsavgift	35
4.5 Länsstyrelsens och huvudmannens finansiering	35
4.5.1 Särskild finansiering för länsstyrelsernas styrning och administration	35
4.5.2 Huvudmannens kostnadsfinansiering	35

5.	Ansvarsfrågor och skyldigheter	37
5.1	Bedömning eller utredning av ansvar för utredningar och åtgärder	37
5.2	Ansvarsbedömning	38
5.3	Ansvarsutredning	38
5.3.1	Vid ansökan om medel till statligt stöd	38
5.3.2	Vid ansökan om statsbidrag	39
5.3.3	Jävsituation	39
5.4	Statligt finansierade utredningar till nytta för fastighetsägare	40
5.5	Fastighetsvärdering och värdeökning vid statlig finansiering	40
5.5.1	Vid delvis statlig finansiering	41
6.	Årshjul och flerårsbeslut	43
6.1	Årshjulet för instruktioner, ansökan, beslut och redovisning	43
6.2	Bemyndiganderamen och utbetalningar	44
7.	Ansökan om statsbidrag för utredningar	45
7.1	Vad ansökan om statsbidrag för utredning omfattar	45
7.2	Grundförutsättningar för ansökan om bidrag till utredningar	46
7.3	Instruktioner för ansökan	46
7.4	Vad statsbidrag för utredningar inte får användas till	47
7.5	Utförande och redovisning	47
8.	Ansökan om statlig finansiering i åtgärdsfas	49
8.1	Vad ansökan om statlig finansiering för åtgärdsfas omfattar	49
8.1.1	Ansökan om statsbidrag för att ta fram en ansökan och en fastighetsvärdering	49
8.2	Ansökans utformning och osäkerheter	50
8.3	Grundförutsättningar för ansökan till åtgärdsförberedelser och åtgärder	50
8.4	Mallar för ansökan	51
8.5	Vad statlig finansiering i åtgärdsfas inte får användas till	51
8.6	Utförande och redovisning	52
8.7	Principer vid val av åtgärdsalternativ	52
8.7.1	Markanvändning och nivå för åtgärd	52
9.	Ärendegång vid ansökan i åtgärdsfas	53
9.1	Ärendegång vid ansökan om statsbidrag till åtgärdsförberedelser och åtgärd	53
9.2	Ärendegång vid ansökan om statligt stöd till åtgärder	54
9.2.1	Överenskommelse vid ansökan om statligt stöd hos länsstyrelsen	55
9.2.2	Länsstyrelsens rapportering i TAM	55
9.2.3	När statligt stöd inte ska betalas ut	56
9.2.4	Återbetalning	56
9.3	Statsbidrag och statligt stöd vid samma förorenade område	57
9.3.1	Ärendegång vid hantering av åtgärdsprojekt som omfattas av både bidrag och stöd	57
9.4	Övergångsbestämmelser	58
10.	Statsbidrag för akutåtgärder	59
10.1	När det är möjligt att ansöka om statsbidrag för akutåtgärder	59
10.2	Verkställighet och rättelse på felandes bekostnad	59
10.2.1	Verkställighet enligt 26. kap 17 § miljöbalken	60
10.2.2	Rättelse på felandes bekostnad enligt 26 kap. 18 § miljöbalken	60
10.3	Särskilt angelägna objekt	61
10.4	Samråd	61

10.5	Ansökan om statsbidrag	62
10.5.1	Vilka typer av åtgärder som ansökan kan omfatta	62
10.5.2	Vad ansökan ska innehålla	63
10.6	Redovisning	63
11.	Förenklat ansökningsförfarande	64
11.1	Bakgrund och syfte	64
11.2	Ansökan om statlig finansiering	64
11.3	Redovisning	65
12.	Övriga ansökningar som omfattas av statsbidrag	66
12.1	Statsbidrag för ansvarsutredning	66
12.2	Statsbidrag för att ta fram ansökan och anlita fastighetsvärderare	66
12.3	Statsbidrag till verifierande provtagning	67
12.4	Statsbidrag till Pilotprojekt	67
12.5	Statsbidrag till regionala träffar	67
12.6	Statsbidrag till tillsynsprojekt	68
13.	Statlig finansiering vid begränsat ansvar	69
13.1	När begränsad finansiering kan bli aktuellt	69
13.2	Val av tillvägagångssätt	69
13.3	Miljömässigt motiverad åtgärd och ansvarsfrågan	70
13.4	Avtal	71
13.5	Föreläggande	71
13.6	Huvudmannaskap vid statlig begränsad finansiering	72
13.7	Förslag till arbetsprocess inför åtgärd	72
14.	Åtgärd av mark inför bostadsbyggande	73
14.1	Allmän information och bakgrund	73
14.2	Åtgärds mål – mindre känslig markanvändning	74
14.3	Förutsättningar för statlig finansiering	74
14.3.1	Kommuner där statlig finansiering kan sökas	74
14.3.2	Behov av bostäder	75
14.3.3	Detaljplan	75
14.4	Indelning i kommuntyper	76
14.5	Tak för den statliga finansieringen	76
14.6	Aktörer och ansvarsfördelning	77
14.7	Återbetalning av statlig finansiering	77
15.	Invasiva främmande arter och förorenade områden	78
15.1	Invasiva främmande arter	78
15.2	Ansvar för invasiva främmande växtarter	78
15.3	Inventering av invasiva främmande växtarter	79
15.4	Åtgärder för hantering av invasiva växter i arbetet med förorenade områden	79
15.5	Statlig finansiering för hantering av invasiva främmande växtarter	80
16.	Återställning efter åtgärd	81
16.1	Anläggningar, byggnader och tillbehör	81
16.1.1	Återanvändning	82
16.1.2	Rivning	82
16.1.3	Ersättning	82
16.1.4	Värdeökning	83
16.2	Återfyllnadsmassor	83

16.3	Växtlighet	83
16.3.1	Trädgårdar och grönområden	83
16.3.2	Skogsområden	84
16.3.3	Garantiskötsel och senare skötselansvar	84
16.4	Kulturmiljö	84
16.4.1	Byggnader	85
16.4.2	Fornlämning	85
16.4.3	Vägledning	86
17.	Statlig finansiering vid herrelösa fastigheter	87
17.1	Statsbidrag för utredning och akutåtgärd	87
17.2	Vad expropriation av en herrelös fastighet innebär	87
17.3	Vad köp av en fastighet som riskerar att bli herrelös innebär	88
18.	Ekonomisk redovisning, omfördelning, fördyring och återbetalning	89
18.1	Ekonomisk redovisning	89
18.2	Återbetalning	89
18.3	Omfördelning	90
18.3.1	Omfördelning för utredningar	90
18.3.2	Omfördelning för åtgärder	91
18.4	Kompletterande medel	91
19.	Avhjälpanprocessens delar	92
19.1	Certifierad provtagning och certifierad provtagare	93
19.2	Initiering av avhjälpanprocessen	94
19.2.1	Vad som ingår i initieringen	94
19.3	Förstudie	95
19.3.1	Vad som ingår i förstudien	96
19.4	Huvudstudie	97
19.4.1	Vad som ingår i en huvudstudie	97
19.5	Åtgärdsförberedelser	101
19.5.1	Aktiveter i åtgärdsförberedelser	102
19.6	Genomförande av åtgärd	105
19.6.1	Aktiviteter i genomförandet av efterbehandlingsåtgärden	105
19.7	Uppföljning och utvärdering	106
19.7.1	Slutrapport	107
19.7.2	Slutredovisning	107
20.	Referenser	109
	Bilagor	111
Bilaga 1.	Naturvårdsverkets tolkning av begreppet företag	111
	Vad som inte utgör ekonomisk verksamhet	111
	Kommun och stat	112
	Företag	113
	Privatpersoner	114
Bilaga 2.	Vad som ingår i en ansvarsutredning vid ansökan om statlig finansiering	115
	Inledning	115
	Miljöbalken	115
	Förorenat område	115
	Verksamhetsutövare	116
	Förvaringsfall	116
	Fastighetsägarens subsidiära ansvar	117
	Bedömning	117
	Informationskällor för underlag till ansvarsutredningen	118

Bilaga 3. Upphandling	119
Miljökrav vid statligt finansierade åtgärder	119
Entreprenadformer	120
Förfrågningsunderlag	120
Ersättning	123
Bilaga 4. Kommuntypsindelning	124

Sammanfattning

Syftet med statlig finansiering i form av statsbidrag och statligt stöd för utredningar och åtgärder från det statliga anslaget 1:4 *Sanering och återställning av förorenade områden*, anslagspost 1 *Sanering och efterbehandling av förorenade områden*, är att åtgärda förorenade områden så att de inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön. Staten kan bekosta utredningar och åtgärder av nationellt prioriterade förorenade områden när ansvar för detta enligt lag helt eller delvis saknas.

Naturvårdsverket har i uppdrag att administrera den statliga finansieringen, i enlighet med Naturvårdsverkets instruktion (SFS 2012:989). Naturvårdsverket fördelar den statliga finansieringen i form av statsbidrag och statligt stöd för utredning och åtgärd utifrån en nationell prioritering. Fördelningen är även styrd av behoven på lokal och regional nivå. Inriktningen på det statligt finansierade arbetet med förorenade områden kan variera från år till år. Möjligheten till fördelning av statlig finansiering är beroende av regeringens varierande anslag till området. Sedan 2016 kan en del av anslaget även användas för sanering av mark inför bostadsbyggande. Sedan tidigare har utredningar och åtgärder av förorenade sediment utförts genom statligt finansiering. Från och med 2018 avsätts också särskilda medel för åtgärder av förorenade sediment.

Kvalitetsmanualen syftar till att ge vägledning i det statligt finansierade arbetet med förorenade områden. Det övergripande målet är att kvalitetsmanualen ska utgöra basen för ett kvalitetssäkert och hållbart statligt arbete. Det i sin tur bidrar till att nå det nationella miljökvalitetsmålet Giftfri miljö och även andra miljökvalitetsmål såsom God bebyggd miljö, Grundvatten av god kvalitet och Levande sjöar och vattendrag. Därtill bidrar det till att de nationellt prioriterade förorenade områdena utreds och vid behov åtgärdas. Arbetet med förorenade områden bidrar även till flera av målen i Agenda 2030.

Naturvårdsverket vägleder länsstyrelsen kring frågor om statlig finansiering vid utredningar och åtgärder. Naturvårdsverkets vägledning kring statsbidrag är mer detaljerad än vägledningen kring statligt stöd. Vägledningen kring statligt stöd ges endast på en övergripande nivå då det är länsstyrelsen som är beslutande myndighet i ärenden om statligt stöd.

Kvalitetsmanualen omfattar det statligt finansierade arbetet med förorenade områden som faller inom ramen för 1:4-anslagets anslagspost 1, från initiering till genomförande och uppföljning av enskilda projekt.

Terminologi

Fokus i nedanstående terminologilista är begrepp som är kopplade till hantering av statlig finansiering via anslag 1:4.

Ansvar	Skyldighet enligt miljöbalken att utreda och åtgärda förorenade områden som kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.
Ansvarig	Den som orsakat en förorening eller i vissa fall den som förvärvat en förorenad fastighet och som enligt 10 kap. miljöbalken i skälig omfattning skall utföra eller bekosta de utredningar och åtgärder som på grund av föroreningen behövs för att förebygga, hindra eller motverka att skada eller olägenhet uppstår för människors hälsa eller miljön.
Ansvarsbedömning	Förenklad ansvarsutredning för bedömning av ansvar för utredning (vid ansökan om statsbidrag för MIFO fas 2-undersökning och förstudie). En sådan bedömning kan vara översiktlig och anpassas till tillgången på information och utredningssteg. En ansvarsbedömning är ett levande dokument och uppdateras regelbundet genom de olika utredningsskedena.
Ansvarsutredning	Utförlig ansvarsutredning för bedömning av ansvar för utredning (vid ansökan om statsbidrag för huvudstudie) och åtgärder. En ansvarsutredning upprättas av tillsynsmyndigheten, och den är ett levande dokument.
Avhjälpande	Med avhjälpande avses utredning, efterbehandling och andra åtgärder för att avhjälpa en förorenings-skada eller en allvarlig miljöskada enligt 10 kap. 1 § tredje stycket miljöbalken i dess lydelse från och med 1 augusti 2007.
Avhjälpandeprocessen	Arbetsstegen i arbetet med förorenade områden, från initiering till uppföljning.
Bemyndiganderam	Det belopp från sakanslag 1:4 <i>Sanering och återställning av förorenade områden</i> , anslagspost 1 <i>Sanering och efterbehandling</i> , som regeringen beslutar om att Naturvårdsverket sammanlagt maximalt får besluta om för nästkommande budgetår och ett angivet antal år framåt därefter.

Bidragsförordningen	Förordning (2004:100) om statsbidrag för avhjälpande av föroreningskador, dvs. den förordning som reglerar statlig finansiering för sådana åtgärder som inte utgör statligt stöd.
Branschlistan	En lista som länsstyrelserna och Naturvårdsverket tillsammans har tagit fram över branscher som ska prioriteras vid inventering av förorenade områden.
EBH-samordnare	Länsstyrelsens handläggare som ansvarar för samordningen av länets statligt finansierade arbete med förorenade områden gentemot Naturvårdsverket.
EBH-portalen	En webbplats avsedd för de som arbetar med vägledning och tillsyn inom förorenade områden på länsstyrelser och kommuner. Även andra, som Naturvårdsverket, SGI, SGU, konsulter eller verksamhetsutövare kan ha nytta av innehållet, (www.ebhportal.se)
EBH-stödet	Länsstyrelsernas databas med uppgifter om förorenade områden i Sverige. Användare är endast länsstyrelserna, som använder sig av EBH-stödet i sitt arbete med förorenade områden.
EBH-info	Naturvårdsverkets förenklade läsversion av länsstyrelsernas databas EBH-stödet. EBH-info omfattar endast objekt som utretts eller åtgärdats med statlig finansiering, samt statistik för samtliga objekt i Sverige.
Efterbehandling	Begreppet efterbehandling är en del av definitionen av avhjälpande i 10 kap. miljöbalken i dess lydelse efter 1 augusti 2007. Efterbehandling är de åtgärder som syftar till att ta hand om en föroreningskada i mark- eller vattenområde, grundvatten, en byggnad eller en anläggning. Begreppet efterbehandling före 1 augusti 2007 används för både utredningar och åtgärder av förorenade områden. På grund av övergångsbestämmelserna till 10 kap. miljöbalken är det dock huvudsakligen kapitlets äldre lydelse som kommer att tillämpas i praktiken under en lång tid framöver.
Efterkontroll	Uppföljande miljökontroll efter genomförd åtgärd (inom uppföljnings- och utvärderingssteget) för att verifiera att åtgärds målen har uppnåtts.
Fastighetsägande företag	En fysisk eller juridisk person som bedriver ekonomisk verksamhet genom att tillhandahålla varor eller tjänster på en marknad och som äger en fastighet som är förorenad.

Förorenat område	Ett relativt väl avgränsat område (mark- eller vattenområde, byggnader och anläggningar) där en eller flera föroreningar förekommer. Begrepp som används avseende områden som blivit förorenade före 1 augusti 2007. Detta omfattar de flesta områdena och begreppet används därför generellt i kvalitetsmanualen.
Föroreningsskada	En miljöskada som genom förorening av ett mark- eller vattenområde, grundvatten, en byggnad eller en anläggning kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön enligt 10 kap. 1 § första stycket miljöbalken i dess lydelse från och med 1 augusti 2007.
Förstudie	Det utredningsskede som utförs efter att det finns en konstaterad förorening och en riskklassning som tyder på att området kan innebära en stor till mycket stor risk. Förstudien omfattar en eller flera stegvisa undersökningar och utredningar med syftet att klargöra föroreningsbilden och riskerna.
GBER	Den allmänna gruppundantagsförordningen, GBER (general block exemption regulation). Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget. Stöd som uppfyller villkoren i GBER är undantagna från förbudet mot statligt stöd.
Genomförande	Genomförandet följer efter åtgärdsförberedelserna och innebär att de konkreta åtgärderna utförs, normalt på entreprenad. Även miljökontroller och besiktningar ingår.
Huvudman	En kommun, en länsstyrelse eller en annan statlig myndighet som har ansvar för genomförandet av olika utredningar och åtgärder i ett statligt finansierat projekt.
Huvudstudie	Huvudstudien görs efter att riskbilden från förstudien är tillräckligt klar för att gå vidare med undersökningar och utredningar med syftet att välja åtgärd. Här görs bland annat riskbedömning, riskvärdering.
Initiering	Initiering är det inledande steget i avhjälpande-processen där information eller misstanke kommer fram om att ett område är så förorenat att det kan utgöra en oacceptabel risk för människors hälsa och miljön. Arbetet med identifiering, inventering och riskklassning enligt MIFO fas 1 och MIFO fas 2 hör till initieringen.

Identifiering	Identifiering innebär att, genom en skrivbordsstudie, lokalisera objekt som kan ha förorenats av branscher med miljöstörande verksamhet.
Inventering	Inventeringen är ett arbete som syftar till att uppskatta den potentiella risken med ett förorenat område. Inventeringen omfattar inventering enligt MIFO fas 1 och MIFO fas 2.
Konceptuell modell	En förenklad illustration eller beskrivning av hur man uppfattar det berörda området; hur det ser ut fysiskt och hur man tror att det fungerar i termer av föroreningskällor, skyddsobjekt, föroreningsspridning, exponering, osv.
Lägesbeskrivningen	Naturvårdsverkets årliga rapportering till regeringen om arbetet med att avhjälpa sådana föroreningsskador som avses i 10 kap. miljöbalken enligt 1 d § bidragsförordningen (SFS 2004:100).
MIFO fas 1	Inventeringsmetodik enligt Naturvårdsverkets vägledning i rapport 4918. Inventeringen enligt MIFO fas 1 görs i syfte att ge objekt en riskklass för prioritering av objekt för framtida utredningar eller åtgärder. Inventering utgår från insamling av information om objektet, till exempel arkivstudier, intervjuer, granskning av fotografier. Vanligtvis görs inga provtagningar. Detta är den riskklassning som utförs som ett första inventeringssteg i initieringsfasen.
MIFO fas 2	Inventeringsmetodik enligt Naturvårdsverkets vägledning i rapport 4918. Inventering enligt MIFO fas 2 innebär i regel en enklare provtagning som stöd för säkrare prioritering och riskklassning. Det är en översiktlig undersökning som utförs i initieringsfasen innan det enskilda objektet går in i förstudiefasen. Resultaten ligger till grund för ny riskklassning.
Mätbara åtgärds mål	Mätbara åtgärds mål uttrycker vad som krävs för att uppnå de övergripande åtgärds målen. De utgör därmed en konkretisering av de övergripande målen i kvantifierbara termer. Utgör underlag för formulering av åtgärds krav.
Nationella planen	Nationella planen ger strukturen för och är utgångspunkten för Naturvårdsverkets prioritering av ansökningar om statlig finansiering. Naturvårdsverkets nationella plan för avhjälpande av föroreningsskador är upprättad enligt 1 c § bidragsförordningen (2004:100) och 25 § stödförordningen (2022:98).

Nyckeltal	Uppföljande data för arbetet med åtgärder sker på objektsnivå och på nationell nivå. På objektsnivå avser nyckeltalen miljö och ekonomi. Nyckeltal tas fram i samband med slutrapport och slutredovisning.
Prioriteringslistan	Länsstyrelsens lista över de förorenade områdena i länet som är mest prioriterade att arbeta med, sett ur risksynpunkt. Minst de tio första objekten är rangordnade. Listan uppdateras årligen, och finns även publicerad på länsstyrelsernas regionala webbsidor.
Projektering och projekteringsdirektiv	Planering och specifikation i detalj för hur en åtgärd ska genomföras, samt vilka krav som ska ställas på den entreprenör som genomför åtgärden. Projekteringsdirektiv är ofta detsamma som åtgärdskrav.
Regionala webbsidor	Länsstyrelsens beskrivning av och plan för arbetet med förorenade områden i länet. De regionala webbsidorna ska i första hand användas i informationssyfte, men också delges Naturvårdsverket. Webbsidorna ses över varje år.
Regleringsbrev	Regeringens årliga regleringsbrev i slutet av december till Naturvårdsverket som bland annat anger ändamål och villkor för anslag 1:4, anslagspost 1 <i>Sanering och efterbehandling av förorenade områden</i> .
Slutrapport	Huvudmannens slutrapportering efter genomförd åtgärd och/eller uppföljning och utvärdering. Slutrapporten ska innehålla beskrivning av projektet med bland annat erfarenhetsåterföring och utvärdering av måloppfyllelse samt ekonomisk redovisning.
Slutredovisning	Länsstyrelsens slutredovisning till Naturvårdsverket när utredning eller åtgärd har slutförts.
Statliga medel	Statlig finansiering i form av medel till statligt stöd från Naturvårdsverket till länsstyrelserna, i enlighet med stödförordningen, under förutsättning att ansvarig saknas helt eller delvis.
Statligt stöd	Statlig finansiering i form av statligt stöd från länsstyrelserna till huvudmännen i enlighet med stödförordningen, under förutsättning att ansvarig saknas helt eller delvis. Statligt stöd omfattar åtgärder som inte utgör statsbidrag.
Statsbidrag	Statlig finansiering i form av statsbidrag i enlighet med bidragsförordningen, under förutsättning att ansvarig saknas helt eller delvis.
Stödförordningen	Förordning (2022:98) om statligt stöd till åtgärder för efterbehandling av föroreningskador, dvs. den förordning som reglerar statlig finansiering för sådana åtgärder som utgör statligt stöd.

TAM	EU-databasen State Aid Transparency Award Module (TAM). I den registreras bland annat organisationsnummer eller eventuellt personnummer, stöd-mottagarens namn, typ av stödmottagare, stödets syfte och den beviljade myndighetens namn.
Uppföljning	Efter entreprenadens slutbesiktning följer uppföljning och utvärdering av den genomförda åtgärden. Här görs efterkontroller, garantibesiktningar och erfarenhets-återföring. Det kontrolleras att hälsoriskerna med det förorenade området har avhjälpits i enlighet med uppsatta mål så att genomförandet har nått sitt syfte.
Utredning	I utredningssteget utförs de utredningar som behövs för att åtgärder ska kunna genomföras. Här ingår MIFO fas 2, förstudie och huvudstudie.
Återställning	Åtgärder som behövs för att återställa området efter att ett förorenat område åtgärdats eller undersökts. Detta så att området så långt det är möjligt och ekonomiskt försvarbart återfår sin tidigare funktion.
Åtgärd	I kvalitetsmanualen används oftast begreppet åtgärd. Det omfattar begreppet efterbehandling i 10 kapitlet miljöbalken i dess lydelse både före och efter 1 augusti 2007.
Åtgärdsförberedelser	Om huvudstudien har visat på ett åtgärdsbehov vidtas åtgärdsförberedelser. Dessa omfattar planering och projektering av åtgärderna, samt anmälan eller tillstånd. Syftet är bland annat att minimera osäkerheterna kring den planerade åtgärden.
Åtgärdsfas	Omfattar både åtgärdsförberedelser och åtgärd
Åtgärdskrav	Inför genomförandet av åtgärderna formuleras åtgärdskrav i form av utförandekrav, funktionskrav och egenskapskrav. Syftet är att vägleda entreprenören i utförandet av åtgärderna och därmed säkerställa uppfyllelse av de övergripande och mätbara åtgärdsmålen. Åtgärdskraven bör vara så detaljerade som möjligt och omfatta alla åtgärdsaktiviteter samt alla medier.
Övergripande åtgärds mål	Övergripande åtgärds mål formuleras tidigt i projektet och är underlag för riskbedömningen, åtgärdsutredning och riskvärdering. De beskriver övergripande vilken användning eller funktion som ska vara möjlig inom ett område efter genomförd åtgärd.

1. Inledning

I det här kapitlet ges en övergripande bakgrund till arbetet med förorenade områden, kvalitetsmanualens syfte och målgrupp samt läsanvisning. De stöddokument som används i arbetet med förorenade områden anges.

1.1 Bakgrund

Det finns ett stort antal förorenade områden i Sverige. Cirka 1200 områden bedöms vara mycket allvarligt förorenade. Det övergripande syftet med utredning och åtgärder av förorenade områden är att långsiktigt minska riskerna för skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

I miljöbalken regleras arbetet med föroreningsskador (förorenade områden). Enligt miljöbalken ska den som bidragit till en förorening ansvara för att utreda och åtgärda det förorenade området. I vissa fall kan ansvaret även ha övergått till fastighetsägaren. För de förorenade områden där det inte finns någon ansvarig, kan staten besluta om statlig finansiering i form av statsbidrag och statligt stöd till utredningar och åtgärder. Statsbidrag regleras i förordningen (SFS 2004:100) om statsbidrag för avhjälpande av föroreningsskador (bidragsförordningen) och statligt stöd regleras i förordningen (SFS 2022:98) om statligt stöd till åtgärder för efterbehandling av föroreningsskador (stödförordningen).

Statsbidrag kan omfatta hela avhjälpandeprocessen medan statligt stöd är begränsat till genomförandet av åtgärden i avhjälpandeprocessen. Det som avgör vilken form av statlig finansiering som kan vara aktuell är om den statliga finansieringen kan omfattas av EU:s statsstödsregler. I dessa fall är stödförordningen aktuell och i övriga fall gäller statsbidrag enligt bidragsförordningen.

Naturvårdsverket är den myndighet som nationellt samordnar arbetet med förorenade områden. Naturvårdsverket är också ansvarig för att administrera den statliga finansieringen, i enlighet med Naturvårdsverkets instruktion (SFS 2012:989). I Naturvårdsverkets instruktion 3 § punkten 10 framgår att Naturvårdsverket särskilt ska ansvara för administration, uppföljning och utvärdering av statsbidrag som omfattas av bidragsförordningen. Vidare framgår det i 3 § punkten 9 att Naturvårdsverket särskilt ska ansvara för nationell samordning och prioritering när det gäller avhjälpande av sådana föroreningsskador och allvarliga miljöskador som avses i 10 kap. miljöbalken.

Naturvårdsverket fördelar den statliga finansieringen för utredning och åtgärd av förorenade områden utifrån en nationell prioritering. Fördelningen är även styrd av behoven på lokal och regional nivå.

Inriktningen på det statligt finansierade arbetet med förorenade områden kan variera från år till år. I regeringens regleringsbrev för Naturvårdsverket anges för vilka ändamål, anslag 1:4, anslagspost 1 *Sanering och efterbehandling av förorenade områden* får användas, som disponeras av Naturvårdsverket. Regleringsbrevet kommer i slutet av december. Där fastställs storlek på och villkor för anslag inför nästkommande budgetår. Där anges också beloppen och slutår för bemyndiganderamen. Det är endast länsstyrelsen som kan ansöka om statlig finansiering hos Naturvårdsverket.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) ansvarar för utredningar och åtgärder av förorenade områden som orsakats av statliga aktörer som inte längre finns kvar. Detta arbete finansieras av SGU:s egna anslag och beskrivs inte här.

Arbetet med utredningar och åtgärder av förorenade områden är en viktig del av miljömålsarbetet bidrar till att nå det nationella miljökvalitetsmålet Giftfri miljö och även andra miljökvalitetsmål såsom God bebyggd miljö, Grundvatten av god kvalitet och Levande sjöar och vattendrag. Arbetet med utredningar och åtgärder bidrar även till flera av målen i Agenda 2030.

1.2 Syfte, målgrupp och stöddokument

I det statligt finansierade arbetet med förorenade områden finns några huvudsakliga vägledningsdokument (se figur 1).

Kvalitetsmanualen ger vägledning i det statligt finansierade arbetet med förorenade områden. Målsättningen är att uppnå en likartad och kvalitetssäker hantering av den statliga finansieringen av förorenade områden över hela landet. I kvalitetsmanualen framgår hela processen kring statlig finansiering för utredningar och åtgärder av förorenade områden – från ansökan till hur slutredovisning ska göras. Målgrupp är främst länsstyrelser och kommuner men även fastighetsägare och andra huvudmän för statligt finansierade utredningar och åtgärder av förorenade områden.

Då det övergripande arbetet med förorenade områden i princip är densamma oavsett finansieringsform kan kvalitetsmanualen även ge viss vägledning för tillsynsmyndigheternas bedömningar och avväganden i tillsynsdrivna och helt privatfinansierade projekt. Kvalitetsmanualen i sin helhet är dock enbart avsedd för statligt finansierat avhjälpande och efterbehandling.

I syfte att förstå hur det statliga finansieringssystemet ser ut och vilka krav som ställs utgör kvalitetsmanualen även ett relevant underlag för de konsulter och entreprenörer som är upphandlade för att genomföra statligt finansierade utredningar och åtgärder. Privata verksamhetsutövare, fastighetsägare och fastighetsägande företag berörs i projekt där de och staten står för varsin del av finansiering.

Förutom kvalitetsmanualen är Naturvårdsverkets *Nationella plan för prioritering av statlig finansiering till avhjälpande av föroreningsskador*¹, ett viktigt stöddokument i arbetet med förorenade områden. Den nationella planen är styrande för hur Naturvårdsverket beslutar om statsbidrag respektive beviljar medel till statligt stöd, samt vägledande för länsstyrelser som söker statsbidrag och medel till statligt stöd. Nationella planen är upprättad enligt 1 c § bidragsförordningen. Senaste versionen av den nationella planen finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

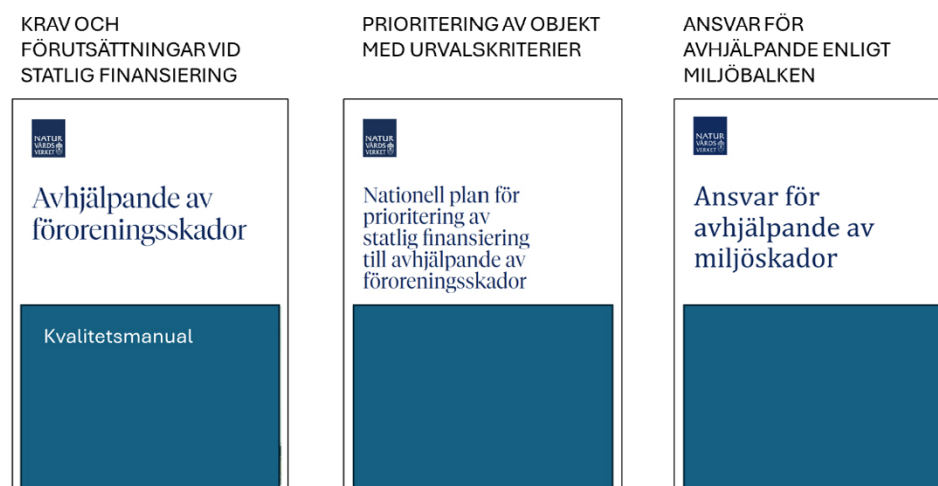
Även Naturvårdsverkets vägledning *Ansvar för avhjälpande av miljöskador – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis* (Naturvårdsverket, 2024) är ett viktigt dokument i arbetet. Vägledningen är stöd för ansvarsbedömning och ansvarsutredning angående om det finns någon ansvarig för föroreningsskadan, enligt bestämmelserna i miljöbalken. Detta för att klargöra om statlig finansiering kan bli aktuell.

---

¹ Nationell plan för prioritering av statlig finansiering till avhjälpande av föroreningsskador (www.naturvardsverket.se)

Alla Naturvårdsverkets vägledningar finns tillgängliga på Naturvårdsverkets webbplats.

Det finns även andra vägledningar som hänvisas till i denna manual. Dessa finns samlade i referenslistan längre bak i dokumentet.

Figur 1. Den statliga finansieringens stöddokument.

1.3 Läsanvisning

Nedan beskrivs innehållet i kvalitetsmanualens kapitel översiktligt i syfte att underlätta för läsaren att hitta rätt information:

Inledning (Kapitel 1)

I det inledande kapitlet ges en bakgrund till den statliga finansieringen. Syfte med kvalitetsmanualen, målgrupp och viktiga stöddokument anges.

Miljömål och lagstiftning (Kapitel 2)

Här beskrivs ramverket för arbetet med förorenade områden och den statliga finansieringen.

Avhjälpanprocessen och statlig finansiering (Kapitel 3)

I kapitlet ges en övergripande bild av de olika stegen i arbetet med förorenade områden som är statligt finansierade.

Aktörernas roller, ansvar och prövning (Kapitel 4)

Flera olika aktörer är involverade i det statliga arbetet med förorenade områden. Deras roller och ansvar beskrivs i detta kapitel.

Ansvarsfrågor och skyldigheter (Kapitel 5)

I det här kapitlet ges information om vilka som kan vara ansvariga för att utreda och åtgärda förorenade områden. Det framgår vilka skyldigheter, som oavsett ansvar, kan föreligga för en fastighetsägare (t.ex. till följd av värdeökning). Det anges också när en ansvarsbedömning eller en ansvarsutredning ska ske i olika steg av avhjälpanprocessen och när de behöver uppdateras.

Årshjul och årsbeslut (Kapitel 6)

Naturvårdsverket skickar ut instruktioner till länsstyrelserna och beslutar om statlig finansiering med ungefär samma tidpunkter varje år. I det här kapitlet framgår ungefärliga tidpunkter för instruktioner, länsstyrelsernas ansökan och Naturvårdsverkets beslut om statlig finansiering samt vid vilka tidpunkter länsstyrelserna ska inkomma med redovisning. Även långsiktiga beslut och utbetalningar beskrivs.

Ansökan om statsbidrag för utredningar (Kapitel 7)

Här anges vilka grundförutsättningar som krävs för att ansöka om statsbidrag för utredningar av förorenade områden. Det anges vad som kan ansökas om och vad som inte omfattas av ansökan.

Ansökan om statlig finansiering i åtgärdsfas (Kapitel 8)

Åtgärdsfasen i ett projekt omfattar både åtgärdsförberedelser och åtgärd. I det här kapitlet anges vilka grundförutsättningar som krävs för att ansöka om statsbidrag respektive medel till statligt stöd. Det anges vad som kan ansökas om och vad som inte omfattas av ansökan. I kapitlet anger Naturvårdsverket vilka principer som ska gälla vid val av åtgärdsalternativ i statligt finansierade projekt.

Ärendegång vid ansökan i åtgärdsfas (Kapitel 9)

Åtgärder finansieras antingen genom statsbidrag eller statligt stöd eller ibland både ock. Här beskrivs ärendegången i handläggningen av ansökan om statsbidrag respektive statligt stöd. Det beskrivs också hur projekt kan hanteras som finansieras genom både statsbidrag och statligt stöd. Det framgår också hur ett ökat finansieringsbehov i åtgärdsprojekt som tidigare finansierats genom statsbidrag, kan hanteras när projektet bedöms omfattas av statsstödsreglerna.

Statsbidrag för akutåtgärder (Kapitel 10)

I det här kapitlet beskrivs tre olika situationer när statsbidrag kan ansökas och som inte följer den vanliga avhjälpandeprocessen.

Förenklat ansökningsförfarande (Kapitel 11)

I vissa fall är en åtgärd så begränsad att utredningskostnaderna blir orimligt höga i förhållande till åtgärdskostnaden. I det här kapitlet beskrivs de särskilda förutsättningarna för dessa ansökningar. Det förenklade ansökningsförfarandet följer inte helt den vanliga avhjälpandeprocessen.

Övriga ansökningar som omfattas av statsbidrag (Kapitel 12)

Här beskrivs andra typer av undersökningar och insatser som bidrar till arbetet och utvecklingen inom arbetet med förorenade områden som kan vara mer eller mindre beständiga över tid. Mer information om dessa finns på Naturvårdsverkets webbplats.

Statlig finansiering vid begränsat ansvar (Kapitel 13)

När det finns någon som inte har ett helt ansvar för utredningar och åtgärder av ett förorenat område, kan staten finansiera åtgärden tillsammans med den ansvarige. Hur arbetsgången ser ut för ansökan om statlig finansiering i dessa fall beskrivs i detta kapitel.

Åtgärd av mark inför bostadsbyggande (Kapitel 14)

Vid åtgärder av mark inför bostadsbyggande finns vissa begränsningar och förutsättningar för när statligt stöd kan sökas. Dessa gäller utöver de grundförutsättningar som redan finns för alla åtgärdsprojekt och beskrivs här mer ingående.

Invasiva främmande arter och förorenade områden (Kapitel 15)

I samband med åtgärder av förorenade områden kan framför allt invasiva främmande växtarter som förekommer på området spridas. Invasiva växtarter behöver hanteras på särskilt sätt för att inte spridas vid en åtgärd. I kapitlet finns tips om var information finns om invasiva främmande växtarter, vilka ansvar som kan föreligga för bekämpning och vad statlig finansiering kan användas till.

Återställning efter åtgärd (Kapitel 16)

Efter en åtgärd kan det ha uppstått egendomsskador eller skador på natur- och kulturmiljö. I det här kapitlet beskrivs vad den statliga finansieringen kan användas till och hur, för en återställning av byggnader, anläggningar, växtlighet etc.

Statlig finansiering vid herrelösa fastigheter (Kapitel 17)

Ibland upphör en juridisk person som äger en förorenad fastighet. Det kan ske om en verksamhet går i konkurs. Det innebär att fastigheten saknar ägare och den benämns herrelös fastighet. Hur en sådan fastighet kan hanteras i den statliga finansieringen beskrivs i kapitlet.

Ekonomisk redovisning, omfördelning, fördyring och återbetalning (Kapitel 18)

Länsstyrelserna behöver redovisa hur de statliga medlen förbrukas. Den ekonomiska redovisningen beskrivs kort här. Det framgår även hur omfördelningar av medel ska göras, t.ex. mellan år. Det framgår också hur utökade kostnader i projekt och över-skjutande medel hanteras.

Avhjälpandeprocessens delar (Kapitel 19)

I det kapitel beskrivs de olika stegen i avhjälpandeprocessen mer ingående. Från Initiering till uppföljning och utvärdering. Här finns också information om krav på provtagning och provtagare (certifiering).

Referenser (Kapitel 20)

Här listas de dokument och lagar som omnämns i texten.

Naturvårdsverkets tolkning av begreppet företag (bilaga 1)

Naturvårdsverket beskriver här sin tolkning av bestämmelserna i EU:s statsstöds-regler.

Vad som ingår i en ansvarsutredning vid ansökan om statlig finansiering (bilaga 2)

Här finns en mall för vad som ska ingå i en utredning av om någon är ansvarig för utredningar och åtgärder av förorenade områden. Utredningen utgör ett underlag för ansökan om statlig finansiering.

Upphandling (bilaga 3)

I bilagan finns information som kan vara bra att känna till för den som gör upphandling av utredningar och åtgärder. Här framgår också Naturvårdsverkets miljökrav vid upphandling av statligt finansierade projekt.

Kommuntypsindelning (bilaga 4)

I den här bilagan finns en tabell som listar de kommuner där statligt stöd kan sökas eller inte sökas, för åtgärd av mark inför bostadsbyggande.

2. Miljömål och lagstiftning

Det här kapitlet sammanfattar målsättningen med, och de bestämmelser som styr arbetet med förorenade områden.

2.1 Sveriges miljömål och Agenda 2030

Sveriges miljömål beskriver vilka utmaningar som finns på nationell nivå när det gäller miljömässig hållbarhet. Ett miljökvalitetsmål som är av särskild betydelse för förorenade områden är Giftfri miljö. Arbetet med utredningar och åtgärder av förorenade områden är en viktig del av miljömålsarbetet och bidrar även till andra miljökvalitetsmål såsom God bebyggd miljö, Grundvatten av god kvalitet och Levande sjöar och vattendrag.

Miljökvalitetsmålet Giftfri miljö: ”Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna” (Riksdagens definition av miljökvalitetsmålet).

Följande precisering av miljökvalitetsmålet Giftfri miljö gäller för förorenade områden: ”Förorenade områden är åtgärdade i så stor utsträckning att de inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön.” (Beslutad av regeringen 26 april 2012).

Aktuell information om miljökvalitetsmålen finns på webbplatsen om Sveriges miljömål (www.sverigesmiljomal.se).

Arbetet med åtgärder av förorenade områden har även tydliga kopplingar till vissa delmål inom de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Aktuell information om Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen finns på webbplatsen om globala målen (www.globalamalen.se).

2.2 Miljöbalken

Ansvaret för utredning och åtgärd av förorenade områden grundar sig i 2 kap. 8 § och ansvaret regleras sedan i 10 kap. miljöbalken (1998:808). Det berör indirekt det statligt finansierade arbetet med förorenade områden, då staten kan vara aktuell som finansiär för de delar där ansvar inte kan utkrävas.

2.3 Bidragsförordningen

I förordning (2004:100) om statsbidrag för avhjälpande av föroreningsskador (bidragsförordningen) återfinns bestämmelserna om statsbidrag till utredningar och åtgärder av förorenade områden. Förordningen anger vad statsbidrag kan beviljas för, vem som gör ansökan, vad ansökan och beslut ska innehålla samt hur utbetalning, vidareförmedling och eventuell återbetalning ska ske. Enligt förordningens 12 § får inte Naturvårdsverkets beslut överklagas.

2.4 Stödförordningen

I förordning (2022:98) om statligt stöd till åtgärder för efterbehandling av förorenings-skador (stödförordningen) återfinns bestämmelserna om statligt stöd till åtgärder av förorenade områden. Förordningen anger vad medel och statligt stöd kan beviljas för, vem eller vilka som gör ansökan, vad ansökan och beslut ska innehålla samt hur utbetalning, vidareförmedling och eventuell återbetalning ska ske.

2.5 EU-rätten

Den statliga finansieringen styrs även av EU-förordningar och EU-direktiv. I EU:s allmänna gruppundantagsförordning (GBER)² anges vad som gäller för statlig finansiering till bland annat åtgärder av förorenade områden. Bestämmelserna avseende förorenade områden har implementerats i svensk lagstiftning genom stödförordningen.

Markdirektivet (Soil Monitoring Law) beslutades av EU-parlamentet den 23 oktober 2025 och kommer också att behöva implementeras i svensk rätt. Om och i så fall hur det kommer att påverka den statliga finansieringen behöver utredas.

---

² Den allmänna gruppundantagsförordningen, GBER (general block exemption regulation). Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget.

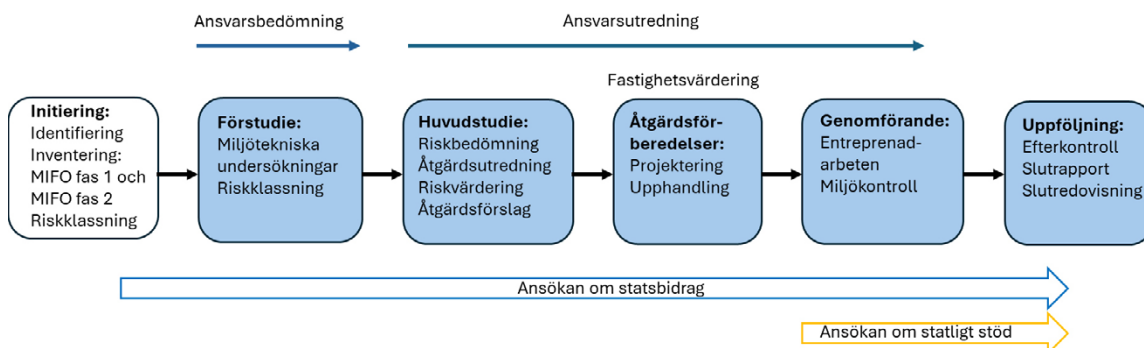
3. Avhjälpandeprocessen och statlig finansiering

I detta kapitel ges en översikt av avhjälpandeprocessen och dess olika steg samt vilken typ av statlig finansiering som är möjlig för de olika stegen.

3.1 Avhjälpandeprocessen

Det statligt finansierade arbetet med förorenade områden omfattar en avhjälpandeprocess i olika steg, som Naturvårdsverket, länsstyrelserna och kommunerna eller andra huvudmän normalt ska arbeta efter (se figur 2). I initieringssteget kan statlig finansiering främst sökas för undersökningar enligt MIFO fas 2. I övrigt kan ansökan om statlig finansiering ske i alla steg. Den statliga finansieringen kan sökas antingen som statsbidrag eller statligt stöd. Statligt stöd kan endast sökas för genomförande och uppföljning. Ansvar för utredningar och åtgärder enligt 10 kap. miljöbalken, samt skyldighet att stå för vissa kostnader beskrivs i kap 5.

Observera att samtliga miljötekniska undersökningar ska utföras certifierat och av certifierade provtagare. Läs mer om detta i avsnitt 19.1.

Figur 2. Översikt av avhjälpandeprocessen olika steg.

Avhjälpandeprocessens olika delar beskrivs mer ingående i kap 19.

3.1.1 Initiering

Processen inleds med att området kartläggs och riskklassas. Riskklassningen innebär en inledande bedömning av områdets risk för människors hälsa och miljön utifrån ett begränsat underlag enligt MIFO fas 1 och MIFO fas 2. MIFO fas 1 är huvudsakligen en skrivbordsutredning av arkiv- och litteraturmaterial och MIFO fas 2 en begränsad miljöteknisk undersökning. Inför MIFO fas 2 görs en översiktlig bedömning av ansvaret för miljötekniska undersökningar enligt 10 kap. miljöbalken (se avsnitt 5.3).

3.1.2 Förstudie

I förstudien arbetar man vidare med de områden som bedöms utgöra störst risk för människors hälsa och miljön genom miljötekniska undersökningar, dvs områden i riskklass 1 och riskklass 2. Inledningsvis bedöms översiktlig om det finns någon ansvarig enligt 10 kap. miljöbalken som borde stå för miljötekniska undersökningar av dessa områden (se avsnitt 5.3). Det sker genom att en eventuellt tidigare ansvarsbedömning ses över eller att ställning tas till en ny ansvarsbedömning. I de inledande miljötekniska undersökningarna ska man komma fram till om det föreligger risker med föroreningar och om riskerna initialt verkar behöva åtgärdas ur hälso- och miljöaspekt.

3.1.3 Huvudstudie

Om resultatet av de miljötekniska undersökningarna visar att det finns ett behov av att reducera riskerna med föroreningarna på området går man vidare till huvudstudien. Det är en mer omfattande utredningsfas som omfattar kompletterande miljötekniska undersökningar som avgränsar föroreningen, fördjupar riskbedömningen med föroreningarna och utreder vilka åtgärdsmetoder som skulle kunna vara tillämpliga på den specifika platsen. Olika åtgärdsalternativ vägs mot varandra i en riskvärdering för att komma fram till den bästa åtgärden. Inför huvudstudien görs en mer omfattande utredning av om och i så fall vem som kan vara ansvarig för utredningar och åtgärder i en ansvarsutredning (se avsnitt 5.3).

3.1.4 Åtgärdsförberedelser

I åtgärdsförberedelserna sker förberedande arbete inför genomförandet av åtgärden. Större upphandlingar görs av miljökonsulter och entreprenörer som ska genomföra åtgärden. I åtgärdsförberedelserna sker en projektering som bland annat innebär att man bestämmer vilka volymer av förorenade medier (jord, vatten, byggnader etc) som ska åtgärdas och kostnaden för den valda åtgärden beräknas. Inför åtgärdsförberedelserna ses ansvarsutredningen över och uppdateras vid behov (se avsnitt 5.3). I det här steget genomförs ofta en fastighetsvärdering som utgör ett underlag till ansökan inför nästa steg i processen.

3.1.5 Genomförande

Åtgärden genomförs genom entreprenad som omfattar bland annat installationer av utrustning för in-situ-åtgärder, schakt och transporter. Under genomförandet genomförs miljökontroller av avfall, av funktioner på eventuell renings- och åtgärdsutrustning, grundvatten mm. Det kontrolleras även att man uppfyller övergripande och mätbara mål som satts upp för åtgärden. Det omfattar främst vilka föroreningshalter och föroreningsvolymer som kan lämnas kvar och om en målsättning med minskad spridning av förorening uppnås. Inför genomförandet av åtgärden ses ansvarsutredningen återigen över och uppdateras vid behov (se avsnitt 5.3).

3.1.6 Uppföljning

När åtgärden är klar kan det behövas en efterkontroll av till exempel grund- eller ytvatten för att bedöma om åtgärden resulterat i en minskning av en tidigare spridningen till grundvatten eller ytvatten på längre sikt. När åtgärden är klar ska projektet också redovisas till myndigheterna.

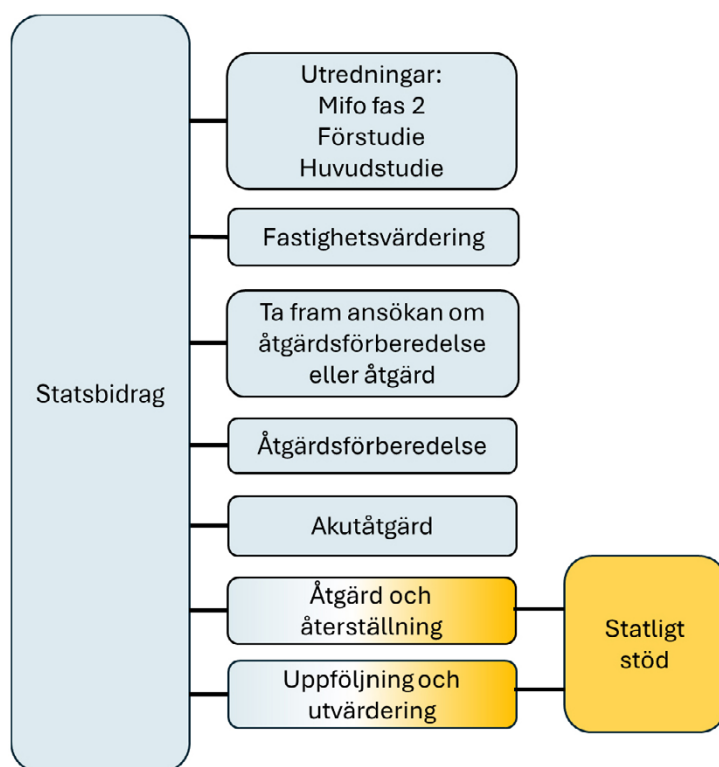
3.2 Statlig finansiering av avhjälpandeprocessen

Den statliga finansieringen av utredning och åtgärder av förorenade områden finansieras via det statliga anslaget 1:4, anslagspost 1 *Sanering och efterbehandling av förorenade områden*.

3.2.1 Statsbidrag och statligt stöd

Den statliga finansieringen delas upp i statsbidrag och statligt stöd. Statlig finansiering i form av statsbidrag regleras i bidragsförordningen och statlig finansiering i form av statligt stöd regleras i stödförordningen.

Statsbidrag kan sökas för utredningar, åtgärdsförberedelser, åtgärder, akutåtgärder, återställning samt utvärdering och uppföljning medan statligt stöd endast kan sökas för åtgärden (inklusive återställning), utvärdering och uppföljning (se figur 3).

Figur 3. Figuren visar vilka delar i avhjälpandeprocessen som statsbidrag respektive statligt stöd kan sökas för. Statligt stöd kan endast sökas för åtgärd (inklusive sanering av mark inför bostadsbyggande), återställning, uppföljning och utvärdering.

Enligt 2 § 3 bidragsförordningen får statsbidrag användas för den utredning som behövs för att avhjälpandeåtgärder ska kunna genomföras. Enligt 2 § bidragsförordningen 6 samt 6 § 1 stödförordningen får statlig finansiering, i den utsträckning det finns medel, användas för att finansiera åtgärder som på grund av föroreningar behövs för att avhjälpa skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön eller

för att förebygga, hindra eller motverka att sådan skada eller olägenhet uppstår. Enligt 2 § 8 bidragsförordningen och 6 § 2 stödförordningen omfattas statlig finansiering även att följa upp och utvärdera åtgärder. Statlig finansiering är endast möjlig när någon som är ansvarig för att undersöka och åtgärda förorenade områden saknas eller inte kan betala.

3.2.2 Hur avgör man vilken statlig finansiering som är tillämplig?

Vad som avgör vilken form av statlig finansiering som kan vara aktuell vid åtgärder är om den statliga finansieringen kan omfattas av EU:s statsstödsregler. I EU:s gruppundantagsförordning (GBER) anges vad som gäller för statlig finansiering till åtgärder av förorenade områden. Stödförordningen är en anpassning till GBER.

För att bedöma om en statligt finansierad åtgärd omfattas av statsbidrag eller statligt stöd är det nödvändigt att beakta vem som står som ägare till den förorenade fastigheten och om det finns någon ekonomisk verksamhet kopplad till fastigheten eller fastighetsägaren. I regel är tillhandahållandet av varor och tjänster som är konkurrensutsatta att betrakta som ekonomisk verksamhet. Alla ansökningar som omfattar åtgärd av mark inför bostadsbyggande omfattas av statligt stöd och statsbidrag kan därmed inte sökas för detta enligt bidragsförordningen.

En fastighetsägare ska betraktas som ett företag (fastighetsägande företag) om de bedöms bedriva en ekonomisk verksamhet. Det innebär att fastighetsägare är stödmottagare av statliga medel till efterbehandling av deras fastighet om fastighetsägaren är ett företag utifrån den betydelse som avses i GBER.

Varje myndighet behöver själva göra en bedömning av om en fastighetsägare kan omfattas av bestämmelserna i GBER. I denna bedömning kan Upphandlingsmyndigheten stötta kommunerna och statliga myndigheter kan få stöd från Näringsdepartementet. Se bilaga 1 för Naturvårdsverkets bedömning av tillämplig förordning.

En bedömning av om det är fråga om ekonomisk verksamhet eller inte görs vid varje enskilt beslutstillfälle, på det underlag som finns tillgängligt vid aktuell tidpunkt.

Är det någon osäkerhet om den statliga finansieringen utgör statsbidrag eller statligt stöd, bör statligt stöd väljas. Det kommer också att vara Naturvårdsverkets utgångspunkt i sin prövning. Detta bland annat för att det fastighetsägande företaget kan bli återbetalningsskyldigt om statlig finansiering i form av statsbidrag använts för åtgärden, om det sedan visar sig att åtgärden borde ha finansierats genom statligt stöd.

Det är sannolikt frågan om statsbidrag om:

- 1) den förorenade fastigheten ägs av en privatperson och ingen ekonomisk verksamhet kan kopplas till fastigheten.
- 2) den förorenade fastigheten ägs av en kommun eller statlig myndighet som bedriver sådan verksamhet på fastigheten som faller inom ramarna för vad som kan anses utgöra myndighetsutövning (se bilaga 1).
- 3) den förorenade fastigheten ägs av en kommun eller statlig myndighet som inte bedriver någon ekonomisk verksamhet på fastigheten eller avser att bedriva ekonomisk verksamhet på fastigheten. Detta kommer beslutande myndighet

att säkerställa löpande och vid varje beslutstillfälle. Fastighetsägaren behöver avstå från att vidta sådana åtgärder som kan medföra att förutsättningarna för ett eventuellt statsbidrag för åtgärder kan ifrågasättas.

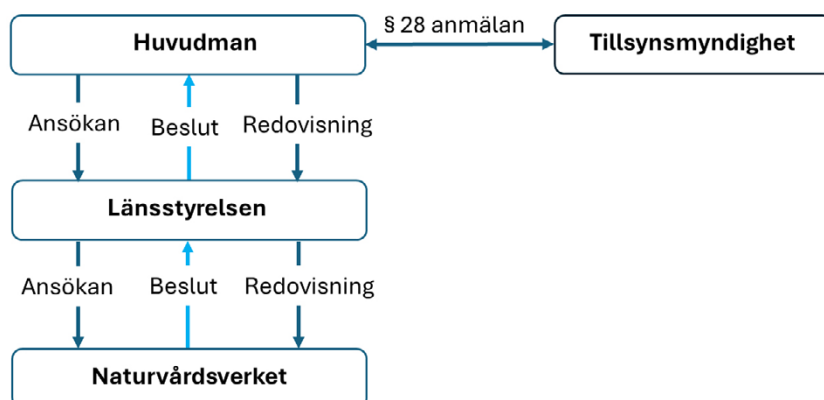
I övriga fall är det sannolikt att en statlig finansiering skulle utgöra ett statligt stöd.

En fastighet som planlagts för industriändamål (mindre känslig markanvändning) och andra ekonomiska verksamheter omfattas som utgångspunkt av stödförordningen, oavsett om marken utnyttjas för detta eller inte. I vissa fall kan område planlagt för mindre känslig markanvändning anses omfattas av statsbidrag istället för statligt stöd men det behöver då finnas en tydlig motivering till detta.

I bilaga 1 ges mer information om hur man kan tänka om ekonomisk verksamhet när det omfattar företag, privatpersoner, kommuner och statliga myndigheter.

4. Aktörernas roller, ansvar och prövning

Det här kapitlet beskriver de olika aktörernas uppdrag samt roller inom den statliga finansieringen av utredningar och åtgärder vid förorenade områden (se figur 4). I kap 9 finns mer information om ärendegång vid ansökan om statlig finansiering.

Figur 4. Generell rollfördelning mellan Naturvårdsverket, länsstyrelsen, huvudmannen och tillsynsmyndigheten vid statligt finansierade utredningar och åtgärder.

4.1 Naturvårdsverket

Naturvårdsverket är nationellt samordnande, vägledande och tillsynsvägläggande inom arbetet med förorenade områden och ansvarar för administrationen av det statliga anslaget 1:4, anslagspost 1 *Sanering och efterbehandling av förorenade områden*. Enligt bidragsförordningen och stödförordningen får Naturvårdsverket, i den utsträckning det finns medel och ansvarig inte kan betala, ge statsbidrag och medel till stöd för att finansiera utredningar och åtgärder av förorenade områden. Naturvårdsverket gör en nationell prioritering av vilka ansökningar som ska beviljas statlig finansiering med utgångspunkt i urvalskriterier i nationella planen.

4.1.1 Naturvårdsverkets prövning av ansökan

Naturvårdsverket tilldelar i första hand statlig finansiering till de objekt som länsstyrelserna rangordnat högst för de respektive länen. Detta i den mån det varit möjligt med hänsyn till befintlig budget, att objekten i fråga är nationellt prioriterade samt att ansökan är i enlighet med vad som angivits i instruktionerna och mallarna för ansökan om statlig finansiering. Färdigställande av redan pågående utredningar och åtgärder prioriteras före nya. Vid beslut om tilldelning av statlig finansiering beaktas också hur många pågående utredningar respektive åtgärder som finns på den aktuella länsstyrelsen, då kapacitet behöver finnas för att projekt ska kunna slutföras under beslutat år så att förseningar undviks.

Prövning vid ansökan om statsbidrag

Vid ansökan om alla utredningar och de åtgärder som finansieras med statsbidrag prövar och beslutar Naturvårdsverket om statsbidrag. Naturvårdsverket prövar därmed länsstyrelsens ansökan om statsbidrag enligt bidragsförordningen.

Naturvårdsverkets prövning av ansökan omfattar att grundförutsättningarna för ansökan är uppfyllda (se avsnitt 7.2 och avsnitt 8.3), och därefter prioritering av ansökan gentemot andra ansökningar, inom anslaget budgetramar etc. Vad som ingår i Naturvårdsverkets prövning vid ansökan om statsbidrag framgår av bidragsförordningen.

Efter prövning fattar Naturvårdsverket beslut om statsbidrag utifrån länsstyrelsens ansökan med de eventuella revideringar eller kompletteringar som gjorts av ansökan och underlag.

Prövning vid ansökan om medel till statligt stöd

Vid prövning av ansökan om medel till statligt stöd för åtgärder har Naturvårdsverket en mer övergripande roll. Naturvårdsverkets ansvar för granskning är begränsad till länsstyrelsens ansökan om medel till statligt stöd och tillgängliggörande av medel. Naturvårdsverkets ansvar kan beskrivas som ett särskilt sakansvar för vägledning inom förorenade områden där frågan om statligt stöd omfattas. Naturvårdsverket vägleder endast översiktligt om statligt stöd inom ramarna för den statligt finansierade åtgärden. Om länsstyrelsen vill ha vägledning i fråga om åtgärd eller ansvarsutredning kan Naturvårdsverket ge stöd i specifika frågeställningar.

Vid statligt stöd granskar Naturvårdsverket inte val av åtgärd, bedömning av värdeökning eller ansvarsutredning. Naturvårdsverket bedömer först och främst om grundförutsättningarna är uppfyllda och om objektet är nationellt prioriterat för statlig finansiering enligt den nationella planen samt om det ryms inom budget. Vad som ingår i Naturvårdsverkets prövning om medel till statligt stöd framgår av stödförordningen.

Efter prövning fattar Naturvårdsverket beslut om medel till stöd endast utifrån länsstyrelsens ansökan.

4.1.2 Nationell uppföljning

Naturvårdsverket ansvarar även för att följa upp och utvärdera effekterna av det statligt finansierade arbetet med förorenade områden på nationell nivå. Det sker bland annat genom att Naturvårdsverket årligen rapporterar till regeringen om arbetet i en lägesbeskrivning enligt 1 d § bidragsförordningen. Naturvårdsverket inhämtar även uppgifter om hur arbetet går från länsstyrelserna, Försvarsmakten, Fortifikationsverket, SGU, SGI, Trafikverket, Havs- och vattenmyndigheten, Statens fastighetsverk och Sjöfartsverket samt från EBH-info (Naturvårdsverkets version av EBH-stödet). Mer om lägesbeskrivningen finns på Naturvårdsverkets webbsida om *Utredning och efterbehandling av förorenade områden ger resultat* (www.naturvardsverket.se).

4.2 Länsstyrelsen

Länsstyrelsens uppgift i det nationella arbetet med förorenade områden är bland annat samordning, administration, tillsyn, tillsynsvägledning, prioritering och genomförande på regional nivå.

4.2.1 Länsstyrelsens prövning av ansökan

Vid statligt finansierade åtgärder prövar länsstyrelsen ansökan avseende statsbidrag och statligt stöd från huvudmannen, vilket bland annat omfattar bedömning av ansvaret för åtgärden och den risk som föroreningarna på aktuella fastigheter utgör. Länsstyrelserna gör en bedömning av om det finns förutsättningar för statlig finansiering, och gör en regional prioritering av vilka objekt som ska gå vidare till ansökan hos Naturvårdsverket. Länsstyrelsen tar ställning till underlaget och ansvarsutredningen (om någon annan än länsstyrelsen utfört den) och begär eventuella kompletteringar eller revideringar av huvudmannen. Länsstyrelsen behöver också se till att ambitionsnivån avseende den åtgärdsmetod som ansökan omfattar, är lämplig och ekonomiskt rimlig, och kan därför behöva involveras i riskvärderingsmötena i huvudstudien, tillsammans med huvudmannen, konsulter och tillsynsmyndigheter. Eftersom länsstyrelsen beslutar om statlig finansiering vid åtgärden sedan, kan de försättas i en jävsituation. Det kan undvikas om det är olika personer på länsstyrelsen som deltar i riskvärderingsmöten och beslutar om statlig finansiering av åtgärder.

I länsstyrelsens prövning bör även de kriterier som anges i förordningarna och annan vägledning om vad Naturvårdsverket beaktar och prioriterar vid sin prövning, vara styrande om projektet ska kunna prioriteras för medel nationellt. Som utgångspunkt för prioriteringarna bör Naturvårdsverkets nationella plan användas. Där framgår det vilka urvalskriterier, som Naturvårdsverket tillämpar vid den nationella prövningen av länsstyrelsens ansökningar om statlig finansiering.

När länsstyrelsen anser att underlaget, inklusive ansvarsutredningen och ansökan från huvudmannen är korrekt, ansöker länsstyrelsen om statsbidrag alternativt om medel till stöd hos Naturvårdsverket. Efter beslut om statlig finansiering från Naturvårdsverket beslutar länsstyrelsen om statsbidrag eller statligt stöd till huvudmannen.

Prövning vid ansökan om statsbidrag

Länsstyrelsen prövar ansökan om statsbidrag enligt bidragsförordningen. Huvudmannens ansökan ska **inte** bifogas länsstyrelsens ansökan om statsbidrag till Naturvårdsverket. Huvudmannens ansökan och annat relevant underlag ska laddas upp av länsstyrelsen i EBH-stödet.

Prövning vid ansökan om statligt stöd

Länsstyrelsen prövar ansökan om statligt stöd enligt stödförordningen. När ansökan från huvudmannen till länsstyrelsen avser statligt stöd till åtgärd finns det särskilda förutsättningar för ansökan. De särskilda förutsättningarna för ansökan beskrivs i avsnitt 9.2.

Huvudmannens ansökan ska **inte** bifogas länsstyrelsens ansökan om medel för statligt stöd till Naturvårdsverket och inte heller annat underlag såsom ansvarsutredningen. Huvudmannens ansökan och annat relevant underlag ska laddas upp av länsstyrelsen i EBH-stödet.

Redovisning

Efter att åtgärder är genomförda, antingen genom statsbidrag eller statlig finansiering, lämnar huvudmannen en slutrapport till länsstyrelsen enligt särskild mall. Länsstyrelsen tar utifrån denna fram en slutredovisning av respektive projekt som redovisas enligt särskild mall till Naturvårdsverket. Se mer i avsnitt 19.7.1 och avsnitt 19.7.2.

4.2.2 Förvaltning av EBH-stödet

Länsstyrelserna äger och förvaltar även gemensamt en databas för förorenade områden (EBH-stödet). I EBH-stödet samlas uppgifter om områden som är eller kan vara förorenade. Ett syfte med EBH-stödet är att informationen ska vara lättillgänglig och bland annat kunna utgöra ett underlag för det statligt finansierade arbetet med förorenade områden. Det är även avsett att vara underlag för arbete med annat arbete som relaterar till arbetet med förorenade områden, såsom tillsynsärenden, tillståndsprövning, fysisk planering och fastighetsöverlåtelse.

För att EBH-stödet ska kunna fylla sitt syfte är det viktigt att nya uppgifter, resultat och handlingar från utredningar och åtgärder, förs in i EBH-stödet, se vidare i riktlinjerna och rekommendationerna i EBH-stödets manual.

4.2.3 Registrering och aktivering av data i EBH-stödet

Det är viktigt att länsstyrelsen anger i EBH-stödet att objekt omfattas av statligt finansiering så att Naturvårdsverket har tillgång till uppgifterna. Detta eftersom Naturvårdsverket enbart har tillgång till uppgifter om de statligt finansierade objekt som länsstyrelsen ansöker om.

Vid en ansökan om utrednings eller åtgärdsbidrag tillgängliggör länsstyrelsen därför de ansökta objekten för Naturvårdsverket genom val i EBH-stödet under rubriken "Statlig finansiering". Uppgifterna blir tillgängliga för Naturvårdsverket när något val är gjort under "Statligt finansierad utredning" eller "Statligt finansierad åtgärd". I menyerna ska länsstyrelsen välja de alternativ som bäst passar in på ansökan dvs utredning eller åtgärd samt den nivå av statlig finansiering man söker (helt eller delvis statlig finansiering). För åtgärder så finns även möjlighet välja "bostadsanslaget" om ansökan gäller bostadsbyggande.

När ett beslut om bidrag finns, behöver länsstyrelsen ändra till någon av de då relevanta valen. Finns det gamla och avslutade objekt som ännu inte är aktiverade behöver länsstyrelsen tillse att detta genomförs.

4.3 Huvudman

Den juridiska person som ansvarar för ekonomin och genomförandet av avhjälpande-processens olika delar kallas för huvudman. Vid ansökan om statlig finansiering är det kommunerna eller någon annan förvaltningsmyndighet, som först gör en lokal prioritering av vilka objekt som är mest angelägna att utreda eller åtgärda och tar på sig ansvaret för genomförandet av projektet.

Huvudmannens ansvar är detsamma oavsett vilket typ av statlig finansiering som är aktuell i ett projekt. Huvudmannen ansöker om statlig finansiering till utredningar och åtgärder hos länsstyrelserna.

4.3.1 Vem som kan vara huvudman

För utrednings- och åtgärdsprojekt som är statligt finansierade kan en kommun, en länsstyrelse eller en annan statlig myndighet vara huvudman. EU:s statsstödsregler innebär ett principiellt förbud mot statligt stöd som gynnar vissa företag och snedvrider konkurrensen mellan medlemsländer. Kommunala bolag, fastighetsägare och ansvariga verksamhetsutövare (andra än kommuner och statliga myndigheter) kan därför inte vara huvudman vid statligt finansierade projekt.

I normalfallet är en kommun huvudman, men om den aktuella kommunen av någon anledning saknar möjlighet till detta, har Sveriges geologiska undersökning (SGU) som myndighetsuppdrag att kunna vara huvudman för statligt finansierade utrednings- och åtgärdsprojekt. På begäran av en kommun kan SGU vara huvudman för ett projekt i kommunens ställe, se information på SGU:s webbplats (www.sgu.se). Länsstyrelsen kan vara huvudman för utredningar, men bör som utgångspunkt inte vara det i det senare utredningsskedet motsvarande huvudstudie. Detta eftersom de sedan ska pröva ansökan om den åtgärd som valts i riskvärderingen. Den som ska vara huvudman för åtgärden bör även vara huvudansvarig för riskvärderingen som utförs i huvudstudien.

I de fall andra myndigheter har värdefulla kunskaper eller intressen i det aktuella området kan även dessa komma i fråga som huvudman, till exempel myndigheter för kulturmiljövård, trafikfrågor och havsmiljöfrågor.

4.3.2 Huvudmannens roll och ansvar

Huvudmannen har det övergripande ansvaret för projektets genomförande, det inkluderar både det finansiella ansvaret och beställaransvaret. Huvudmannen är projektets verksamhetsutövare och byggherre med tillhörande yttersta ansvar enligt miljöbalken, arbetsmiljölagen, plan- och bygglagen samt annan relevant lagstiftning. Ansvaret lämnas över från länsstyrelsen till huvudmannen genom ett beslut om statsbidrag eller statligt stöd med villkor och inget ytterligare avtal behövs.

Huvudmannaskapet innebär ett omfattande ansvar och vid behov kan externt projektledarstöd eller expertstöd i specifika delar vara lämpligt att handla upp. Det är en fördel om huvudmannaskapet omfattar projektet som helhet. I ett tidigt skede kan det dock vara svårt att bedöma projektets omfattning och det kan därför vara aktuellt att fatta beslut om huvudman i flera steg. Huvudmannaskapet för utredningar omfattar alla utredningar fram till och med färdig huvudstudie och kan även inkludera delar av åtgärdsförberedelserna.

Det är också huvudmannens ansvar att se till att uppföljning och utvärdering av genomfört åtgärdsprojekt utförs och att eventuella åtgärder med anledning av kontrollens resultat genomförs. Om det uppstått brister till följd av felaktigt utförande, har huvudmannen ett ansvar att verka för att dessa åtgärdas. I de fall ytterligare krav på kontroll/uppföljning eller åtgärder ställs av tillsynsmyndigheten, har Naturvårdsverket möjlighet att finansiera dessa kostnader under förutsättning att kraven är miljömässigt motiverade samt att huvudmannen uppfyllt sina åtaganden som huvudman. Naturvårdsverkets grundprincip är att huvudmannen ska vara skadeståndsfri. Huvudmannen behöver dock säkerställa att nödvändiga försäkringar finns om något går fel.

Vanligtvis upphör huvudmannens ansvar för utredningar när dessa är avslutade. Efter åtgärd ska huvudmannen redovisa projektet till länsstyrelsen. Huvudmannens ansvar för åtgärder upphör som regel efter godkänd garantibesiktning, utförd

uppföljning och utvärdering tillsammans med att projektet är slutredovisat av länsstyrelsen och godkänt av Naturvårdsverket (se avsnitt 19.7).

4.3.3 Huvudmannskapet i projektarbetet

Kvaliteten på utredningarna är generellt viktig, så att de fungerar som ett underlag för fortsatt projektering och genomförande.

Två viktiga delar för huvudmannen att ställa sig bakom är de övergripande åtgärds målen och resultatet av riskvärderingen, det vill säga vilken åtgärds metod som förordas. I de fall huvudmannen kommer in i ett senare skede och inte har haft inflytande över utredningarna är det viktigt att huvudmannen granskar och tar ställning till underlaget. Kan huvudmannen inte stå bakom förordad åtgärd kan riskvärderingsprocessen behöva göras om.

Det är viktigt att huvudmannen tidigt hanterar eventuella förändringar eller avvikelser i projektet. Det kan i sin tur ofta innebära att tidsplaner eller kostnader påverkas. Huvudmannen ska i ett så tidigt skede som möjligt kontakta länsstyrelsen för diskussion om eventuella förändringar eller avvikelser av betydelse. Exempel på betydande förändringar i åtgärdsfas kan vara åtgärds omfattning (en större mängd förorening än beräknat påträffas, annan förorening påträffas etc), behov av ändrad ambitionsnivå, omprioritering av förorenade medier eller skyddsobjekt samt att åtgärds tekniken inte fungerar. Förändringar eller avvikelser, ska i ett så tidigt skede som möjligt, förankras hos och godkännas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan i sin tur behöva ha en kontakt och avstämning med Naturvårdsverket.

Om det efter att åtgärden har genomförts uppstår ett behov av kompletterande insatser, kan det bli aktuellt att söka om statlig finansiering för dessa. Huvudmanns kapsfrågan avgörs då i varje enskilt fall.

Det finns mer att läsa om huvudmannens roll i Naturvårdsverkets rapport 5978. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbsida om *Att välja efterbehandlingsåtgärd* (www.naturvardsverket.se).

Det ska observeras att medel inte beviljas för arbete som genomförts innan beslut om statlig finansiering fattats av Naturvårdsverket och länsstyrelsen. Statliga medel betalas inte ut retroaktivt.

4.4 Tillsynsmyndigheten

Tillsynsmyndigheten ansvarar för att utreda ansvaret för förorenade områden enligt 10 kap. miljöbalken och ställa krav på ansvariga att följa miljöbalkens bestämmelser.

Tillsynsmyndigheten har en något annorlunda roll i projekt med statlig finansiering jämfört med projekt som finansieras privat eller finansieras på annat sätt. I projekt som är helt statligt finansierade finns det inte någon som tillsynsmyndigheten kan avkräva ansvar för att åtgärda föroreningen, enligt 2 kap. eller 10 kap. miljöbalken. Istället går staten in och bekostar åtgärden. Det blir då staten genom länsstyrelsen och i förlängningen Naturvårdsverket som ansvarar för finansieringen och som slutligt avgör åtgärds omfattning. Tillsynsmyndigheten bör däremot vara en av aktörerna som deltar i diskussionerna om övergripande åtgärds mål med mera. Oavsett huvudman är ett aktivt deltagande av kommunen i ett tidigt skede alltid värdefullt. Det skapar lokal förankring och ett engagemang inför kommande åtgärdsfas.

Tillsynsmyndigheten har som i andra utrednings- och åtgärdsprojekt ansvaret att bedriva tillsyn med syftet att utredning och framför allt åtgärden utförs på ett miljömässigt acceptabelt sätt. Detta genom till exempel handläggning av den § 28 anmälan om avhjälpandeåtgärd enligt förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, som huvudmannen ska lämna till tillsynsmyndigheten. Huvudmannen för utredningen och åtgärden är att betrakta som verksamhetsutövare enligt 9 kap. miljöbalken.

4.4.1 Tillsynsavgift

Tillsynsmyndigheten kan ta ut tillsynsavgift för det arbete som läggs ner på handläggningen av ärendet. Den statliga finansieringen kan finansiera handläggning av § 28 anmälan enligt förordning (1998:889) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd vid åtgärd. Tillsynsavgift vid eventuell § 28 anmälan i utredningsskeden och övriga kostnader för tillsynsavgift får huvudmannen bekosta.

4.5 Länsstyrelsens och huvudmannens finansiering

4.5.1 Särskild finansiering för länsstyrelsernas styrning och administration

Det finns en överenskommelse mellan Naturvårdsverket och länsstyrelserna daterad 21 december 2000, som är gemensam för många sakanslag på miljösidan. Grunden till överenskommelsen var bland annat regeringens budgetproposition 2001 och MARS-projektet (Miljöarbete i regional samverkan) på Naturvårdsverket.

Särskild finansiering för länsstyrelsernas styrning och administration av respektive sakverksamhet fördelades efter överenskommelsen centralt från Naturvårdsverket sedan 2001, och det bestämdes då att sakanslagen endast skulle belastas med direkta kostnader.

Regeringen flyttade senare i budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1) över dessa särskilda medel (20 miljoner kronor för efterbehandling) för administration med mera från dåvarande sakanslag 34:4 (numera 1:4) direkt till länsstyrelsernas förvaltningsanslag 32:1 (numera 5:1). Det motiv som angavs var ”för att underlätta länsstyrelsernas långsiktiga planering av miljöarbetet”. I propositionen hänvisade man också till miljömålspropositionen (2000/01:130) där det redogörs för behovet av sådana medel. Statsbidragen fördelas fortfarande på länsstyrelsernas förvaltningsanslag utifrån en nyckel framtagna av länens miljövårdsdirektörer.

I samband med ett höjt sakanslag 2022 budgeterades för ytterligare högst tjugo-fem miljoner kronor årligen för visst arbete vid länsstyrelserna för hantering av den statliga finansieringen, på anslag 1:4, anslagspost 6. Anslagsposten disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län för fördelning till samtliga länsstyrelser.

4.5.2 Huvudmannens kostnadsfinansiering

Den kommun, länsstyrelse eller annan myndighet som tar på sig ett huvudmannaskap behöver i normalfallet inte stå för någon egeninsats.

Om huvudmannen arbetar som projektledare ingår detta arbete i utrednings- eller åtgärds-kostnaderna och är i rimlig omfattning berättigat till statsbidrag eller

statligt stöd. Andra uppgifter som huvudmannen kan söka finansiering för är arbete med upphandling, informations- och kommunikationsinsatser, tillstånds-ansökan, eget arbete med miljökontroll i de fall det är aktuellt samt framtagande av slutrapport. Kostnaderna för projektledning och eventuella andra kostnader ska specificeras separat i ansökan. Grundprincipen är att huvudmannen inte ska tjäna pengar på statligt finansierade utrednings- eller åtgärdsprojekt, utan bara ha kostnadstäckning. Vad gäller egen nedlagd arbetstid kan denna kostnad beräknas som lönekostnad plus overheadkostnad (OH-kostnad).

Statsbidrag kan sökas för att täcka huvudmannens kostnader för att ta fram en ansökan om både statsbidrag och statligt stöd för åtgärd, enligt 2 § 4 bidragsförordningen (se avsnitt 12.2). Statsbidrag kan inte sökas för att ta fram ansökan om åtgärdsförberedelse. Kostnader för huvudmannens övergripande arbetsuppgifter såsom ekonomihantering och administration kan inte finansieras av statliga medel.

I de fall då myndigheten Sveriges geologiska undersökning är huvudman, är kostnader för projektledning inte bidragsberättigade utan ska finansieras av myndighetens ramanslag.

5. Ansvarsfrågor och skyldigheter

Det här kapitlet handlar om ansvarsbedömning och ansvarsutredning i olika steg av avhjälpandeprocessen. Kapitlet beskriver även andra skyldigheter avseende kostnader som fastighetsägare kan omfattas av vid utredningar och åtgärder.

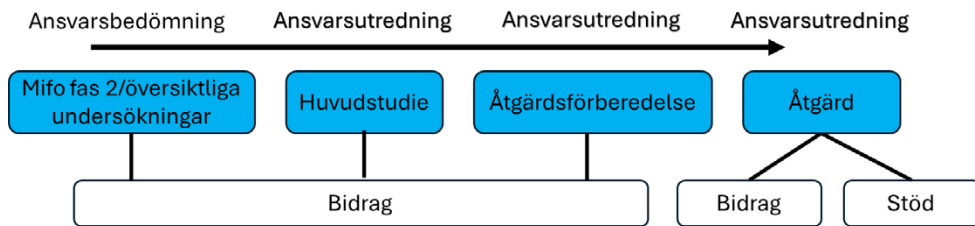
Statlig finansiering kan endast ges i de fall då det inte finns en ansvarig enligt miljöbalken som orsakat föroreningen (verksamhetsutövare) eller en ansvarig fastighetsägare som förvärvat fastigheten eller förvarar avfall, som kan utföra eller bekosta utredningar eller åtgärder. Om det inte finns någon ansvarig för utredningar eller åtgärder, kan en fastighetsägare ändå bli skyldig att stå för kostnader. Detta i de fall utredningar leder till nytta för fastighetsägaren eller genomförda åtgärder innebär en värdeökning av fastigheten.

5.1 Bedömning eller utredning av ansvar för utredningar och åtgärder

En bedömning eller utredning av om det finns någon som har ett ansvar (utredningsansvar eller åtgärdsansvar) behöver göras enligt 2, 9 eller 10 kap. miljöbalken. Ansvarsförhållandena behöver redovisas i ansökan om utredningsbidrag, i ansökan om statsbidrag till åtgärdsförberedelser samt i ansökan om statsbidrag eller statligt stöd till åtgärd. Det är viktigt att fastigheterna som utretts i ansvarsbedömning och ansvarsutredning överensstämmer med fastigheterna som ingår i den tillhörande ansökan. Sker efterkontroll eller referensprovtagning på omgivande fastigheter behöver de bara ingå i ansvarsbedömning eller ansvarsutredning om de är förorenade.

Arbetet med att bedöma eller utreda ansvaret sker löpande under undersökningarna och utredningarna fram till åtgärd. Stöd för bedömningen av ansvaret för utredning och åtgärd ges i Naturvårdsverkets vägledning *Ansvar för avhjälpande av miljöskador – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis* (Naturvårdsverket, 2024). Senaste gällande lagstiftning och rättspraxis ska dock alltid beaktas.

Vid ansökan om utredningsbidrag är en enklare ansvarsbedömning inledningsvis tillräcklig, medan det inför huvudstudien, åtgärdsförberedelserna och åtgärderna krävs en utförligare utredning i form av en ansvarsutredning (se figur 5). Ansvarsutredningen är ett levande dokument som behöver ses över av tillsynsmyndigheten inför varje processteg och vid ansökan om kompletterande statlig finansiering.

Figur 5. I början av utredningssteget görs en ansvarsbedömning som sedan fördjupas genom en ansvarsutredning i huvudstudie, åtgärdsförberedelse och åtgärd.

5.2 Ansvarsbedömning

I de inledande utredningarna kan en redovisning av ansvaret ske genom en kort text med utdrag från exempelvis Näringslivsregistret och Fastighetsregistret i en enklare ansvarsbedömning. Syftet är att hitta en ansvarig som kan stå för utredningskostnaderna.

I utredningssteget jämkas som huvudregel inte utredningskostnaderna³, vilket innebär att det endast är möjligt att söka statsbidrag för utredningar om det inte finns någon som är ansvarig. Om ansvarig finns, ska vederbörande stå för utredningskostnaderna. När projektet kommer in i åtgärdsfas kan erlagda utredningskostnader avräknas från totalbeloppet. I undantagsfall kan statsbidrag finansiera delar av utredningskostnaderna. Det är förutsatt att ansvaret är så litet att det inte täcker alla de utredningar som behöver göras, och att den ansvarige har utfört någon slags utredning tidigare eller till exempel att en begränsad provtagning görs för att en förorening ska kunna konstateras (se avsnitt 12.1, avsnitt 12.3 och avsnitt 12.4). Kostnader för juridiskt stöd exempelvis vid överklagande av beslut och liknande, avräknas däremot inte.

5.3 Ansvarsutredning

Inför ansökan om huvudstudie, åtgärdsförberedelser och åtgärder ska en utförlig ansvarsutredning vara genomförd. Ansvarsutredningen upprättas av tillsynsmyndigheten. Mallen för ansvarsutredning i den vägledningen ska inte användas som mall, i det fall den skiljer sig från vad som behöver ingå i ansvarsutredningen vid ansökan om statlig finansiering (se bilaga 2 *Vad som ingår i en ansvarsutredning vid ansökan om statlig finansiering*).

5.3.1 Vid ansökan om medel till statligt stöd

Vid ansökan om statligt stöd granskar Naturvårdsverket inte ansvarsutredningen eftersom länsstyrelserna är beslutande i stödärenden.

³ MÖD 2014:2 och Mark- och miljööverdomstolens avgörande den 11 december 2017, mål nr M 682-17 och 683-17.

5.3.2 Vid ansökan om statsbidrag

Om länsstyrelsen inte är tillsynsmyndighet ska det framgå av ansökningshandlingarna att länsstyrelsen har granskat ansvarsutredningen och delar tillsynsmyndighetens bedömning.

Naturvårdsverket granskar ansökan och ansvarsutredningen samlat. Ansvarsutredningen ska därför skickas in samtidigt med den tillhörande ansökan.

En ansvarsutredning som för första gången skickas in till Naturvårdsverket får inte ha en datering äldre än 12 månader när ansökan inkommer till Naturvårdsverket.

Om Naturvårdsverket gör bedömningen att ansvarsutredningen innehåller brister kan Naturvårdsverket begära att ansvarsutredningen kompletteras. Om den sökande inte inkommer med komplettering, kan Naturvårdsverket ändå pröva ansökan. Om bristerna bedöms vara för stora kan ansökan komma att avslås. En ny ansökan kan skickas in och då prövas ansökan på nytt.

NÄR ANSVARSUTREDNINGEN SKA SES ÖVER

Vid ansökan om finansiering för exempelvis kompletterande huvudstudie, ny etapp eller förstärkning inom ett pågående åtgärdsprojekt behöver länsstyrelsen göra en översyn av den senast upprättade ansvarsutredningen om det har gått mer än 12 månader sedan ansvarsutredningen senast godkändes av Naturvårdsverket. Detta för att utreda ifall det skett förändringar av omständigheter och/eller av ansvaret avseende de aktuella fastigheterna. Har det skett förändringar som påverkar ansvaret måste ansvarsutredningen uppdateras och ges en ny datering innan den skickas in till Naturvårdsverket.

Har däremot inga förändringar avseende ansvaret har skett, räcker det med att länsstyrelsen skriftligt meddelar EBH-handläggarna på Naturvårdsverket detta.

5.3.3 Jävsituation

Jävsituationer vid ansvarsutredningar kan uppstå när förvaltningar eller enheter inom kommunen kan bedömas ansvariga för undersökningar eller åtgärder och själva ska upprätta ansvarsutredningen. De ska då utreda sitt eget eventuella ansvar. Naturvårdsverket anser i regel att det inte uppstår ett jävsförhållande om utredningen görs av en separat och självständig förvaltning inom kommunen, som är skild från den del av kommunförvaltningen som kan bedömas ansvarig. Det kan vara miljökontoret på miljöförvaltningen som gör ansvarsutredningen och en annan förvaltning eller ett kommunalt bolag som kan betraktas som ansvarig för att genomföra utredningar och åtgärder.

Om en jävsituation föreligger bör kommunen ge i uppdrag åt någon annan part att utföra ansvarsutredningen. Kommunen kan i så fall söka bidrag för detta (se avsnitt 12.1).

5.4 Statligt finansierade utredningar till nytta för fastighetsägare

Vid ansökan om statlig finansiering för åtgärd behöver en bedömning göras av om fastighetsägare kan behöva svara för utredningskostnader som rör fastigheten, byggnaden eller anläggningen. Detta i den utsträckning det är skäligt med hänsyn till den nytta ägaren kan antas få av utredningen, de personliga ekonomiska förhållandena och omständigheterna i övrigt enligt 10 kap. 10 § miljöbalken (10 kap. 8 § andra stycket miljöbalken i dess lydelse före 1 augusti 2007). Om det bedöms att en fastighetsägare ska stå för utredningskostnader bör bedömt belopp kunna justeras vid kostnader för åtgärden eller återkrävas med stöd av paragrafen i 10 kap. samt 26 kap 9 § miljöbalken. Nyttiga utredningskostnader för fastighetsägare kan till exempel uppstå när undersökningar vidtagits på ett område som ska exploateras, om fastigheten är inför försäljning eller fastighetsägaren ska borra för bergvärme.

5.5 Fastighetsvärdering och värdeökning vid statlig finansiering

Vid ansökan om statlig finansiering för efterbehandlingsåtgärd behöver en bedömning göras av om fastighetsägare ska betala en eventuell värdeökning som sker till följd av den statligt finansierade efterbehandlingsåtgärden och vad som i så fall är skäligt. I ansökan om statlig finansiering ska det ingå en bedömning av fastighetens/ fastigheternas värdeökning till följd av den statligt finansierade efterbehandlingen, enligt 10 kap. 9 § miljöbalken (10 kap. 5 § miljöbalken i dess lydelse före 1 augusti 2007) och bidragsförordningen respektive stödförordningen.

Bedömningen av värdeökningen ska ske för alla projekt där statlig finansiering söks för åtgärder. Huvudmannen ansvarar för att en bedömning av värdeökningen ingår som underlag i ansökan.

Beroende på om åtgärden finansieras med statsbidrag eller statligt stöd ställs olika krav. Vid statsbidrag ska huvudmannen och länsstyrelsen som ett första steg bedöma om fastigheter köpts till marknadsmässigt pris eller om priset justerats med avseende på föroreningen. Bedöms fastigheten ha köpts till reducerat pris är det nödvändigt att utreda om det uppstått en värdeökning som ska dras av från det belopp som ansökan om statsbidrag omfattar. Underlag för bedömningen ska vara en värdering utförd av en oberoende och auktoriserad värderare. Vid finansiering med statligt stöd måste dock alltid en värdering utföras av en oberoende och auktoriserad värderare.

När värdering blir aktuell vid finansiering med statsbidrag och när finansieringen utgörs av statligt stöd, ska värderingen och bedömningen av värdeökningen alltid utföras av en av organisationen Samhällsbyggarna oberoende och auktoriserad fastighetsvärderare med auktorisation lämplig för ändamålet med som minst generell auktorisation. Den dokumenterade värderingserfarenheten ska avse värdering inom samma ort eller region som det aktuella värderingsobjektet, dvs. den eller de förorenade fastigheter som är föremål för en ansökan om statlig finansiering. I andra hand godtas även motsvarande värderingserfarenhet inom delmarknader som har marknadsförutsättningar som är jämförbara med värderingsobjektets. Värderingsuppdraget ska genomföras med beaktande av god värderarsed och

värderingsrapporten ska utformas enligt normal branschstandard med avseende på den aktuella typen av värderingsobjekt och värderingens syfte. Bedömningsgrunder och slutsatser ska redovisas.

Med den oberoende värderingen som underlag ska huvudmannen och länsstyrelsen redovisa om det uppstår en värdeökning och, i förekommande fall, göra en bedömning av i vilken utsträckning fastighetsägaren skäligen kan förpliktas svara för den värdeökning som åtgärderna medför enligt 10 kap. 9 § miljöbalken (10 kap. 5 § miljöbalken i dess lydelse före 1 augusti 2007). Bedömning av vad som är skäligt görs även i de fall kommunen exproprierat fastigheter för att möjliggöra en åtgärd.

Har fastigheten inte köpts till ett reducerat pris med anledning av föroreningen bör bedömningen resultera i att det inte är skäligt att fastighetsägaren ska belastas med den värdeökningens kostnaden.

Bedömningen av värdeökningen ska innehålla följande information om respektive berörd fastighet:

1. Uppgift om fastighetsägare och eventuellt organisationsnummer.
2. Fastighetens marknadsvärde vid följande tidpunkter:
  - a. i anslutning till förvärvet, uppgift om köpeskilling. Om det har gått en längre tid sedan fastigheten förvärvades ska värderingen också inkludera en uppräkning med hänsyn till den allmänna inflationen.
  - b. innan åtgärd (dvs värdet såsom förorenad fastighet) samt
  - c. efter åtgärd (fastigheten värderas utifrån att de åtgärder som planeras genomförts och att föroreningssituationen därmed förändrats på fastigheten).
3. Bedömning av om fastigheten har köpts till reducerat pris på grund av föroreningen eller inte. För denna bedömning krävs en utförlig redogörelse som inkluderar en jämförelse med marknadsvärdet på liknande fastigheter i samma geografiska område vid tidpunkten för köpet, samt om och i så fall hur andra faktorer än föroreningen kan ha föranlett ett lägre inköpspris.
4. Redogörelse för eventuell värdeökning som uppstår på grund av åtgärden (dvs värdet före åtgärd jämfört med värdet efter åtgärd).

Kostnaden för att anlita en fastighetsvärderare är bidragsberättigad enligt 2 § 5 bidragsförordningen (se avsnitt 8.1.1). Statsbidrag för fastighetsvärdering kan sökas separat eller i samband med ansökan för åtgärdsförberedelser.

Naturvårdsverket kan inte ge vägledning om hur bedömning ska göras i det enskilda fallet eller i frågor som rör fastighetsvärdering. I GBER artikel 45 framgår att bedömningen av värdeökningen ska göras av en oberoende expert, vilket utgör riktlinjer tillsammans med de kriterier som anges ovan.

5.5.1 Vid delvis statlig finansiering

Värdeökningen av en fastighet som kommer av en åtgärd kan uppstå när åtgärden är både statligt finansierad och finansieras av fastighetsägaren.

Det kan vara fallet när:

- Fastighetsägaren också är verksamhetsutövare med ett visst ansvar för åtgärden enligt 10 kap. 2 § miljöbalken.
- Fastighetsägaren har förvärvat fastigheten och får ett visst ansvar enligt 10 kap. 3 § miljöbalken.

Den del av värdeökningen som fastighetsägaren sedan är skyldig att stå för bör vara begränsad till den del som den statliga finansieringen ger upphov till. Är ansvaret för åtgärden till exempel 50 procent bör fastighetsägaren generellt endast betala 50 procent av värdeökningsbeloppet till projektet eftersom denne själv bidragit till den resterande delen av värdeökningen. En skälighetsbedömning enligt 10 kap. 9 § miljöbalken (10 kap 5 § i dess lydelse före 1 augusti 2007) görs av huvudmannen och länsstyrelsen.

Förhållandet att verksamhetsutövaren inte är densamma som fastighetsägaren förekommer också. Har verksamhetsutövaren till exempel gått in med 25 procent av kostnader för åtgärden och staten 75 procent bör fastighetsägaren vara skyldig att betala generellt motsvarande 25 procent av värdeökningen till verksamhetsutövaren och 75 procent till staten (projektet).

6. Årshjul och flerårsbeslut

Det här kapitlet handlar om när instruktioner från Naturvårdsverket skickas ut, när länsstyrelsens ansökan om utredningar och åtgärder till Naturvårdsverket ska ske och när redovisning ska ske. Även information avseende fleråriga beslut och utbetalningar anges kort här.

6.1 Årshjulet för instruktioner, ansökan, beslut och redovisning

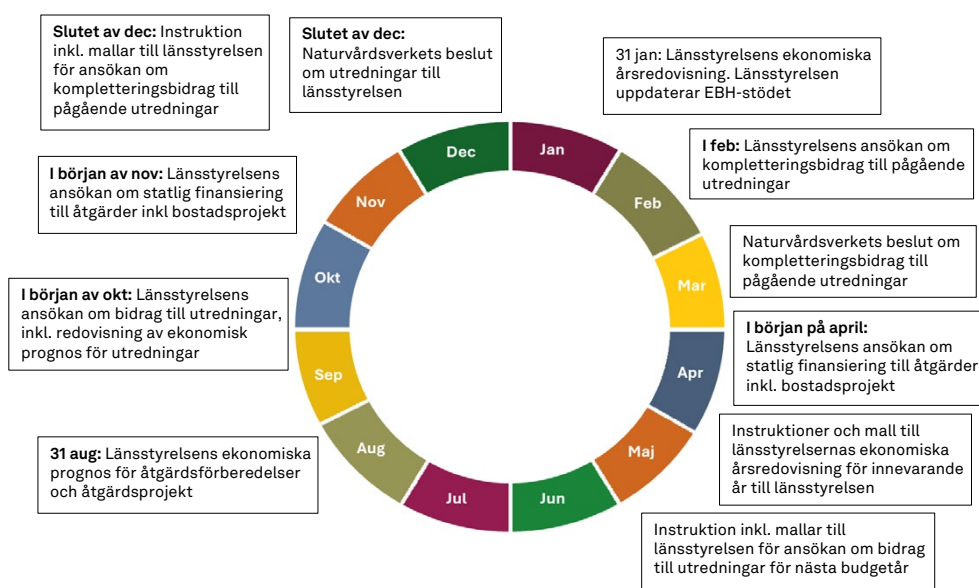
Ansökan om statlig finansiering för utredningar och åtgärder, där ansvarig saknas eller inte kan betala kan göras till Naturvårdsverket.

I figur 6 framgår översiktligt när på året Naturvårdsverket skickar ut riktlinjer för ansökan och redovisning till länsstyrelserna och när ansökan om statsbidrag för utredningar samt ansökan om statlig finansiering till åtgärder ska ske, och när länsstyrelsens redovisning ska lämnas till Naturvårdsverket. Det framgår också när Naturvårdsverket fattar beslut om utredningar. Senaste informationen om sista datum för ansökan finns på Naturvårdsverkets webbsida om kvalitetsmanualen (www.naturvardsverket.se).

Ansökan om statsbidrag till utredningar sker två gånger om året, medan ansökan om statlig finansiering till åtgärdsförberedelser och åtgärder kan ske löpande. Är det många åtgärdsansökningar i förhållande till tillgänglig budget, samlas ansökningarna för åtgärder ihop vid ett antal fördelningstillfällen. Detta för en nationell prioritering av vilka projekt som ska beviljas statlig finansiering. När Naturvårdsverket har fasta ansökningstillfällen är det önskvärt att länsstyrelsen skickar in sina ansökningar med god framförhållning, så att eventuella kompletteringar hinner bli klara inför Naturvårdsverkets fördelningstillfälle.

Vid fördelningstillfället prövar och prioriterar Naturvårdsverket vilka ansökningar som kan beviljas. Ansökan om åtgärdsförberedelser, åtgärder respektive åtgärder av förorenad mark inför bostadsbyggande sker vid samma tillfälle.

Det är även möjligt att ansöka om statsbidrag för akuta åtgärder (se kap. 10). Ansökan kan ske löpande och beslut om akutåtgärder fattas generellt också löpande. Åtgärdsansökan genom förenklat ansökningsförfarande kan också ske året runt men beslutstillfället är på hösten (se kap. 11).

Figur 6. Naturvårdsverkets årscykel, som ger en generell bild av när under året olika moment sker som finansieras med stöd av bidrags- och stödförordningen.

6.2 Bemyndiganderamen och utbetalningar

Naturvårdsverket kan besluta om statlig finansiering flera år framåt i tiden genom den s.k. bemyndiganderamen. När det gäller åtgärder kan Naturvårdsverket besluta om hela åtgärden eller delar av den. Statlig finansiering för utredningar och åtgärder får användas enligt de villkor som ställs i Naturvårdsverkets beslut.

Länsstyrelsen bör ta del av arbetsplanerna för beviljade medel till åtgärder som ligger på Naturvårdsverkets webbsida om nationella planen (www.naturvardsverket.se). Där framgår det vilket utrymme som finns på de årliga anslagen och på bemyndiganderamen. Arbetsplanerna uppdateras varje kvartal. De ger länsstyrelsen underlag till att fördela medel i ansökan över åren, på ett sätt som ökar möjligheten för att ansökan ryms inom anslag och bemyndiganderam.

Statlig finansiering ska användas under det kalenderår som beslutet avser och betalas ut av Naturvårdsverket till länsstyrelsens bankgirokonto. Utbetalningarna till länsstyrelserna sker alltid i nära anslutning till att medlen används, årsvis eller med tätare intervaller under året. Den statliga finansiering som länsstyrelsen beviljats ska sättas in på ett icke räntebärande konto (statsverkets checkräkning) så att statens räntekostnader minimeras.

När statlig finansiering beviljats krävs också att användningen av medlen redovisas till Naturvårdsverket (se kap. 18).

7. Ansökan om statsbidrag för utredningar

I det här kapitlet anges vilka förutsättningar som krävs för att en ansökan om statsbidrag för utredningar ska kunna beviljas av Naturvårdsverket och i vilka fall statsbidrag inte är aktuellt.

7.1 Vad ansökan om statsbidrag för utredning omfattar

Statsbidraget omfattar utredningar från översiktliga till detaljerade miljötekniska undersökningar, samt vid behov upphandlat expert- eller projektledarstöd kopplat till utredningarna. Den enklaste utredningen är en undersökning enligt MIFO fas 2 och den mest omfattande en fullständig huvudstudie.

Generellt bör utredningar utföras stegvis. Det är lämpligt att länsstyrelsen söker statsbidrag för utredningar i tre skeden enligt nedan:

1. MIFO fas 2
2. förstudie
3. huvudstudie

I vissa fall kan MIFO fas 2 och förstudie göras samlat i ett steg.

Det är viktigt att länsstyrelserna arbetar med en variation av utredningar, såsom komplexa objekt, objekt med olika föroreningstyper, objekt som leder till större och kostsamma åtgärder, men även enklare objekt som leder till mindre åtgärder. Detta är viktigt för att få till ett jämnt flöde av åtgärder, så att utrymmet på anslaget kan användas optimalt och på bästa sätt.

Lämplig ambitionsnivå för utredningar kan variera mellan olika områden, beroende på tillgängligt underlag och syfte. Såväl en förstudie som en huvudstudie kan innehålla flera miljötekniska undersökningar, vars inriktning och omfattning utformas efterhand. Inom varje steg kan därför statsbidrag vid behov sökas i omgångar.

Enligt rättspraxis ska ansvaret enligt 10 kap. miljöbalken inte jämkas i utredningsstegen i avhjälpandeprocessen och statsbidrag ska därför inte beviljas. Det finns dock vissa undantagsfall (se avsnitt 5.2, avsnitt 12.3 och avsnitt 12.4):

7.2 Grundförutsättningar för ansökan om bidrag till utredningar

Grundförutsättningar är ska-krav och de innebär minimikrav på vad en ansökan ska innehålla.

Detta är grundförutsättningarna för ansökan om utredningsbidrag:

- Utredningsbidrag kan endast sökas för MIFO fas 2-undersökningar, förstudier eller huvudstudier.
- Objektet ska vara i riskklass 1 eller 2 utifrån inventering enligt MIFO fas 1.
- Det ska finnas en huvudman för utredningen.
- Ansökan ska avse ett specifikt objekt i EBH-stödet.
- Det får inte finnas någon ansvarig verksamhetsutövare eller fastighetsägare som kan betala (se kap 5), annat än vid undantagsfall (se avsnitt 5.2, avsnitt 12.3 och avsnitt 12.4).
- Det ska finnas en upprättad ansvarsutredning/-bedömning som länsstyrelsen och Naturvårdsverket instämt i.

Att en ansökan uppfyller grundförutsättningarna är i sig inte en garanti för att erhålla statsbidrag för utredningar, eftersom det även görs en prioritering av ansökningarna utifrån Naturvårdsverkets nationella plan.

7.3 Instruktioner för ansökan

I god tid inför varje ansökningstillfälle skickar Naturvårdsverket ut preciserade instruktioner till länsstyrelserna om vad ansökningarna ska innehålla, samt tillhörande ansökningsblanketter. Anledningen till dessa särskilda utskick är att instruktionernas detaljer kan variera från år till år beroende på vilka direktiv som regeringen ger Naturvårdsverket i det årliga regleringsbrevet. Instruktionerna och ansökningsblanketterna finns också tillgängliga på Naturvårdsverkets webbsida om kvalitetsmanualen.

Länsstyrelserna kan söka bidraget för ettåriga utredningar eller för utredningar som löper över fler år. Länsstyrelsens ansökan bygger oftast på en kommuns eller annan huvudmans ansökan till länsstyrelsen. Det är bara möjligt att ansöka om bidrag för högst två år framåt, och det gäller i första hand mer omfattande utredningar, såsom huvudstudier där flera år ofta behövs för att slutföra utredningen. Ifall länsstyrelsen söker bidrag för två år behöver skälen för detta redogöras för. Länsstyrelsen kan även ansöka om kompletterande bidrag för att färdigställa redan pågående utredningar. Lägsta gräns per ansökt utredningsobjekt per ansökningstillfälle är **2 500 kronor**.

Det är två ansökningstillfällen för statsbidraget för utredningar, ett huvudtillfälle i oktober och ett kompletteringstillfälle i februari. Ansökan i oktober ska avse utredningar för nästkommande år. Ansökningstillfället i februari är däremot ett kompletteringstillfälle där ansökan om statsbidrag kan göras för redan pågående undersökningar som ska färdigställas.

Vid ansökningstillfället i oktober ska länsstyrelserna redovisa eventuella kvarvarande statsbidrag för utredningar per den 31 december, som inte är in-tecknade

för några specifika utredningar. Vi detta ansökningstillfälle ska även länsstyrelsens lista över länets mest prioriterade objekt (Prioriteringslistan) bifogas ansökan. Listan dras ut med hjälp av EBH-stödets verktyg för prioriteringslistan. Med ansökan om statsbidrag för utredningar ska länsstyrelsen även ange webbadress till de regionala webbsidorna. Vid respektive ansökningstillfälle skickar länsstyrelsen in sin ansökan digitalt till registrator på Naturvårdsverket.

Vid ansökan om utredningar i MIFO fas 2 och förstudie ska länsstyrelsen tillsammans med ansökan upprätta en enklare preliminär bedömning av ansvaret (se avsnittet 5.2). Ansvarsbedömningen skrivs in i ansökningsblanketten.

Vid ansökan om statsbidrag för utredningar som omfattar huvudstudie behöver ansökan fördjupas och kompletteras med en fullständig ansvarsutredning (se avsnitt 5.3).

Generellt gäller att utredningarna i projekt som sannolikt kommer att leda till åtgärder bör utföras av den som senare ska vara huvudman för genomförandet. Länsstyrelsen har dock ansvaret för att genomförda utredningar håller god kvalitet. Det är vidare viktigt att det i ansökan anges vilka fastigheter (med fastighetsbeteckningar) som omfattas av ansökan och att det är desamma som omfattas av ansvarsbedömningen eller ansvarsutredningen. Vid ansökan om utredningar behöver det även framgå om det föreligger kostnader till nytta för fastighetsägaren vilket i så fall dras av på bidragsbeloppet (se avsnitt 5.4).

7.4 Vad statsbidrag för utredningar inte får användas till

Statsbidrag för utredningar kan inte sökas för en allmän förstärkning i form av till exempel expertstöd, utan ansökan görs på objektsnivå.

Statsbidrag för utredningar kan inte sökas för objekt där det föreligger exploateringsintresse i form av bostadsändamål. Dessa utredningar behöver kommunen som planläggare eller exploateringsprojektet bekosta och genomföra. Alla utredningar som sker inför bostadsbyggande anses vara till nytta för fastighetsägaren (se avsnitt 5.4) och ska därför inte belasta staten.

Statsbidrag för den senare projekteringen, åtgärdsförberedelsen eller åtgärden går inte att söka via utredningsbidraget utan söks som åtgärdsbidrag.

Statsbidrag kan inte heller sökas för endast genomgång och uppdatering av äldre material.

7.5 Utförande och redovisning

Utredningar utförs i tillämplig omfattning enligt avsnitt 19.1–19.4. Erhållna statsbidrag för utredningar ska användas enligt de villkor som ställs i Naturvårdsverkets bidragsbeslut.

Om det under huvudstudien visar sig att det blir en omfattande och kostsam efterbehandlingsåtgärd, bör länsstyrelsen stämma av åtgärdens ambitionsnivå och eller utförande med Naturvårdsverkets handläggare. Detta för att komma fram till hur statliga medel nyttjas på ett optimalt sätt.

Den slutförda huvudstudierapporten (samtliga delar, inklusive riskvärderingen) ska sändas till Naturvårdsverket senast sex månader efter avslutad huvudstudie med motivering till föreslagen åtgärd.

Om en huvudstudie inte drivs vidare till åtgärd ska det skriftligen redovisas varför till Naturvårdsverket i samband med att huvudstudien färdigställs.

8. Ansökan om statlig finansiering i åtgärdsfas

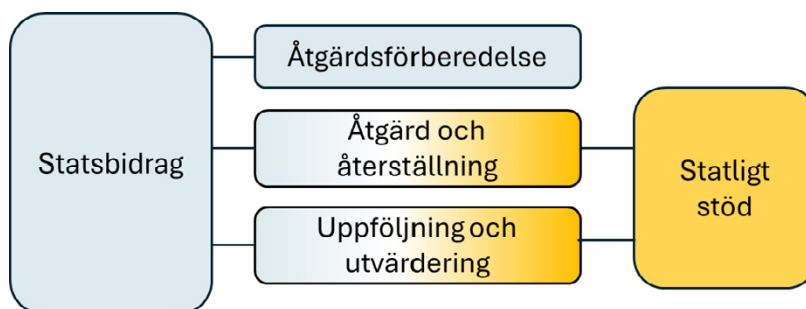
I det här kapitlet anges vilka förutsättningar som krävs för att en ansökan om statlig finansiering för åtgärdsförberedelser och åtgärd ska kunna beviljas av Naturvårdsverket och i vilka fall statlig finansiering inte är aktuellt.

8.1 Vad ansökan om statlig finansiering för åtgärdsfas omfattar

När projektet går in i åtgärdsfas inleds det med åtgärdsförberedelser. Länsstyrelserna kan söka statlig finansiering till åtgärdsförberedelser och åtgärder hos Naturvårdsverket där ansvar saknas eller om ansvarig inte kan betala.

Åtgärdsförberedelserna lägger grunden för åtgärden men finansieras alltid genom statsbidrag, medan åtgärden antingen finansieras genom statsbidrag eller statligt stöd (se figur 7). Det finns ett par andra varianter på åtgärdsansökningar som har en särskild ordning som skiljer sig från det som beskrivs i detta kapitel. Det handlar om ansökan till akutåtgärder och förenklat ansökningsförfarande (se kap. 10 respektive kap. 11).

En ansökan kan omfatta åtgärdsförberedelser och genomförande av åtgärder separat eller båda projektstegen gemensamt, samt uppföljning och utvärdering.

Figur 7. Ansökan om statlig finansiering för åtgärdsfasen av avhjälpandeprocessen kan sökas antingen som statsbidrag eller statligt stöd.

8.1.1 Ansökan om statsbidrag för att ta fram en ansökan och en fastighetsvärdering

Innan ansökan om åtgärd ska i förekommande fall först en ansökan göras om statsbidrag för att ta fram en ansökan om statsbidrag eller statligt stöd till åtgärd, samt ansökan för att anlita en fastighetsvärderare (se avsnitt 5.5).

8.2 Ansökans utformning och osäkerheter

Det kan vara lämpligt att vid kostsamma och komplicerade projekt dela upp projektet och ansökan i etapper. I vissa fall kan det även vara aktuellt att ange flera olika alternativ på etappindelning i ansökan.

Om det finns stora osäkerheter vad gäller åtgärdsmetod, kostnader och/eller andra osäkerheter bör endast statsbidrag för åtgärdsförberedelser till åtgärder sökas i ett första skede. Projekt som omfattas av ett tillstånd innan en åtgärd kan vidtas, kan innebära osäkerheter när det gäller tidplanen för projektet. Naturvårdsverket ser därför att detta ska beaktas i ansökan om åtgärdsförberedelser och åtgärd. I dessa fall behöver åtgärdsförberedelser och åtgärd sökas med ett års mellanrum. Åtgärdsbeslut kan då omfatta både åtgärdsförberedelser och åtgärd men med ett år emellan så att tillståndet hinner komma på plats i tid till åtgärden. Det här upplägget bör innebära mindre risk för att projektet inte kan använda tilldelat medel under respektive år, och mindre risk för att anslaget blir oförbrukat vid årets slut. Skulle ansökan ändå omfatta både åtgärdsförberedelser och åtgärd utan ett års mellanrum, när åtgärden omfattas av tillstånd, ska det tydligt motiveras i ansökan varför risker med tidsförskjutning i projektet med anledning av tillståndsprövningen inte föreligger.

En ansökan kan omfatta oförutsedda kostnader kopplade till osäkerheter. De oförutsedda kostnaderna ska vara baserade på och motiverade av resultat från analys av osäkerheter och projektrisker. Om kostnaderna överskrider 10 procent av totala kostnaden ska det motiveras varför det är nödvändigt.

8.3 Grundförutsättningar för ansökan till åtgärdsförberedelser och åtgärder

Grundförutsättningar är ska-krav. Grundförutsättningarna innebär minimikrav på vad en ansökan ska innehålla.

Här beskrivs de grundförutsättningar som ska vara uppfyllda för att ett ansökt objekt ska kunna komma i fråga för statlig finansiering för åtgärder. Dessa gäller vid ansökan om åtgärdsförberedelser eller åtgärd för alla objekt, inklusive projekt som finansieras genom statligt stöd, sanering av mark inför bostadsbyggande och projekt som delvis finansieras av ansvarig enligt 10 kap. miljöbalken. Särskilda krav ställs på de sistnämnda typerna av projekt varför mer finns att läsa om dessa i respektive kapitel.

Att en ansökan uppfyller grundförutsättningarna är i sig inte en garanti för att erhålla statlig finansiering för åtgärd eftersom anslaget vissa år kan vara hårt belastat.

Detta är grundförutsättningarna för ansökan om statligt finansiering i åtgärdsfas:

- Det ska finnas en färdig huvudstudie.
- En huvudman ska vara utsedd.
- Värdeökningen ska vara bedömd.
- Det ska finnas en komplett ansvarsutredning. För bidragsprojekt ska Naturvårdsverket ha instämt i den och för stödprojekt ska länsstyrelsen ha instämt i den om annan upprättat den.
- Projektet får inte innehålla för stora risker/osäkerheter (se avsnitt 8.2, avsnitt 19.4 och avsnitt 19.5).

- Objektet ska vara i riskklass 1 eller 2. För projekt som rör sanering av mark inför bostadsbyggande kan även objekt som tillhör riskklass 3 komma i fråga för statlig finansiering.
- Föreligger begränsat ansvar för efterbehandlingsåtgärden måste det finnas ett lagakraftvunnet beslut eller en överenskommelse (se kap. 13).
- Omfattas projektet av finansiering genom statligt stöd ska det finnas en överenskommelse mellan huvudman och fastighetsägare (se avsnitt 9.2.1).
- Vid statlig finansiering ska objektet omfattas av minst en av de tre risktyperna A–C (A. Akuta och allvarliga risker för miljön och människors hälsa. B. Långsiktiga risker för miljön och människors hälsa. C. Kumulativ belastning från flera riskobjekt.) Se Naturvårdsverkets nationella plan för hur dessa risktyper definieras.

Projekt som innebär sanering av mark inför bostadsbyggande finansieras genom statligt stöd. De omfattas då av samma krav som övriga åtgärdsprojekt finansierade av statligt stöd. Därutöver finns särskilda förutsättningar för dessa projekt. Det måste bland annat finnas en överenskommelse mellan huvudman och fastighetsägande företag, objektet måste vara beläget utanför storstadskommun, området ska ha ett behov av bostäder och det ska som minst finnas ett beslut om att upprätta detaljplan för bostadsändamål (se mer om förutsättningarna för statlig finansiering vid sanering av mark inför bostadsbyggande i kap. 14).

I steget uppföljning och utvärdering tas riskklassningen ibland bort efter genomförandet när länsstyrelsen bedömer att risken är avhjälp. För att dessa projekt ska kunna slutföras kan uppföljning och utvärdering ändå prioriteras för statlig finansiering. Detta under förutsättning att statlig finansiering tidigare beviljats för den föregående genomförandefasen.

8.4 Mallar för ansökan

Vid en ansökan om statlig finansiering för åtgärdsförberedelser och åtgärder ska mallarna på Naturvårdsverkets webbsida om kvalitetsmanualen användas: *Vad som ska ingå i länsstyrelsens ansökan om medel till statligt stöd* och *Vad som ska ingå i länsstyrelsens ansökan om statsbidrag till åtgärdsförberedelser och åtgärder*. Det är viktigt att det i ansökan anges vilka fastigheter (med fastighetsbeteckningar) som omfattas av ansökan.

8.5 Vad statlig finansiering i åtgärdsfas inte får användas till

Eftersom Naturvårdsverket inte beviljar statsbidrag för de delar det finns ett ansvar för åtgärder enligt 10 kap. miljöbalken, ska det omgående kommuniceras med Naturvårdsverket om det sker en förändring avseende ansvaret under pågående åtgärdsförberedelser eller åtgärd. Det kan till exempel handla om ett fastighetsköp.

Statlig finansiering för åtgärd kan inte sökas som en allmän förstärkning. Ansökan kan endast göras på objektsnivå. Naturvårdsverket beviljar därutöver inte statlig finansiering för åtgärder retroaktivt. Vid mer brådskande eller akuta fall kan det under särskilda förutsättningar vara möjligt att få statsbidrag för verkställighet eller rättelse på den felandes bekostnad eller vid särskilt angelägna objekt (se kap.10).

8.6 Utförande och redovisning

Åtgärdsförberedelser och åtgärder utförs i tillämplig omfattning enligt avsnitt 19.5–19.6.

När ett åtgärdsprojekt är utfört och avslutat ska det redovisas. Huvudmannen ansvarar för slutrapporteringen till länsstyrelsen. Länsstyrelsen ska utifrån slutrapporten i sin tur slutredovisa projektet till Naturvårdsverket, senast sex månader efter slutbesiktningen. Redovisningen omfattar både en ekonomisk redovisning och en redovisning av resultatet av åtgärden i form av bland annat erfarenhetsåterföring, och vilka resthalter av föroreningar som kan finnas kvar.

Läs mer om kraven på redovisning av åtgärdsprojekt och om slutrapport och slutredovisning i avsnitt 19.7.

8.7 Principer vid val av åtgärdsalternativ

Vid val av åtgärdsalternativ ska hänsyn tas till följande principer:

- Åtgärden ska utgå från vad som är miljömässigt, socialt, långsiktigt och ekonomiskt hållbart. Hänsyn ska också tas till effekter av klimatförändringarna.
- Andra åtgärdsmetoder än schaktning och deponering ska alltid utredas vid val av åtgärd. Alternativen med andra åtgärdsmetoder ska finnas med i den slutliga riskvärderingen.
- Åtgärderna ska vara av engångskaraktär. Det vill säga, åtgärden ska säkerställa att risknivå är acceptabel i förhållande till den markanvändning som området efterbehandlades till. Detta ska inte utgöra hinder för att tillämpa alternativa åtgärder till schaktåtgärder även om det kan innebära behov av kompletterande åtgärder med statlig finansiering för att nå en acceptabel riskreduktion. Återkommande åtgärder ska i övrigt inte behövas, annat än i undantagsfall där tillfälliga spridningshämmande åtgärder av prioriterade ämnen⁴ är av särskild vikt eller i form av insatser för att följa upp effekterna av åtgärden.
- Skador som eventuellt kan uppstå under genomförandet ska vara mindre än de skador som totalt kan komma att orsakas av det förorenade området.
- Åtgärder ska väljas och genomföras så att intrånget i andra intressen blir så litet som möjligt, till exempel vad gäller natur- och kulturmiljövärden
- Återställning efter avslutad åtgärd av det förorenade området bör utföras på ett sätt som stödjer ekosystemtjänster och naturvärden i så stor utsträckning som möjligt.

8.7.1 Markanvändning och nivå för åtgärd

Åtgärder som är statligt finansierade ska ske till en nivå som motsvarar den aktuella markanvändningen. Är området planlagt för till exempel industriändamål är det den motsvarande åtgärdsnivå som gäller. I de fall området har planlagts för känsligare markanvändning under senare tid, då föroreningen på området borde ha varit känt, finansieras inte denna förädling till annan markanvändning av statliga medel.

---

⁴ Se Stockholmskonventionen som omfattar drygt 30 ämnen eller ämnesgrupper. Lista över POP:s ämnen finns på Kemikalieinspektionens hemsida (www.kemi.se).

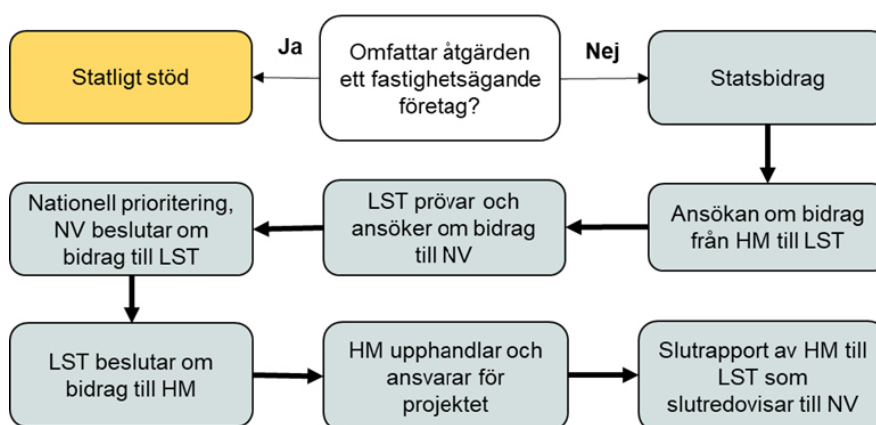
9. Ärendegång vid ansökan i åtgärdsfas

I det här kapitlet beskrivs hanteringen vid ansökan och hur ärendegången från ansökan till beslut och uppföljning sker i åtgärdsprojekt, som finansieras av statsbidrag respektive statligt stöd. Ansökan om akutåtgärder och förenklat ansökningsförfarande hanteras på ett lite annat sätt och beskrivs i kap 10 respektive kap 11.

9.1 Ärendegång vid ansökan om statsbidrag till åtgärdsförberedelser och åtgärd

Om projektet finansieras av statsbidrag ansöker en kommun eller annan huvudman om statsbidrag för åtgärdsförberedelser och en åtgärd hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsen granskar ansökan och underlaget till ansökan. När länsstyrelsen anser att huvudmannens ansökan är komplett och att ansvarsutredningen är korrekt, skickar länsstyrelsen en ansökan till Naturvårdsverket. Naturvårdsverket granskar länsstyrelsens ansökan och ansvarsutredning och prioriterar ansökan nationellt mot andra ansökningar. Ansökan ska skickas digitalt till registrator på Naturvårdsverket som prövar ansökan och fattar beslut om statlig finansiering till åtgärd. När ansökan kan beviljas fattar Naturvårdsverket beslut om statsbidrag till länsstyrelsen. Länsstyrelsen beslutar, med utgångspunkt från Naturvårdsverkets beslut med villkor, om statsbidrag till huvudmannen (se figur 8 nedan). När projektet avslutats, slutrapporteras och slutredovisas projektet till länsstyrelsen respektive Naturvårdsverket.

Figur 8. Ärendegång vid ansökan om statsbidrag till åtgärder.

9.2 Ärendegång vid ansökan om statligt stöd till åtgärder

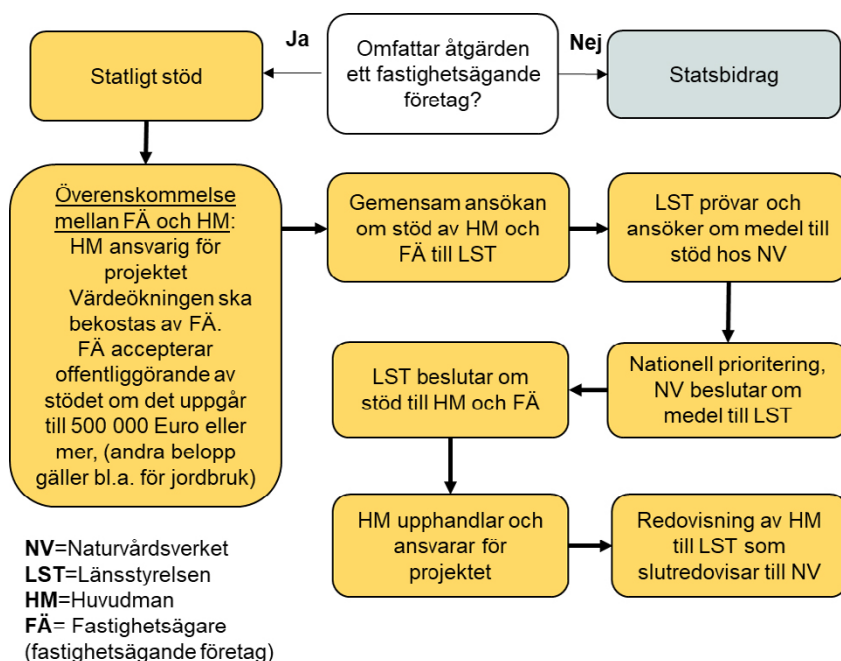
Om projektet finansieras av statligt stöd är ansökan och ärendegången liknande den vid statsbidrag. Skillnaderna i ärendegången är dock att vid ansökan om statligt stöd förutsätts att inte bara huvudmannen, utan huvudmannen tillsammans med fastighetsägande företag ansöker om statligt stöd för en åtgärd hos länsstyrelsen (se figur 9 nedan). Det behöver därför finnas en överenskommelse mellan huvudman och fastighetsägande företag. Vidare är Naturvårdsverkets granskning av underlaget begränsat när det handlar om stöd (se avsnitt 4.1.1).

När länsstyrelsen anser att underlaget är komplett skickar länsstyrelsen en ansökan till Naturvårdsverket. Ansökan ska skickas digitalt till registrator på Naturvårdsverket som prövar ansökan och fattar beslut om statlig finansiering till åtgärd. Länsstyrelsen beslutar, med utgångspunkt från Naturvårdsverkets beslut med villkor, om statlig finansiering till huvudmannen.

Länsstyrelsen beslutar om statligt stöd till fastighetsägande företag och huvudman och får förena beslutet med ytterligare villkor. Länsstyrelsen betalar ut det statliga stödet till den huvudman som ansvarar för att genomföra åtgärderna. Fastighetsägande företag ska stå för värdeökningsekostnaderna och betala dessa till huvudmannen, vilket ska vara förankrat genom dokumentation som styrker att huvudman och fastighetsägande företag har träffat en sådan överenskommelse (se avsnitt 9.2.1). I ett beslut om statligt stöd ska länsstyrelsen upplysa om de uppgifter som framgår av 29 § stödförordningen.

När projektet avslutats slutrapporteras och slutredovisas projektet till länsstyrelsen respektive Naturvårdsverket.

Länsstyrelsen har tagit fram en mall för den ansökan om stöd som görs av huvudman och fastighetsägande företag till länsstyrelsen. Mallen finns på länsstyrelsernas webbplats (www.ebhportalen.se).

Figur 9. Ärendegång vid ansökan om statligt stöd till åtgärder.

9.2.1 Överenskommelse vid ansökan om statligt stöd hos länsstyrelsen

Bedöms projektet utgöra statligt stöd ska inte bara huvudmannen utan både huvudman och fastighetsägare av de fastigheter som ska åtgärdas, gemensamt skriva under ansökan om statligt stöd till länsstyrelsen. Fastighetsägande företag behöver acceptera att överlåta ansvaret för projektet till huvudmannen och att stödet utbetalas till huvudmannen. Vidare måste fastighetsägande företag medge att finansiera åtgärden i den omfattning som utgör värdeökningen av fastigheten, till följd av den statligt finansierade åtgärden och att beloppet betalas till huvudmannen. Det är obligatoriskt att bedömningen av värdeökningen utförs av en av organisationen Samhällsbyggarna oberoende och auktoriserad fastighetsvärderare (se avsnitt 5.5). Slutligen behöver fastighetsägaren även acceptera att information om stödet offentliggörs enligt bestämmelserna i EU:s statsstödsregler om finansieringen överstiger ett visst belopp (se avsnitt 9.2.2).

Huvudman och fastighetsägande företag ansvarar för att erforderligt underlag tas fram för ansökan. En ansvarsutredning ska också vara upprättad vid ansökan som visar om det finns någon som är ansvarig enligt miljöbalken för att bekosta delar av åtgärden (se kap. 5). I första hand tas ansvarsutredningen fram av tillsynsmyndigheten för det förorenade området, oavsett om verksamheten som orsakat föroreningen är nedlagd eller inte. Vad det innebär att vara huvudman i övrigt beskrivs i avsnitt 4.3.

Överenskommelsen regleras skriftligt mellan huvudman och fastighetsägande företag. Antingen utformas ansökan så att det finns en skrivning om att fastighetsägande företag, genom att underteckna ansökan, medger nedanstående eller så förankras det i avtal mellan huvudman och fastighetsägande företag. Detta måste oavsett finnas med och framgå:

- Underskrift av huvudman och samtliga berörda fastighetsägande företag.
- Att fastighetsägande företag överlåter ansvaret till huvudmannen för projektet och det stöd som utbetalas till åtgärden.
- Att fastighetsägande företag kommer att finansiera åtgärden med det belopp som motsvarar värdeökningen till följd av åtgärden, genom att betala huvudmannen.
- Att fastighetsägande företag accepterar stödets offentliggörande enligt artikel 9.1c i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014.

9.2.2 Länsstyrelsens rapportering i TAM

Då länsstyrelsen beslutar om statligt stöd är det också länsstyrelsen som ansvarar för den rapportering som anges i 46 § stödförordningen. Rapporteringen ska ske när stödet motsvarar 500 000 Euro eller mer och offentliggörandet inom EU sker enligt artikel 9.1 c i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 och registreras i EU-databasen *State Aid Transparency Award Module* (TAM). Vid statligt stöd till åtgärder av en fastighet som ägs av företag aktiva i jordbrukssektorer ska offentliggörandet göras vid 60 000 Euro och motsvarande för fiskeri- och vattenbrukssektorerna är 30 000 Euro (EUR-Lex - 02014R0651-20210801 - EN - EUR-Lex (europa.eu)). I TAM registreras bland annat organisationsnummer eller eventuellt personnummer, stödmottagarens namn, typ av stödmottagare ("stora företag" eller "små och medelstora företag"), län där saneringen skett, sektor, registrerad bransch för företaget, datum för beviljandet av stödet och belopp för stödet (både

i svenska kronor och Euro), stödets syfte och den beviljande myndighetens namn. Det finns en användarhandledning från EU-kommissionen om hur små och medelstora företag definieras (www.ec.europa.eu). Stora företag är till exempel våra stora industriföretag.

9.2.3 När statligt stöd inte ska betalas ut

Det kan också finnas tillfällen när länsstyrelsen ska besluta att inte betala ut statligt stöd. Ett statligt stöd ska inte betalas ut om det fastighetsägande företaget är föremål för betalningskrav på grund av ett beslut av Europeiska kommissionen som förklarar ett stöd beviljat av en svensk stödgivare olagligt och oförenligt med den inre marknaden.

Övriga fall som kan vara aktuella där statligt stöd helt eller delvis inte ska betalas ut:

1. det fastighetsägande företaget eller huvudmannen genom att ha lämnat oriktiga uppgifter eller på annat sätt orsakat att stödet har getts felaktigt eller med för högt belopp.
2. stödet av annan orsak har getts felaktigt eller med för högt belopp och det fastighetsägande företaget eller huvudmannen skäligen borde ha insett detta, eller
3. ett villkor för stödet inte har följts.

Situationerna som beskrivs i punkterna ovan kan troligen uppstå när det är ett åtgärdsprojekt som pågår under längre tid med flera utbetalningstillfällen, och att uppgifter framkommer under projektets gång som kan utgöra grund för beslut om att inte betala ut statligt stöd. Länsstyrelsens beslut om att inte betala ut statligt stöd kan överklagas. Det är också de enda beslut som går att överklaga enligt stödförordningen.

9.2.4 Återbetalning

I stödförordningen framgår även när länsstyrelsen kan fatta beslut om återbetalning av statligt stöd. Länsstyrelsen får besluta att ett statligt stöd som använts ska återbetalas av ett fastighetsägande företag om någon av punkterna i 40 § stödförordningen är aktuella. Om ett fastighetsägande företag är återbetalningsskyldigt, ska länsstyrelsen besluta att helt eller delvis kräva tillbaka stödet med ränta. Om Naturvårdsverket bedömer att ett fastighetsägande företag ska betala tillbaka stödet ska Naturvårdsverket även upplysa länsstyrelsen om detta. Länsstyrelsens återbetalning av medel till Naturvårdsverket sker i enlighet med beslutsvillkor eller efter dialog med och enligt instruktion från handläggare på Naturvårdsverket.

När huvudmannen är en kommun kan länsstyrelsen kräva tillbaka ett utbetalat stöd om någon av punkterna i 42 § stödförordningen uppfylls.

Om det skulle uppstå en värdeökning efter en statligt finansierad åtgärd som fastighetsägande företag inte bekostar, företräder Kammarkollegiet staten mot fastighetsägande företag i mark- och miljödomstolen. Kammarkollegiet ska i dessa fall samråda med Naturvårdsverket och länsstyrelsen. Eftersom värdeökningen ska vara bedömd innan utbetalningen av statligt stöd bör denna situation inte uppkomma särskilt ofta.

9.3 Statsbidrag och statligt stöd vid samma förorenade område

Ibland omfattar ett förorenat område flera olika fastigheter med flera olika fastighetsägare och verksamheter. Det kan innebära att vissa fastighetsägare betraktas som företag. Åtgärdsansökan för dessa fastigheter behöver därför sökas enligt stödförordningen medan övriga fastigheter omfattas av statsbidrag och åtgärden söks enligt bidragsförordningen.

Vid en ansökan om statligt stöd behöver fastighetsägande företag vara medsökande tillsammans med huvudmannen. Vill inte alla fastighetsägande företag delta, bekosta värdeökningen eller acceptera förutsättningarna för stödet, får huvudman och länsstyrelse överväga om en åtgärd av övriga fastigheter ändå kan innebära tillräcklig riskreduktion, eller om ingen åtgärd bör vidtas.

Två olika ansökningar behövs i dessa ärenden med olika ansökningsförfarande då Naturvårdsverket är beslutande om statsbidrag och medel medan länsstyrelsen är beslutande om statligt stöd. Det är en fördel om åtgärden av de fastigheter som omfattas av statligt stöd kan göras samtidigt och i samma entreprenad som åtgärden av de fastigheter som omfattas av statsbidrag. Det kan vara komplicerat och är kanske inte alltid möjligt, och då får det accepteras att åtgärderna görs i olika entreprenad och att bland annat kostnaderna blir högre.

I vissa fall kan den verksamhetsutövare som är ansvarig för att vidta åtgärder ha ett begränsat ansvar, varför statlig finansiering får täcka övriga delar av den totala kostnaden för åtgärden. Det är en fördel om ansvaret för verksamhetsutövare och fastighetsägare bedöms på liknande sätt av Naturvårdsverket och länsstyrelsen. Nedan beskrivs hur ärenden som omfattas av både statsbidrag och statligt stöd kan hanteras.

9.3.1 Ärendegång vid hantering av åtgärdsprojekt som omfattas av både bidrag och stöd

ÅTGÄRDSFÖRBEREDELSE

När bidrag för åtgärdsförberedelse söks för de fastigheter som omfattas av både statsbidrag och statligt stöd:

- Huvudmannen ansöker om bidrag hos länsstyrelsen som bedömer förutsättningarna för finansiering och ansöker om bidrag hos Naturvårdsverket.
- I ansökan om bidrag för åtgärdsförberedelser ingår också oftast ansökan om bidrag för att ta fram ansökan samt i förekommande fall för att anlita en fastighetsvärderare (se avsnitt 12.2).
- Naturvårdsverket bedömer ansökan om bidrag till åtgärdsförberedelser, och slutsatserna i den bifogade ansvarsutredningen och meddelar begäran om komplettering eller fattar beslut om bidrag.
- Länsstyrelsen fattar beslut om bidrag för åtgärdsförberedelse till huvudmannen.

ÅTGÄRD

Länsstyrelsen kan vid behov använda Naturvårdsverkets bedömning av ansvaret vid ansökan om åtgärdsförberedelse som stöd vid sitt framtagande eller vid sin

bedömning av ansvarsutredningen inför åtgärd. Ansökningarna om bidrag och ansökan om medel till stöd kan ske parallellt.

Om det fortfarande är oklarheter gällande ansvaret inför åtgärd vid ansökan om medel till stöd kan länsstyrelsen först ansöka om bidrag för att få Naturvårdsverkets bedömning av ansvaret innan ansökan om medel tas fram (tabell 1).

Finns det delvis ansvariga för åtgärden sker hanteringen enligt ärendegången som beskrivs vid begränsat ansvar i kapitel 13.

Tabell 1. Ärendegång när åtgärd av förorenat område omfattas av finansiering av både statsbidrag och statligt stöd.

Fastigheter som omfattas av statsbidrag	Fastigheter som omfattas av statligt stöd
Huvudmannen ansöker om statsbidrag för åtgärd hos länsstyrelsen.	Inför huvudmannens och fastighetsägande företags ansökan om stöd respektive länsstyrelsens ansökan om medel till stöd kan huvudmannen, tillsynsmyndigheten och länsstyrelsen vid behov beakta den bedömning som Naturvårdsverket gjort av ansvarsutredningen i ansökan om statsbidrag.
Länsstyrelsen bedömer förutsättningarna för statsbidrag och ansöker om statsbidrag för åtgärd hos Naturvårdsverket och bifogar även ansvarsutredningen.	Fastighetsägande företag och huvudmannen ansöker om statligt stöd för åtgärd hos länsstyrelsen.
Naturvårdsverket bedömer ansökan inklusive ansvarsutredningen och återkopplar till länsstyrelsen som i förekommande fall kompletterar ansökan.	Länsstyrelsen bedömer förutsättningarna för ansökan om medel, begär i förekommande fall komplettering av ansökan och ansöker om medel till åtgärd hos Naturvårdsverket.

- Naturvårdsverket bedömer ansökan om medel till stöd och fattar sedan beslut om statsbidrag och medel till länsstyrelsen samtidigt, i de fall det är möjligt.
- Länsstyrelsen fattar beslut om statsbidrag och statligt stöd till huvudmannen.
- Huvudmannen upphandlar statligt finansierade åtgärdsprojekt enligt LOU.

Huvudmannen ansvarar för att de avtal, överenskommelser eller tillstånd som behövs som underlag för ansökan om statsbidrag respektive statligt stöd tas fram.

9.4 Övergångsbestämmelser

I bidragsförordningen finns övergångsbestämmelser som tillkom i samband med att vi fick en ny stödförordning. Övergångsbestämmelserna anger att äldre föreskrifter gäller för ärenden där beslut om statsbidrag för åtgärd har fattats före ikraftträdandet (punkt 2 SFS 2022:99). Naturvårdsverkets tolkning är att detta innebär att omfördelningar och fördyringar i ett ärende, där beslut om statsbidrag till åtgärder har fattats före den 8 mars 2022, kan handläggas med stöd av äldre föreskrifter. Med äldre föreskrifter avses den bidragsförordning som gällde innan den nuvarande trädde i kraft den 8 mars 2022. Detta gäller enligt Naturvårdsverkets tolkning även i de fall fastigheter som ska åtgärdas ägs av fastighetsägande företag. I projekt som består av etapper är Naturvårdsverkets bedömning att nya etapper ska handläggas enligt stödförordningen, i fall med fastighetsägande företag. Detta gäller även om åtgärden i tidigare etapper har finansierats genom statsbidrag.

10. Statsbidrag för akutåtgärder

I det här kapitlet beskrivs hanteringen vid olika typer av mer brådskande och avgränsade åtgärder som syftar till att åtgärda en överhängande risk för spridning av förorening.

Statsbidrag för akutåtgärder innefattar statsbidrag för verkställighet, rättelse på den felandes bekostnad eller särskilt angelägna objekt.

10.1 När det är möjligt att ansöka om statsbidrag för akutåtgärder

Statsbidraget avser endast åtgärder för att förhindra eller stoppa en pågående föroreningsspridning eller akut risk att sådan kan uppstå och ska inte ses som en fullständig åtgärd. Eftersom statsbidrag för verkställighet, rättelse på den felandes bekostnad eller särskilt angelägna objekt, inte hanteras inom den ordinarie processen för statsbidrag från det statliga anslaget 1:4, ställs höga krav på hur akuta åtgärderna bedöms vara. Det som menas med akut i detta avseende är där det är så pass bråttom att åtgärden inte kan vänta på den ordinarie fördelningsprocessen. Akuta objekt är objekt med risker som inom tre år innebär ett akut och allvarligt hot mot människors hälsa, naturområden med stora skyddsvärden, eller betydande vattenförsörjningsintressen (definition ur nationella planen, 2024).

Inom detta område för statsbidrag ingår inte:

- Kostnader för långsiktiga kontinuerliga åtgärder så som skyddspumpning med mera. Åtgärder av sådan karaktär ansöks inom ramen för ordinarie anslag.
- Kostnader för mindre åtgärdslösningar så som staket, varningsskyltar, bevakning med mera.

Observera att en förutsättning för finansiering av en akutåtgärd genom statsbidrag, utom i undantagsfall, är att samråd skett med Naturvårdsverket (se avsnitt 10.4).

10.2 Verkställighet och rättelse på felandes bekostnad

Miljöbalken erbjuder två möjligheter för tillsynsmyndigheter att få åtgärder genomförda när den ansvarige inte har möjlighet att göra det så skyndsamt som situationen kräver:

- Verkställighet enligt 26 kap. 17 § miljöbalken
- Rättelse på den felandes bekostnad enligt 26 kap. 18 § miljöbalken.

Tillsynsmyndigheten behöver avgöra vilket tillvägagångssätt som är lämpligast i det enskilda fallet.

Ansvar för att åtgärderna genomförs skiljer sig åt beroende på vilken av de två situationerna som det rör sig om. Vid verkställighet är det Kronofogdemyndigheten efter en begäran av tillsynsmyndigheten som ser till att åtgärder genomförs. Vid rättelse är det istället tillsynsmyndigheten som säkerställer att förelagda åtgärder genomförs.

En förutsättning för att kunna verkställa eller utföra rättelse på den felandes bekostnad för ett överklagat beslut, är att beslutet förenats med ett verkställighetsförordnande. Annars måste ett lagakraftvunnet beslut avvaktas. Om det finns anledning att misstänka att det kan bli problem med delgivningen kan därför beslut behöva förenas med verkställighetsförordnande.

Mer information om verkställighet och rättelse på den felandes bekostnad finns i Naturvårdsverkets allmänna råd om tillsyn (NFS 2001:3), Naturvårdsverkets handbok om tillsyn (2001:4), författningskommentarerna till 26:17 och 26:18 i miljöbalkspropositionen 1997/98:45 samt Naturvårdsverkets vägledning *Ansvar för avhjälpande av miljöskador – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis* (Naturvårdsverket, 2024).

Om verksamhetsutövaren saknar tillräckliga utmättningsbara tillgångar kan det finnas möjlighet för tillsynsmyndigheten att ansöka om statlig finansiering för resterande del av åtgärden via statsbidrag (se Naturvårdsverkets vägledning *Ansvar för avhjälpande av miljöskador – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis*, 2024, avsnitt 6.7.3). En förutsättning för att statsbidrag ska kunna beviljas med stöd av bidragsförordningen (2004:100) är att samråd skett med Naturvårdsverket (se avsnitt 10.4), och att det eller finns en begäran om verkställighet från tillsynsmyndigheten till Kronofogdemyndigheten, eller ett beslut om rättelse på felandes bekostnad.

10.2.1 Verkställighet enligt 26. kap 17 § miljöbalken

Bakgrunden till en begäran om verkställighet kan, förutom att en åtgärd brådskar, till exempel vara att den ansvarige inte har ekonomiska möjligheter att vidta åtgärder till följd av en inledd (men inte avslutad) konkurs.

Om det kan finnas tillgångar hos den ansvarige är det en fördel om tillsynsmyndigheten, använder beslut om verkställighet, istället för rättelse på felandes bekostnad. Detta eftersom det då är Kronofogdemyndigheten som ser till att åtgärden genomförs och använder de tillgångar som kan finnas hos ansvarig. Vid verkställighet tas kontakt med Kronofogden. Beslut om statsbidrag bör inte fattas förrän Kronofogdens arbete med att söka efter utmättningsbara tillgångar är klart. Statsbidraget finansierar de delar som ansvarig inte kan bekosta.

10.2.2 Rättelse på felandes bekostnad enligt 26 kap. 18 § miljöbalken

Rättelse på den felandes bekostnad kan vara aktuellt om det finns skäl att anta att ett föreläggande eller förbud inte skulle följas, eller att åtgärden inte tillräckligt snabbt skulle leda till det önskade resultatet. Beslut om rättelse får meddelas utan föregående föreläggande eller förbud, om tillsynsmyndigheten med hänsyn till risken för allvarliga skador finner att rättelse bör göras genast eller det finns andra särskilda skäl.

Vid ansökan om statsbidrag, då rättelse på felandes bekostnad används, bör tillsynsmyndigheten också se till att eventuella tillgångar som finns hos den ansvarige återbetalas till Naturvårdsverket (om det visar sig att tillgångar finns eller uppkommer). Det ska anges vid samrådet hur tillsynsmyndigheten planerar att hämta in eventuell ersättning från ansvarige om det skulle bli aktuellt. Statsbidraget finansierar de delar som ansvarig inte kan bekosta. Avser ansökan om statsbidrag för åtgärd vid rättelse på den felandes bekostnad på grund av att det finns flera ansvariga, har ansökan låg prioritet.

10.3 Särskilt angelägna objekt

Naturvårdsverket har även möjlighet att i vissa fall ge statsbidrag till särskilt angelägna objekt. Det är fallet när beslut om verkställighet eller beslut om rättelse på den felandes bekostnad inte är möjligt. Enligt Naturvårdsverkets regleringsbrev med villkor för anslag 1:4 (anslagspost 1), får statsbidrag användas till att åtgärda dessa objekt som är särskilt angelägna från risksynpunkt.

Till skillnad från verkställighet och rättelse utgörs särskilt angelägna objekt av förorenade områden utan en utpekad verksamhetsutövare eller annan ansvarig, och bedöms som särskilt brådskande eller kritiska.

10.4 Samråd

Innan en ansökan om statsbidrag för statlig finansiering skickas till länsstyrelsen, ska aktuell tillsynsmyndighet ha samråd med Naturvårdsverket enligt 29 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, innan miljöbalkens 26 kap. 17 § eller 18 § tillämpas. Enligt miljöbalken behöver dock inte tillsynsmyndigheten ha ett samråd med länsstyrelsen. Naturvårdsverket ser dock positivt på att tillsynsmyndigheten informerar länsstyrelsen om samrådet med Naturvårdsverket. Samrådets syfte är att ge tillsynsmyndigheten möjlighet till avstämning om förutsättningar för finansiering genom statsbidrag.

Då dessa ärenden brådskar skickar tillsynsmyndigheten inför samråd lämpligen ett e-postmeddelande till Naturvårdsverket. I meddelandet ska beskrivning av ärendet och tänkt tillsynsåtgärd med rättelse på den felandes bekostnad eller verkställighet framgå. Förelägganden och beslut som fattats tidigare i ärendet och som är av relevans bifogas meddelandet. För särskilt angelägna objekt ska samråd ske på samma sätt som för verkställighet och rättelse på felandes bekostnad.

Naturvårdsverket gör en bedömning av förutsättningarna för finansiering av åtgärder vid objektet, baserat på informationen som presenteras under samrådet eller tidigare inlämnat samrådsunderlag per e-post. Skulle förutsättningarna förändras efter ett första samråd kan ytterligare samråd behövas. Kompletteringar kan krävas om Naturvårdsverket anser att underlaget inte är tillräckligt för en bedömning av om åtgärden är bidragsberättigad.

Om risken för negativa konsekvenser är så pass överhängande att samråd inte hinner ske innan en åtgärd påbörjas kan tillsynsmyndigheten ansöka om statsbidrag i efterhand. Samråd mellan tillsynsmyndighet och Naturvårdsverket kan i det fallet ske efter att åtgärden är påbörjad eller vidtagen. Naturvårdsverket kan dock inte ge några garantier om att åtgärden kan finansieras med statsbidrag efter

att åtgärden påbörjats, vilket kan medföra att kostnaderna för åtgärder tillfaller tillsynsmyndigheten.

Efter ett inledande samråd lämnar Naturvårdsverket skriftligen ett samrådsyttrande till tillsynsmyndigheten med en bedömning om det finns förutsättningar för en ansökan. Bedömer Naturvårdsverket att förutsättningar finns för statlig finansiering av akutobjekt, kan tillsynsmyndigheten gå vidare och fatta beslut om verkställighet eller rättelse på felandes bekostnad.

10.5 Ansökan om statsbidrag

I ansökan om statsbidrag ska det tydligt framgå vilken av de tre olika omständigheterna som ansökan avser (verkställighet, rättelse på felandes bekostnad eller särskilt angelägna objekt). Ansökan avseende särskilt angelägna objekt kan endast göras om de två andra omständigheterna inte är möjliga för objektet.

Efter samrådet kan en ansökan om statsbidrag för akutåtgärder tas fram. Det är viktigt att det i bidragsansökan anges vilka fastigheter (med fastighetsbeteckningar) som omfattas av ansökan. Om kommunen är huvudman för åtgärden ansöker de om statsbidrag hos länsstyrelsen som i sin tur ansöker hos Naturvårdsverket.

Länsstyrelsen kan söka statsbidrag för de åtgärder som finns med i tillsynsmyndighetens beslut om verkställighet eller rättelse. Ansökan avseende särskilt angelägna objekt ska utgå från samrådet.

Ansökan från länsstyrelsen till Naturvårdsverket måste inkomma inom tre månader efter Naturvårdsverkets skriftliga besked efter samrådet. Detta gäller även i de fall när åtgärder varit tvungna att vidtas innan samråd.

10.5.1 Vilka typer av åtgärder som ansökan kan omfatta

Naturvårdsverket prioriterar att i första hand bevilja statsbidrag för förebyggande åtgärder med syftet att förhindra en akut risk för förorening till mark och vatten. Det kan till exempel handla om att omhänderta miljöfarliga kemikalier, farligt avfall, eller övertäckning av särskilt riskfyllda massor på olämpliga platser. Skadan kan också redan ha skett, till exempel genom en olycka såsom ett oljeläckage och där beslut om rättelse på den felandes bekostnad kan komma att bli nödvändigt för att förebygga vidare spridning (efter Räddningstjänstens första insats). Åtgärderna genomförs för att förhindra/stoppa den akuta risken och ska inte ses som en fullständig åtgärd. Efter att de första akuta riskerna är åtgärdade ska objekt hanteras enligt den ordinarie processen för statsbidrag.

Statsbidraget avser endast åtgärder, men ett visst mått av uppföljande miljökontroll kan ingå som en naturlig del för att verifiera kvaliteten av genomförd åtgärd. Provtagningen ska dock vara av begränsad karaktär och inte utgöra en huvudsaklig kostnad i ansökan. En bedömning av vad som anses skäligt görs i varje enskilt fall.

Statsbidrag för åtgärder av föroreningar i mark, grundvatten, ytvatten, sediment, byggnader och anläggningar som inte är av samma brådskande karaktär hanteras inom ramen för statsbidragsfinansierade utredningar och åtgärder eller via tillsyn.

10.5.2 Vad ansökan ska innehålla

Enligt 6 a § bidragsförordningen ska ansökan vid verkställighet och rättelse på felandes bekostnad innehålla:

- samtliga förelägganden/beslut som meddelats verksamhetsutövaren avseende den aktuella föroreningsskadan,
- uppgift om huruvida åtgärden brådskar och de omständigheter som i så fall gör att åtgärden brådskar,
- en beskrivning av vilka hälso- och miljörisker som föroreningsskadan kan innebära,
- en beskrivning av de åtgärder som vidtagits eller avses att vidtas,
- en kostnads kalkyl,
- en beskrivning av hur uppföljning och utvärdering av åtgärderna avses att genomföras samt en redogörelse för vilka fortsatta insatser som kan komma att behövas.

Om aktuellt bör ansökan också innehålla:

- uppgift som styrker att bolaget/konkursboet saknar tillgångar (till exempel redovisning från konkursförvaltaren),
- kopia på tillsynsmyndighetens ansökan om verkställighet till kronofogden samt uppgift om kronofogdemyndighetens ärendenummer (om 26 kap. 17 § miljöbalken avses).

Vid ansökan om statsbidrag för särskilt angelägna objekt ska ansökan i tillämpliga delar innehålla detsamma som vid verkställighet eller rättelse på felandes bekostnad. Statsbidraget beviljas med stöd av Naturvårdsverkets regleringsbrev, anslag 1:4, anslagspost 1 *Sanering och efterbehandling av förorenade områden*.

10.6 Redovisning

Slutrapportering och slutredovisning av statsbidrag för akutåtgärder genomförs på samma sätt som andra statligt finansierade objekt (se avsnitt 19.7.1 och avsnitt 19.7.2). Redovisningen av akutåtgärder behöver dock oftast inte vara lika omfattande som vid övriga åtgärder, eftersom det generellt rör sig om en förhållandevis begränsad åtgärd.

Ekonomisk redovisning av akutåtgärder görs i den årliga ekonomiska redovisningen som länsstyrelserna skickar in till Naturvårdsverket senast den 31 januari.

11. Förenklat ansökningsförfarande

Det här kapitlet beskriver hanteringen vid ansökan om förenklat ansökningsförfarande (FAF).

11.1 Bakgrund och syfte

Det finns ett stort antal objekt som bedöms motsvara riskklass 2 enligt Naturvårdsverkets inventeringsmetodik⁵, men där föroreningens omfattning ändå är begränsad. Det finns således ett åtgärdsbehov för att åtgärda en risk som överensstämmer med grundförutsättningarna för prioritering, men dessa objekt riskerar ändå att inte bli åtgärdade då de är lägre prioriterade än större objekt i samma riskklass. Eftersom Naturvårdsverket som regel ställer långtgående krav på utredningarnas omfattning finns en påtaglig risk för att kostnaderna för utredningsarbetet kan komma att överstiga kostnaderna för själva åtgärden vid denna typ av objekt. Vidare riskerar de omfattande kraven på utredningar att göra hanteringen av denna typ av objekt mer tidskrävande än nödvändigt. Det bedöms därmed inte alltid vara motiverat med samma krav vid denna typ av objekt. En bedömning behöver dock göras i det enskilda fallet utifrån den förväntade nyttan av utredningarna för att hantera riskerna på objektet relaterat till åtgärds kostnader och projektrisker. Förenklat ansökningsförfarande är inte tillämpligt vid de typer av föroreningar som generellt är svåra att avgränsa. Det gäller till exempel klorerade lösningsmedel.

Ett syfte med att kunna ta in objekt som är små och snabbt kan genomföras är att kunna förbruka medel på det årliga anslaget under hösten. Det förenklade ansökningsförfarandet ska göra det möjligt för den sökande att ansöka om statlig finansiering för åtgärder, för mindre projekt i riskklass 1 och 2 baserat på ett mindre omfattande utredningsunderlag.

Vid förenklat ansökningsförfarande kan högst fem miljoner kronor sökas för åtgärden.

11.2 Ansökan om statlig finansiering

Ansökan kan inkomma under hela året men besluten kommer huvudsakligen att avse åtgärder som genomförs på hösten. Norrlandslänet kan behöva ha längre framförhållning än övriga landet och komma in med denna typ av ansökan före sommaren. Detta eftersom fältsäsongen är kortare i de nordligare delarna av landet.

Under beredning av ett projekt, och i god tid innan ansökan inlämnas till beslutande myndighet, bör samråd ske mellan huvudmannen och beslutande myndighet, för att säkerställa att det finns förutsättningar för att projektet kan bli

---

⁵ Metodik för inventering av förorenade områden, rapport 4918 (Naturvårdsverket, 1999)

beviljat statlig finansiering enligt modellen för förenklat ansökningsförfarande, samt vilken förordning som ska vara tillämplig.

Samma regelverk gäller för förenklat ansökningsförfarande som för ansökningar i övrigt det vill säga det som står angivet i bidragsförordningen, alternativt stödförordningen. Undantaget är som nämnts, att det inte ställs fullt lika långtgående krav på utredningsmaterialets omfattning. Det är även i dessa fall viktigt att det i ansökan anges vilka fastigheter (med fastighetsbeteckningar) som omfattas av ansökan.

Krav på utredningsunderlag:

- En uppdaterad ansvarsutredning, som bifogas med ansökan.
- En utredning av objektet som motsvarar minst en komplett MIFO fas 2-undersökning.
- En förenklad riskbedömning.

Projekt där statsbidrag söks genom förenklat ansökningsförfarande ingår i den nationella prioriteringen och särbehandlas inte i detta avseende. De objekt som finansieras på detta sätt måste fortsatt leva upp till de miljö- och hälsomässiga grundförutsättningarna och prövas utifrån de urvalskriterier som finns i den nationella planen.

11.3 Redovisning

Slutrapportering och slutredovisning av statsbidrag för åtgärder som genomförts efter förenklat ansökningsförfarande sker på samma sätt som andra statligt finansierade objekt (se avsnitt 19.7.1 och avsnitt 19.7.2). Givet att objekten är förhållandevis små, behöver redovisningen generellt inte vara lika omfattande som redovisningen vid vanliga åtgärder.

12. Övriga ansökningar som omfattas av statsbidrag

I det här kapitlet beskrivs övriga ansökningar som omfattas av statsbidrag. Förutom att Naturvårdsverket beviljar bidrag till de ansökningar som beskrivs ovan, så finns det ett antal andra statligt finansierade aktiviteter. Det är aktiviteter som antingen finansieras med stöd av bidragsförordningen eller som finansieras på Naturvårdsverkets anslagspost 1, villkor 3.

Vilka de är varierar över tid och de är oftast av tillfällig karaktär. Information om dessa finns därför främst på vår webbplats (www.naturvardsverket.se).

Ekonomisk redovisning av samtliga aktiviteter beskrivna nedan, görs i den årliga ekonomiska redovisningen som länsstyrelserna skickar in till Naturvårdsverket senast den 31 januari.

12.1 Statsbidrag för ansvarsutredning

Arbetet med att ta fram ansvarsutredningar kan endast beviljas statsbidrag för utredningar om särskilda skäl finns, enligt 3 § i bidragsförordningen. Särskilda skäl kan i specifika fall avse små kommuner med många förorenade områden i högre riskklasser. Särskilda skäl kan även gälla vid komplexa föroreningssituationer och många ansvariga, till exempel vid sedimentförorening på prioriterade objekt. Särskilda skäl kan även föreligga vid risk för jäv (se avsnitt 5.3.3). Se Naturvårdsverkets webbplats för mer information om särskilda skäl, förutsättningar för ansökan och mallar för ansökan (www.naturvardsverket.se). Bidraget kan användas för att ta fram en ansvarsutredning eller ansvarsbedömning eller för att ta fram underlag till en ansvarsutredning, som till exempel källspårning.

För ansvarsutredningar som avser länsstyrelsernas tillsynsobjekt kan länsstyrelserna använda andra anslagsmedel som de disponerar för tillsyn. Länsstyrelserna har dels ett eget förvaltningsanslag, dels anslagspost 6 *Sanering och återställning – del till Länsstyrelsen i Örebro län*, på anslag 1:4 *Sanering och återställning av förorenade områden*.

12.2 Statsbidrag för att ta fram ansökan och anlita fastighetsvärderare

Statsbidrag kan sökas för huvudmannens arbete med att ta fram bidragsansökan om åtgärdsförberedelser eller åtgärder samt för att anlita en oberoende auktoriserad värderare enligt 2 § punkt 4 och 5 i bidragsförordningen (se avsnitt 5.5). Ansökan om statsbidrag för att anlita en fastighetsvärderare och för att ta fram ansökan sker

således med stöd av bidragsförordningen och görs som utgångspunkt i eller i anslutning till åtgärdsförberedelsen. Bidrag för ändamålen kan inte sökas inom huvudstudie. Information och ansökningsblanketter finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

12.3 Statsbidrag till verifierande provtagning

Verifierande provtagning avser PFAS och förorenade sediment. Syftet är att verifiera misstänkt förorening och att minska kunskapsglappet som funnits om förorenade sediment och PFAS förorenade områden, samt om förorenings-spridning. Detta för att bidra till både bättre prioriteringar och fortsatt tillsynsarbete. Möjligheten att söka statsbidrag till verifierande provtagning startade 2023. Huvudsyftet med den verifierande provtagningen är att genom en begränsad fältprovtagning kunna konstatera en förorening så att tillsynsmyndigheterna kan inleda tillsynsärenden mot eventuella ansvariga med stöd av 10 kapitlet miljöbalken. Information och ansökningsblanketter finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

12.4 Statsbidrag till Pilotprojekt

Pilotprojekten syftar till att testa metoder kopplat till åtgärder av förorenade områden. Pilotprojekten ska bidra till att främja teknikutveckling, att minska användandet av schakt och deponi, effektivare och mer hållbar masshantering, minskad spridning av föroreningar och att öka åtgärdstakten. Möjligheten att söka statsbidrag till pilotprojekt startade hösten 2024. Information och ansökningsblanketter finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

12.5 Statsbidrag till regionala träffar

I samband med ansökan om statsbidrag för utredningar i oktober kan länsstyrelserna även ansöka om statsbidrag för att anordna en årlig länsträff (till exempel Sydlänsträffen, Mälarlänsträffen och Norrlänsträffen). Träffarnas innehåll behöver ha en tydlig EBH-koppling (till exempel erfarenhetsåterföring, studiebesök på relevanta projekt finansierade av statsbidrag, kompetensutveckling, demonstration av ny teknik eller annan EBH-relaterad information) så att de främjar kunskapsuppbyggnad och kunskapsöverföring inom området.

Kostnader för resor, logi och middag får då inte ingå i ansökan utan bekostas av deltagarna själva. Träffarna ska hållas det år som statsbidrag söks för. Naturvårdsverket ska erbjudas möjlighet att delta på dessa träffar eftersom Naturvårdsverket finansierar dem, och det därmed innebär förbättrad samverkan mellan myndigheter. Programförslag ska bifogas med ansökan till huvudtillfället på hösten.

12.6 Statsbidrag till tillsynsprojekt

Länsstyrelserna har även möjlighet att ansöka om statsbidrag för tillsynsprojekt, vilka kan syfta till att förbättra tillsynsvägledningen gentemot tillsynsmyndigheterna på kommunerna.

Tillsynsprojekten syftar till att ta fram ny information om ett specifikt ämnesområde och sprida kunskapen inom förorenade områden samt till olika tillsynsvägledande aktiviteter mot kommunerna. Tillsynsprojekten bidrar till att öka antalet tillsynsdrivna undersökningar och åtgärder med inriktning på de nationellt mest prioriterade förorenade områdena. Statsbidrag för tillsynsprojekt beviljas med stöd av Naturvårdsverkets anslag 1:4, anslagspost 1 *Sanering och efterbehandling av förorenade områden*.

Ansökningar om statsbidrag för tillsynsprojekt ska ha inkommit till länsstyrelsernas tillsynssamordnare senast den 31 oktober. Tillsynssamordnaren skickar ansökningarna till Naturvårdsverket, som fattar beslut om utbetalning.

Tillsynsprojekten bör kunna främja arbetet även i andra län och kan lämpligen utföras i samverkan mellan flera län. Projekten ska vara avgränsade i tid. Statsbidrag ges för lokalhyra, externa föreläsare och eventuella produktionskostnader. Exempel på projekt kan vara tillsynsvägledande utbildningsinsatser samt metodutveckling och framtagande av informationsfoldrar till olika grupper av mottagare. I vissa fall kan projekt sökas för fler år om det bedöms lämpligt.

De genomförda tillsynsprojekten ska vara uppdaterade på EBH-portalen senast den 31 januari varje år.

13. Statlig finansiering vid begränsat ansvar

I detta kapitel beskrivs statlig finansiering där ansvarig part och staten tillsammans finansierar varsin del av en åtgärd.

13.1 När begränsad finansiering kan bli aktuellt

I åtgärdsprojekt strävar man efter att hitta det åtgärdsalternativ som är miljömässigt motiverat, ekonomiskt rimligt och tekniskt genomförbart. Tillsynsmyndigheten ska enligt 10 kap. miljöbalken göra en skälighetsbedömning, vilket innebär att ansvaret i många fall jämkas. Det innebär i sin tur att den ansvarige verksamhetsutövaren eller fastighetsägaren inte kan åläggas att stå för hela den miljömässigt motiverade åtgärden. En utförligare vägledning om de regler och den praxis som gäller vid utredningen av ansvar för utredningar och åtgärder av förorenade områden finns i Naturvårdsverkets vägledning *Ansvar för avhjälpande av miljöskador – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis* (Naturvårdsverket, 2024).

Den statliga finansieringen kan skjuta till resterande del av kostnaderna för vilka det inte går att utkräva ett ansvar, under förutsättning att det finns ett avtal, ett lagakraftvunnet beslut eller en lagakraftvunnen dom som anger ett begränsat ansvar för:

- Verksamhetsutövare enligt 10 kap. 2 § miljöbalken.
- Fastighetsägare enligt 10 kap. 3 och 9 §§ miljöbalken.

Ytterligare en grundförutsättning för statlig begränsad finansiering är att området bedöms nationellt prioriterat. Möjligheterna till statlig begränsad finansiering gäller oavsett hur stor andel de efterbehandlingsansvariga ska stå för.

13.2 Val av tillvägagångssätt

Efter att ha upprättat en ansvarsutredning är det tillsynsmyndighetens uppgift att få den ansvarige att utföra eller bekosta sin del av åtgärderna. Det verktyg som i första hand står till buds enligt miljöbalken är att utfärda ett föreläggande enligt 26 kap. 9 § miljöbalken. Ett föreläggande från tillsynsmyndigheten innebär inte per automatik att parterna är oense då det ofta pågår en dialog med enighet mellan parterna innan ett beslut om åtgärd fattas. En överenskommelse kan befästas antingen i ett föreläggande eller i ett avtal.

Om tillsynsmyndigheten bedömer att det är lämpligt i det enskilda fallet kan den försöka träffa en överenskommelse i form av ett avtal med den ansvarige parten. Grund för en överenskommelse i avtal mellan tillsynsmyndigheten och den ansvarige får anses finnas i 26 kap. 1 § miljöbalken. Där framgår att tillsynsmyndigheten genom rådgivning, information och liknande verksamhet ska skapa förutsättningar för att balkens ändamål ska kunna tillgodoses. Att i samförstånd försöka hitta

en lösning ger parterna större möjlighet att påverka utgången, än vid exempelvis ett domstolsutslag i högre instans. Det är dock viktigt att parterna inte lägger ner onödig tid på diskussioner, om förutsättningarna för att komma överens saknas.

Utrymmet att diskutera och komma överens om ansvaret mellan den enskilde och tillsynsmyndigheten, till följd av ansvarsosäkerheter, är mycket begränsat då det föreligger ett offentligrättsligt ansvar. Det förhandlingsutrymme som kan finnas motsvarar de insatser i form av personal, utrustning och liknande som kan värderas ekonomiskt och som delansvariga själva kan gå in med i åtgärdsprojektet. Det finns således ett utrymme för diskussion och förhandling i fråga om hur ansvaret uppfylls i form av det faktiska utförandet.

Oavsett om dialogen resulterar i ett föreläggande eller ett avtal bör tillsynsmyndigheten och den ansvarige ha ett samtal kring den miljömässigt motiverade åtgärden och fördelningen av kostnaderna. Genom dialog kan hela den miljömässigt motiverade åtgärden bli av och ekonomiska samordningsvinster uppstå till exempel tack vare gemensam projektorganisation.

Överenskommelser bör endast träffas med solventa bolag som har möjlighet att genomföra och slutföra den lösning man kommer överens om. Observera att det inte är möjligt att bevilja ansvariga verksamhetsutövare eller fastighetsägare avbetalningsplan. En avbetalningsplan i en statligt finansierad åtgärd skulle innebära att staten förskotterar den del av kostnaderna som den enskilde ska betala. I princip blir det då fråga om utlåning av statliga medel, vilket inte är tillåtet utan regeringens medgivande.

Vid val av tillvägagångssätt ska myndigheten beakta vad som framgår av 26 kap. 9 § miljöbalken om att inte vidta mer ingripande åtgärder än vad som är nödvändigt i det enskilda fallet. I bedömningen kan exempelvis faktorer som hur brådskande åtgärden är, risken för miljö och hälsa samt den enskildes möjlighet att påverka projektet.

13.3 Miljömässigt motiverad åtgärd och ansvarsfrågan

För bedömning om objektet kan vara aktuellt för statlig finansiering så beaktar länsstyrelsen grundförutsättningarna (se avsnitt 8.3) och urvalskriterierna i nationella planen⁶ som finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

Under projektets huvudstudie bör ansvarig, tillsynsmyndighet och länsstyrelsen ha en dialog om de miljömässigt motiverade åtgärderna utifrån en riskvärdering och ha klarlagt den ansvariges procentuella del av kostnaderna. Dialog mellan länsstyrelsen och Naturvårdsverket om den miljömässigt motiverade åtgärden förs med fördel i detta skede.

Sannolikt är storleken på den ansvariges del av kostnaderna inte klarlagd förrän en komplett huvudstudie föreligger och en mer korrekt kostnadsuppskattning av åtgärderna kan göras. Om området inte är färdigundersökt är det inledningsvis tillräckligt om ansvarets storlek anges i allmänna termer, som till exempel ”till större delen”, ”mindre än hälften” och ”endast till en mindre del”. Som tidigare nämnts finansierar inte statliga medel inledande undersöknings- och utredningsåtgärder om

---

⁶ Nationell plan för prioritering av statlig finansiering till avhjälpande av föroreningsskador (www.naturvardsverket.se)

det finns en ansvarig verksamhetsutövare, utifrån rådande praxis. Den ansvarige får dock tillgodosöka sig kostnader för tidigare utförda utredningar och undersökningar under förutsättning att de är aktuella och kan användas i projektet. Kostnader för juridiskt stöd ingår däremot inte i de kostnader som kan tillgodosöras.

Om kommunen är tillsynsmyndighet bör även länsstyrelsen medverka i dialogen, som representant för den statliga finansieringen. Naturvårdsverket deltar inte i dialogen med den ansvarige för åtgärd. Naturvårdsverkets ställningstagande i ansvarsfrågan kommer formellt i samband med att ett beslut om finansiering fattas, då den slutgiltiga ansvarsutredningen ingår som underlag i ansökan.

13.4 Avtal

När parterna är eniga finns möjlighet att bekräfta överenskommelsen i ett civilrättsligt avtal. Exempel på frågor av civilrättslig karaktär som behöver regleras i avtalet berör ekonomi, genomförande, huvudmannaskap och tidsplaner.

Det offentligrättsliga ansvaret enligt miljöbalken för exempelvis uppföljning eller krav på ytterligare åtgärder kan aldrig avtalas bort. Det bör därför framgå tydligt av avtalstexten att parterna utgår från den bedömning som görs i dagsläget utifrån rådande kunskapsläge och motsvarar det ansvar som bedömts kunnat fastställas enligt 10 kap. miljöbalken.

I avtalet bör det anges en procentsats samt ett beräknat belopp med avseende på efterbehandlingsåtgärden som den/de ansvariga ska stå för. Avtalet bör formuleras på så sätt att tillsynsmyndigheten inte begränsas i framtida krav om exempelvis nya föroreningar upptäcks eller andra avvikelser uppstår.

Det är lämpligt att fatta ett myndighetsbeslut som hänvisar till avtalet eller innehållet i det. I beslutet kan också anges att det för närvarande inte föreligger någon ytterligare tillsynsåtgärd från myndighetens sida. Förslag på avtalsutformning och tillhörande myndighetsbeslut finns i Naturvårdsverkets rapport 5490 från 2006, *Delfinansiering av efterbehandlingsprojekt genom avtal/överenskommelse* (Naturvårdsverkets öppna rapportarkiv/DiVA). Där finns också ytterligare vägledning kring delfinansiering genom överenskommelse och avtal. I de fall skrivningarna i rapport 5490 och kvalitetsmanualen inte stämmer överens är det kvalitetsmanualen som gäller för vägledning.

13.5 Föreläggande

Ärendegången inför ett föreläggande överensstämmer i många delar med hur projektet hanteras via avtal när parterna är överens. I de fall parterna inte kan komma överens blir föreläggandet däremot föremål för ett överklagande.

Ett föreläggande bör ange vilka bestämmelser tillsynsmyndigheten grundar beslutet på och vara riktat mot en viss angiven fysisk eller juridisk person (adressat). Det måste vara så preciserat att adressaten inte behöver tveka om vad det är denne ska göra. Den ansvarige får enligt 10 kap. 4 § miljöbalken föreläggas att utföra vissa åtgärder alternativt bekosta en del av de åtgärder som bedöms vara miljömässigt motiverade att utföra.

Mer information om vad ett föreläggande bör innehålla finns på Naturvårdsverkets webbsida om *Tillsyn enligt miljöbalken* (www.naturvardsverket.se). Se även Naturvårdsverkets *Handbok om operativ tillsyn 2001:4*.

13.6 Huvudmannaskap vid statlig begränsad finansiering

EU:s statsstödsregler innebär ett principiellt förbud mot statligt stöd som gynnar vissa företag och snedvrider konkurrensen mellan medlemsländer. Kommunala bolag, fastighetsägare och ansvariga verksamhetsutövare (andra än kommuner och statliga myndigheter) kan därför inte agera huvudman i statligt finansierade projekt. En kommun eller en statlig myndighet, exempelvis SGU, måste därför gå in som huvudman i dessa projekt, som i sin helhet upphandlas enligt lagen om offentlig upphandling (2016:1145), LOU.

Utgångspunkten för ett projekt är att det endast bör finnas en huvudman. När ansvarigas del kan avgränsas till ett delområde, en avgränsad entreprenad, eller dylikt i ett projekt kan det vara möjligt att driva projektet med flera huvudmän med ansvar för var sin del. I praktiken blir det då en huvudman för den statligt finansierade delen av åtgärden som upphandlas enligt LOU och en eller flera huvudmän för de delar där det finns ansvariga. Om det finns flera delansvariga i ett projekt med begränsad finansiering är det lämpligt att ett avtal upprättas mellan de delansvariga, länsstyrelsen (som finansiär till en begränsad del) och den huvudman som är utsedd. I avtalet kan arbetsuppgifter, förhållningssätt vid förordringar, med mera regleras.

13.7 Förslag till arbetsprocess inför åtgärd

Länsstyrelsen beaktar grundförutsättningarna och urvalskriterierna i Naturvårdsverkets nationella plan för bedömning om objektet kan vara aktuellt för statlig finansiering.

Tillsynsmyndigheten upprättar en ansvarsutredning. Länsstyrelsen kan kontakta Naturvårdsverket för vägledning om ansvarsfrågor om det behövs i komplicerade fall.

Huvudmannen, tillsynsmyndigheten och länsstyrelsen bör samråda om de miljömässigt motiverade åtgärderna utifrån en riskvärdering. Vid behov kan länsstyrelsen kontakta Naturvårdsverket för vägledning.

När ansvaret är utrett och när de miljömässigt motiverade åtgärderna identifierats kan huvudmannen, tillsynsmyndigheten, länsstyrelsen och den eller de ansvariga försöka nå en överenskommelse om åtgärder och när överenskommelse är möjligt förankras det i ett avtal. Sedan är det lämpligt att meddela ett föreläggande med hänvisning till avtalet.

När förutsättningar för en överenskommelse saknas finns i stället möjlighet för tillsynsmyndigheten att meddela föreläggande med direkta krav.

Utgångspunkten är att föreläggandet vinner laga kraft innan statlig finansiering blir aktuell. I samband med ansökan ska de förelägganden eller avtal som beslutats i ärendet bifogas.

Huvudmannen ansöker om statlig finansiering och projektet upphandlas enligt LOU i sin helhet. I det fall det finns fler huvudmän och där åtgärden kan delas upp i separata delar, handlas de delar som finansieras av statliga medel enligt LOU. I samband med ansökan ska de förelägganden eller avtal som beslutats i ärendet bifogas.

Projektet redovisas av huvudmannen till länsstyrelsen och av länsstyrelsen till Naturvårdsverket (se avsnitt 19.7.1 och avsnitt 19.7.2).

14. Åtgärd av mark inför bostadsbyggande

Det här kapitlet beskriver förutsättningarna för statlig finansiering av åtgärder av mark inför bostadsbyggande.

14.1 Allmän information och bakgrund

Regeringen beslutade 2015 att utöka det statliga stödet för åtgärd av förorenade områden. Från och med 2016 får en del av anslag 1:4 användas specifikt till åtgärd av förorenad mark för att möjliggöra bostadsbyggande. Syftet är att underlätta bostadsbyggandet på förorenade områden och bidra till ökat bostadsbyggande. Anslaget ska användas för åtgärd av förorenad mark och omfattar således inte själva bostadsuppförandet eller annan infrastruktur. Den statliga finansieringen omfattar endast nybyggnation av bostäder och således inte renovering, omvandling av befintliga byggnader för bostadsändamål eller liknande.

Vid Naturvårdsverkets prioritering av projekt för åtgärd av mark inför bostadsbyggande via det statliga 1:4-anslaget så är, förutom föroreningsituationen, antalet nya bostäder som ska uppföras på området betydelsefullt. Hur nära förestående ett antagande av detaljplan för bostadsändamål är kommer också att tillmätas betydelse för om projekt som saneras inför bostadsbyggande går att genomföra. I Naturvårdsverkets nationella plan anges hur prioriteringen genomförs på nationell nivå.

Det förutsätts att de utredningar som behövs för att översiktligt bedöma vilka åtgärder och åtgärdskostnader som det kan handla om är utförda i och med planarbetet. Då detta är en finansieringsmöjlighet som är avsedd för faktiska åtgärder skall det finnas en färdig huvudstudie. Den riskvärdering som ska ingå i huvudstudien bedöms dock inte behöva vara lika omfattande för statlig finansiering för åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande som för den ursprungliga delen av anslaget, då val av åtgärdsmetod i realiteten är begränsad.

Användningen av den statliga finansieringen för åtgärd av mark inför bostadsbyggande styrs i huvudsak av stödförordningen och miljöbalken. Man behöver dock beakta och förhålla sig till annan lagstiftning däribland plan- och bygglagen (2010:900). Vidare behöver en exploatör som vill bebygga ett område som är förorenat säkerställa att marken kan användas för ändamålet.

Naturvårdsverket avslutar ärendet när efterbehandlingsåtgärden slutredovisats av länsstyrelsen och godkänts av Naturvårdsverket. Naturvårdsverket kan komma att följa upp utfallet och antalet bostäder av den efterföljande exploateringen.

14.2 Åtgärds mål – mindre känslig markanvändning

Genom att den statliga finansieringen från och med januari 2021 begränsas till att endast åtgärda marken till en nivå som motsvarar mindre känslig markanvändning, aktualiseras inte frågan om värdeökningen som kommer av byggrätterna. Någon lönsamhetsberäkning för planerade byggrätter behöver således inte bifogas ansökningshandlingarna som lämnas till länsstyrelsen.

Statlig finansiering för åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande är ett uttalat åtgärdsstöd som kan lämnas för att återställa förorenad mark. Det statliga stödet kan komma att täcka hela eller delar av kostnaderna för efterbehandlings-åtgärderna i projektet. Mätbara åtgärds mål anpassas till en oförändrad markanvändning, sannolikt utifrån scenariot för mindre känslig markanvändning. Även annan markanvändning kan vara aktuell på platsen och beaktas då. Kostnaden för förädlingen av marken, så att nybyggnation av bostäder möjliggörs, får bäras av exploatören.

Oftast behöver platsspecifika riktvärden tas fram som ett led i bedömning av de faktiska riskerna utifrån förutsättningarna på den enskilda platsen. Läs mer om riskbedömning i Naturvårdsverkets rapport nr 5977 *Riskbedömning av förorenade områden – En vägledning från förenklad till fördjupad riskbedömning* och rapport nr 5976 *Riktvärden för förorenad mark – Modellbeskrivning och vägledning* (Naturvårdsverket, 2009). Uppdatering av vägledningarna pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbsida.

14.3 Förutsättningar för statlig finansiering

För att det ska kunna bli aktuellt att bifalla en ansökan om statlig finansiering för åtgärd av mark inför bostadsbyggande ska först grundförutsättningarna som gäller alla åtgärdsprojekt i avsnitt 8.3 vara uppfyllda.

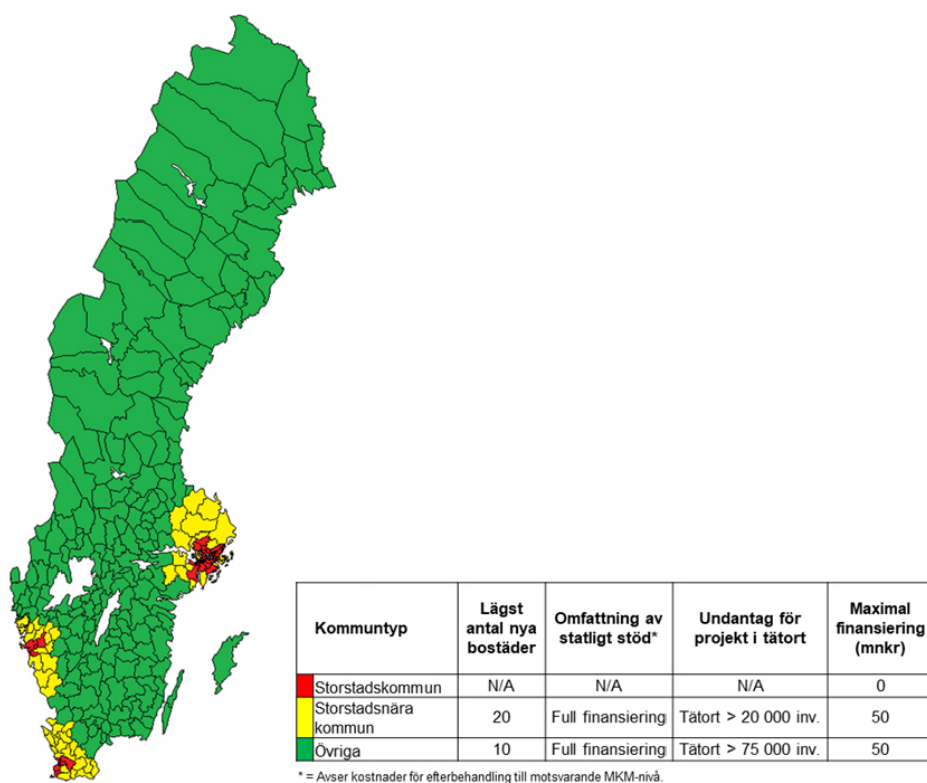
Vid sanering inför bostadsbyggande ska, utöver de generella grundförutsättningarna, följande grundförutsättningar uppfyllas:

- Området ska inte ligga en storstadskommun
- Det ska finnas ett behov av bostäder
- Det ska finnas ett beslut på kommunen om att detaljplanlägga området för bostadsändamål

Angående vilka urvalskriterier som tillämpas vid Naturvårdsverkets prioriteringen mellan bostadsprojekt se Naturvårdsverket nationella plan.

14.3.1 Kommuner där statlig finansiering kan sökas

För att kunna ansöka om denna statliga finansiering ska objektet ligga utanför storstadskommun. Inom storstadsnära kommuner kan finansiering även sökas för objekt i tätorter om de har en befolkningsmängd mindre än 20 000. I övriga landet kan finansiering sökas för objekt i tätort med en befolkningsmängd mindre än 75 000, exploateringen ska ge minst 20 nya bostäder i storstadsnära kommuner och 10 nya bostäder för övriga kommuner (se figur 10 samt bilaga 4).

Figur 10. Kommuntypsindelning med utgångspunkt i FA-regioner och kommunindelning från Tillväxtanalys.

14.3.2 Behov av bostäder

I det aktuella området ska det föreligga ett reellt behov av bostäder för att finansiering ska kunna fördelas till det. Sökanden ska dels göra en självständig bedömning, dels kan referenser hämtas från SCB:s statistik om befolkningsmängd/-tillväxt och Boverkets Bostadsmarknadsenkät (BME). Underlaget finns på SCB:s respektive Boverkets webbplatser.

Orsaker till att det råder bostadsbrist i ett område kan vara:

- Redan befintligt underskott av bostäder
- Befolkningstillväxt
- Brist på bostäder av viss storlek eller slag

14.3.3 Detaljplan

Projektet behöver ha förutsättningar för att kunna genomföras, och detaljplan för bostadsändamål har här en avgörande betydelse. Kommunen ska därför som minst ha beslutat om att påbörja detaljplaneläggning för bostadsändamål. Detta gäller även när markanvisning tillämpas.

14.4 Indelning i kommuntyper

För att säkerställa att den statliga finansieringen främst fördelas till de projekt som är i störst behov av denna finansiering, dvs projekt utanför storstadskommunerna i mindre tätorter och i glesbygd. Naturvårdsverkets vägledning syftar till att fästa stor vikt vid vilken typ av kommun som ansökan avser. Indelningen i olika kommuntyper har skett med utgångspunkt i funktionella analysregionerna (FA-regionerna) som tagits fram av Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (www.tillvaxtanalys.se) samt indelning i kommuntyper avseende storstadskommuner (Tillväxthanalys, 2014). Indelningen i FA-regioner har tillämpats av Boverket som ett underlag för investeringsstödet för hyresbostäder och bostäder för studerande. Naturvårdsverket har förenklat indelningen i FA-regioner till att endast omfatta storstadsregioner respektive övriga landet, samt kompletterat med avgränsning för storstadskommuner inom storstadsregionerna.

Det är stora skillnader i lönsamhet i exploateringsprojekt mellan Sveriges olika kommuner och tätorter. Till största delen kommer detta av byggrätternas värde som i storstadskommunerna är många gånger högre än vad de är i glesbygd.

Kommuner i kategorin storstadskommuner kommer inte att kunna erhålla något statligt stöd då det i dessa kommuner därför finns bättre kostnadstäckning för åtgärder. I kommuner som inte tillhör storstadskommunerna men som ligger inom storstadsregionerna, finns fortfarande potential för kostnadstäckning för åtgärder. Dock kan behovet av statlig finansiering vara större i tätorter med en befolkningsmängd mindre än 20 000 i dessa kommuner, varför statligt stöd kan sökas. Tätorter i övriga landet med en befolkningsmängd mindre än 75 000 bedöms generellt ha sämre kostnadstäckning för åtgärder och statligt stöd kan därför sökas.

Indelningen av tätorter sker utifrån SCB:s definition av statistisk tätort och innebär sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare. Vid ansökan ska antalet invånare inom SCB:s senaste tätortsavgränsning anges. Antalet invånare (befolkningsmängd) uppdateras i slutet av mars årligen i SCB:s statistikdatabas⁷. Tätortsgränserna uppdateras av SCB vart annat eller vart tredje år. Senaste uppdateringen av tätortsgränser vid denna publicering är från år 2024. Information om folkmängd och landareal i tätorter, per tätort finns i SCB:s statistikdatabas på SCB:s webbplats (www.scb.se). Vid behov av ytterligare geografisk avgränsning finns nedladdningsbara GIS-skikt på SCB:s öppna data för tätorter (www.scb.se).

Indelning av Sveriges kommuner efter kommuntyp finns sammanställd i bilaga 4.

14.5 Tak för den statliga finansieringen

För att inte ett enskilt projekt ska ta alltför stor del av Naturvårdsverkets 1:4-anslag i anspråk, har en övre gräns för den statliga finansieringen på 50 miljoner kronor per projekt och detaljplaneområde införts. Enligt Naturvårdsverkets erfarenhet av projekt vid åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande, är belopp över denna gräns även mindre vanligt förekommande.

⁷ Informationen finns på sökväg Miljö/Tätorter/Befolkning: Förtätning och utglesning av tätorter, befolkning efter tätortens basår och tätort, (välj senaste årsintervallet) (www.scb.se/). I listpilen för region välj "Tätort" och klicka sedan på "sök" därunder och sök den tätort som avses. När rätt tätort visas i fönstret klicka på "Lägg till valda värden", ange i lister senaste tätortsgräns samt vilket år som avses för befolkningsmängd.

14.6 Aktörer och ansvarsfördelning

Huvudmannen och byggherren har båda en viktig roll i exploateringsprojekt som ska efterbehandlas och bebyggas. Ansvaret för utförandet fördelas mellan huvudmannen för den del av projektet som finansieras av det statliga stödet respektive byggherren som ansvarar för den övriga delen av projektet som finansieras på annat sätt.

Projektet redovisas av huvudmannen till länsstyrelsen och av länsstyrelsen till Naturvårdsverket (se avsnitt 19.7.1 och 19.7.2).

14.7 Återbetalning av statlig finansiering

Om det sker förändringar av projektet som inte är av ringa betydelse, under arbetet med projektets genomförande kan det utgöra skäl för återbetalning, beroende på hur stor avvikelserna är och orsaken till denna. Likaså om bebyggelse inte uppförs i enlighet med vad sökanden har angett i ansökan eller om andra villkor inte uppfylls. Genom att huvudmannen för en dialog om eventuella avvikelser gentemot ansökan med beslutande myndighet, under projektets gång kan krav på återbetalning av det statliga stödet ofta undvikas. Mer information om återbetalning finns i avsnitt 9.2.4. Naturvårdsverket avslutar ärendet när själva saneringsåtgärden är utförd och länsstyrelses slutredovisning har godkänts.

15. Invasiva främmande arter och förorenade områden

I det här kapitlet anges vad som är viktigt att beakta vid arbete med förorenade områden för att inte sprida invasiva främmande arter, och när statlig finansiering kan vara aktuell.

15.1 Invasiva främmande arter

Främmande arter betraktas som invasiva när de sprider sig snabbt och orsakar skador på naturen, människors hälsa eller ekonomin. Det kan handla om växter eller djur som tränger ut andra växter eller djur. När en invasiv främmande art har etablerat sig på en ny plats kan det vara svårt att bli av med den. I Sverige finns idag mer än 2000 främmande arter, cirka 20 procent av dem är invasiva eller potentiellt invasiva. Det är viktigt att ha i åtanke att klimatförändringar med ett varmare klimat i Sverige i framtiden kan innebära att invasiva främmande arter lättare etablerar sig. Naturvårdsverket har en webbsida om invasiva arter (www.naturvardsverket.se). Webbsidan uppdateras löpande.

Förutom de arter som är reglerade finns idag ett antal potentiellt invasiva främmande arter som inte omfattas av någon särskild lagstiftning och som skulle kunna vara invasiva i Sverige. De kan komma att tas upp i en nationella förteckning över invasiva främmande arter som är problematiska för Sverige, och kan därmed komma att omfattas av olika förbud. Se förslag till nationell förteckning över invasiva främmande arter på Naturvårdsverkets webbplats om invasiva arter.

I dagsläget är det invasiva växtarter som är aktuella vid åtgärder av förorenade områden och det är därför hanteringen av dessa beskrivs i detta kapitel. I framtiden kan även olika typer av invasiva djurarter komma att bli relevanta, till exempel den nyupptäckta Lövplattmasken (se Naturvårdsverkets webbsida om *Lövplattmasken Obama nungara*).

15.2 Ansvar för invasiva främmande växtarter

En fastighetsägare har en skyldighet att bekämpa sådana invasiva främmande arter som är förbjudna enligt EU-rätten och förekommer på fastigheten. Centralt för EU-förordningen är den förteckning över arter som anses vara särskilt skadliga. Se vidare *Invasiva främmande arter på EU:s förteckning – växter* på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

För mer information om myndigheters ansvar och roller i arbetet med invasiva arter se webbsidan om *Tillsynsvägledning om invasiva främmande arter* på Naturvårdsverkets webbplats.

15.3 Inventering av invasiva främmande växtarter

Om det finns indikationer på att invasiva främmande växter kan förekomma när en åtgärd ska genomföras, kan det i vissa fall vara nödvändigt att först inventera förekomsten av invasiva främmande växter eller potentiellt invasiva. Beroende på säsong kan det vara svårt. Men det kan gå att få information om förekomst av främmande invasiva växter även på andra sätt.

På Naturvårdsverkets webbsida om EU-förordningen om invasiva främmande arter finns information om vilka invasiva främmande växtarter som finns i Sverige, deras förekomst och hur problematiska de bedöms vara. På webbplatsen Artportalen (www.artportalen.se) framgår vilka invasiva och potentiellt invasiva växter som är vanligt förekommande i Sverige. Där finns också information om var det geografiskt kan finnas invasiva främmande växter. Även om denna information inte är heltäckande så kan den ändå utgöra ett stöd i planeringen av åtgärder. Länsstyrelser och kommuner kan ha ytterligare information om var det finns invasiva främmande växter i länet eller kommunen. De kan också prenumerera på en bevakningstjänst med en avisering om fynd av invasiva främmande arter som rapporterats i deras geografiska område.

15.4 Åtgärder för hantering av invasiva växter i arbetet med förorenade områden

När man gräver upp och transporterar bort invasiva växter är risken stor att man sprider dem. Hur avfall och schaktmassor hanteras i samband med arbete vid förorenade områden är ett viktigt led för att förhindra fortsatt spridning.

På Naturvårdsverkets webbsida om *Säker avfallshantering för att undvika spridning av invasiva växter* samt *Krav på separat insamling av bioavfall* (www.naturvardsverket.se), finns vägledning om avfallshantering för att undvika spridning av invasiva främmande växter. Det är viktigt att i förväg kontrollera att den tänkta mottagningsanläggningen kan ta emot och hantera växtavfall på korrekt sätt, innan avfallet skickas dit. Lokala förutsättningar på mottagningsanläggningarna kan innebära att avfallet behöver hanteras på särskilt sätt.

Förutom att förhindra spridning vid transport och avfallshantering, är det också viktigt att se till att växtdelar och frön inte sprids från förorenade områden som åtgärdas. Fordonstvätt inklusive hjultvätt innan fordon lämnar området, förhindring av damning vid schakt och övertäckning av släp vid transport kan vara olika sätt att förhindra spridning av frön och växtdelar. Det är också viktigt att kontrollera var avrinningsvatten från rengöring leds ut. Om det går att anpassa åtgärden till en säsong innan blomning, minskar även det risken för spridning av frön. Metoder för hur olika invasiva främmande växter kan bekämpas finns bland annat i metodkatalogen på Naturvårdsverkets webbplats.

Det behöver också beaktas att de massor som används för att återfylla ett åtgärdat område inte innehåller invasiva främmande arter. Genomföraren ansvarar för att säkerställa att detta inte sker. Även små frön och rotdelar i massorna kan överleva och föröka sig. Se även Naturvårdsverkets vägledning om *Undersökning av avfallets kvalitet och egenskaper* (www.naturvardsverket.se).

Naturvårdsverket rekommenderar att man hanterar förorenad jord och avfall, som innehåller potentiellt invasiva främmande arter, på samma sätt som de EU-listade arterna. Detta för att undvika att de sprids och blir ett större problem till exempel i ett framtida förändrat klimat.

15.5 Statlig finansiering för hantering av invasiva främmande växtarter

Inventeringar för att utreda förekomst av invasiva främmande växtarter, kan i vissa fall finansieras med statliga medel för utredning från Naturvårdsverket. Förutsättningarna för detta är att arterna inte förekommer på EU:s förteckning över Invasiva främmande arter och att det är sannolikt att invasiva främmande arter förekommer.

Om det bedöms att invasiva främmande arter måste bekämpas innan eller i samband med en åtgärd av förorenat område, behöver fastighetsägares ansvar för att åtgärda invasiva främmande växtarter enligt EU-rätten utredas först, innan statlig finansiering kan övervägas. Eftersom det finns ett straffrättsligt ansvar att bekämpa en invasiv främmande art på EU:s förteckning, kan statlig finansiering inte användas när det finns en ansvarig. Det kan anses vara ett sätt att kringgå bestämmelserna om otillåtna statsstöd. Vid statlig finansiering handlar det om finansiering för en **engångsinsats** i form av borttagning eller motsvarande.

16. Återställning efter åtgärd

Vad en återställning innebär av ett förorenat område som åtgärdats, vad som behöver beaktas vid en återställning och hur den finansieras beskrivs i detta kapitel.

Om en åtgärd orsakat skada på ett område kan statlig finansiering användas för återställning av området. Detta innebär att statlig finansiering kan ges för till exempel återställning av likvärdiga byggnader, anläggningar och växtlighet. I det fall en fastighetsägare har ett ansvar eller ett begränsat ansvar enligt 10 kap. miljöbalken, ska ambitionsnivån avseende återställning sättas i proportion till detta och vara lägre än generellt. Vid återställning sker bedömning i varje enskilt fall i förhållande till värdet av den miljö som ska återställas. I bidragsförordningen finns en särskild punkt för återställning (2 § 6b), medan det i stödförordningen anses ingå i begreppet efterbehandlingsåtgärd.

Vid statlig finansiering innebär momentet återställning, efter en utredning eller en åtgärd, att området så långt det är möjligt och ekonomiskt rimligt återfår sin tidigare funktion och utseende. Statlig finansiering ska primärt användas till själva åtgärderna. Åtgärder är en möjlighet för en fastighetsägare att få bort markföroreningar på sin fastighet och få utifrån riskhänseende en återställd fastighet. Åtgärden är vanligen en kortvarig olägenhet. Statlig finansiering för återställning ska användas på ett rationellt sätt av men samtidigt med beaktande av hållbarhetsaspekter och resurshushållning.

Naturvårdsverket kan ställa krav på att åtaganden utifrån annan lagstiftning uppfyllts innan statlig finansiering kan bli aktuell. Det finns ett ansvar för fastighetsägaren själv att åtgärda risker på sin fastighet, det s.k. egnahemsägaransvaret (se www.ebhportalen.se). Utgångspunkten är att dessa åtaganden bör vara uppfyllda innan statlig finansiering kan medges.

I det fall återställningen medför en värdeökning genom ersättning med till exempel byggnader, anläggningar och tillbehör till fastigheten samt nya växter, ska det belopp som motsvarar värdeökningen i skälighetsomfattning bekostas av fastighetsägaren (se avsnitt 5.5).

Nedan beskrivs exempel på återställning i projekt som är statligt finansierade.

16.1 Anläggningar, byggnader och tillbehör

Inte sällan är det fullt möjligt att åtgärda ett förorenat område utan att det är nödvändigt att riva anläggningar och byggnader, även om det kan medföra vissa merkostnader för projekten. Med andra tillbehör avses till exempel staket, altaner eller ytskikt som asfalt, gångplattor och marksten.

Det som avgör om byggnader, anläggningar eller andra tillbehör, behöver avlägsnas är om förorening annars inte kan avhjälpas i tillräcklig omfattning. Det kan till exempel föreligga en oacceptabel risk på platsen, eller en oacceptabel risk för fortsatt föroreningsspridning till omgivningen. Det kan innebära att byggnader, anläggningar eller andra tillbehör behöver avlägsnas för att möjliggöra utredning eller åtgärd.

16.1.1 Återanvändning

Återanvändning av byggnader, anläggningar och andra tillbehör på platsen, ska alltid vara första alternativet utifrån hållbarhets- och ekonomiska aspekter. Nedmontering av byggnader, anläggningar eller andra tillbehör till fastigheten som behövs för att möjliggöra ett genomförande av åtgärdsprojektet ska därför ske med försiktighet. Huvudmannen ska alltid utreda vilka möjligheter som finns för att genomföra en åtgärd, utan att byggnader behöver rivas etc, och vilka merkostnader för projektet detta kan medföra.

16.1.2 Rivning

Statlig finansiering av rivning av byggnader, anläggningar eller andra tillbehör är endast aktuell om det är en förutsättning för att en åtgärd ska kunna genomföras. En värdering av dessa objekt ska ske innan åtgärd. I normalfallet ska en rivning av en byggnad eller anläggning ske i samband med den faktiska åtgärden. Det kan dock finnas tillfällen då rivning är nödvändigt tidigare, dvs. före själva åtgärden. Gör huvudmannen och länsstyrelsen bedömningen att de planerade åtgärdsförberedande utredningarna eller åtgärden inte kan utföras på önskat sätt utan att riva en anläggning eller en byggnad, så kan det ändå vara möjligt att göra detta redan inom ramarna för åtgärdsförberedelserna. Naturvårdsverket behöver då också instämma i bedömningen. Rivningsinventering inför rivning samt utredning av byggnaders stabilitet för att utreda vad byggnaderna tål vid en undersökning eller åtgärd ingår i bidragsberättigade kostnader.

En byggnad kan i sig behöva rivas om den är förorenad. Ämnen, som tillförts byggnaden som en del av konstruktionen, såsom PCB och asbest omfattas inte statlig finansiering för åtgärder av förorenade områden. Detta då de inte omfattas av begreppet förorening i 10 kap. miljöbalken, och sanering av sådana ämnen regleras av annan lagstiftning.

Huvudmannen ska i sin ansökan beskriva eventuellt rivningsbehov samt ge en bedömning av varför rivning behövs. Som alltid behöver miljönyttan ställas mot kostnaden för den tilltänkta åtgärden. Det kan även vara aktuellt att i riskvärderingen utvärdera frågan vad det skulle kunna få för konsekvenser för projektet om en förorening under en byggnad skulle kvarlämnas i stället för att åtgärdas. Därtill bör det utredas om det genom lämpliga skyddsåtgärder, i form av engångskaraktär, skulle kunna vara möjligt att kvarlämna en byggnad trots att det hade förenklat en planerad åtgärd om byggnaden hade rivits.

16.1.3 Ersättning

I de fall återanvändning inte är möjlig eller lämplig, kan ersättning i dessa fall vara möjlig i form av uppförandet av en likvärdig ersättningsbyggnad, anläggning eller andra tillbehör till fastigheten. Vid bedömningen av vad som är likvärdigt kan man utgå ifrån den ursprungliga funktion som byggnaden, anläggningen eller andra tillbehör till fastigheten har. Beslut om denna typ av ersättning ska ske med villkor om att intyg ska lämnas in om att återuppbyggnad skett. Intyget kan vara ett protokoll av slutbesiktning av byggnad eller annat intyg (till exempel fakturor). Detsamma gäller för mindre anläggningar eller tillbehör till fastigheten. Bedömning av möjlighet till ersättningsbyggnader, anläggningar och andra tillbehör görs i varje enskilt fall.

Garantier avseende att de byggnader som återuppförs uppfyller branschstandarder och övriga garantier som kopplar till nybyggnationer ges inte vid statlig finansiering från Naturvårdsverket.

Vid till exempel flytt av verksamhet utgår ingen ersättning i form av statlig finansiering. Om påverkan sker på en verksamhet, som bedrivs på en fastighet som någon annan äger, kan verksamhetsutövaren inte få ersättning genom statlig finansiering för förlorade inkomster. Det är då en fråga mellan fastighetsägare och verksamhetsutövare.

16.1.4 Värdeökning

Om det bedöms att värdeökning kommer att uppstå till följd av statlig finansiering till exempel på grund av nya standardkrav, kan fastighetsägaren i skälig omfattning behöva stå för dessa kostnader. Då beaktas byggnadens, anläggningens eller övriga tillbehör som nämns ovan till fastighetens ursprungliga skick och eventuella förändringar vid återbyggnationen som ger ett annat mervärde för fastighetsägaren. Egendom som är i dåligt skick återuppbyggs eller ersätts inte.

16.2 Återfyllnadsmassor

I samband med en åtgärd kan den ursprungliga jorden behöva ersättas av annan jord beroende på vilken åtgärds metod som använts. Vid bortgrävning av förorenad jord behöver de utgrävda områdena fyllas igen. Det kan göras med massor som kan återvinnas på platsen, om de är tillräckligt rena för att åtgärds målet ska uppnås eller med massor från annan plats.

Beroende på markens aktuella användning och de övergripande åtgärds målen för platsen, behöver ersättningsmassornas kvalitet anpassas så att markfunktionen för den typen av markanvändning är möjlig. Är området till exempel en parkmark som varit utfyllt med förorenade massor så bör valet av återfyllnadsmassor stödja den ekologiska funktion som krävs för den typen av naturområde.

16.3 Växtlighet

Återställning ska alltid stå i proportion till den miljö som finns på platsen innan åtgärden, och bedömning av återställningens omfattning görs i varje enskilt fall.

16.3.1 Trädgårdar och grönområden

Vid åverkan på gräsmattor kan grässådd vara aktuellt vid återställning. För att gynna biologisk mångfald kan det vara lämpligt med sådd av ängsblommor om det är en marginell kostnad. Färdig gräsmatta kan vara aktuellt framför allt vid åverkan på villaträdgårdar.

Vid en åtgärd kan buskar och träd försvåra genomförandet. Om ingen åtgärds metod kan användas som gör att växterna kan stå kvar under genomförandet, kan större eller värdefulla växter om möjligt temporärt flyttas under tiden för åtgärden. Detta så att de kan flyttas tillbaka och återplanteras på fastigheten efter avslutad åtgärd. Om temporär flytt och återplantering av växter inte är möjlig kan utemiljön återställas med nyplanterade växter, buskar och träd, motsvarande platsens växtlighet före åtgärden. Återställningen omfattar då inköp av växter och plantering

av dessa, samt arbetskostnader för dessa moment. Fullvuxna, äldre eller särskilda sorters träd ersätts med motsvarande yngre växter, eftersom mindre träd och växter lättare etablerar sig än större. Vid återplantering av befintlig växtlighet eller nya växter kan dock inte några garantier ges avseende resultatet. Behovet av nyplanterade växter och träd ska motiveras i ansökan om statlig finansiering. En bedömning görs i varje enskilt fall. En eventuell värdeökning ska bekostas av fastighetsägaren.

För att höja naturvärden som är mer kostsamma på ett område efter en åtgärd av förorenade områden som sker med finansiering genom sakanslaget för *Sanering och återställning av förorenade områden*, bör sakanslag som är avsedda särskilt för artbevarande, artskydd, grön infrastruktur och pollinatörer etc, kunna användas.

16.3.2 Skogsområden

Statlig finansiering kan inte användas för att återplantera skog, annat än i undantagsfall. Statlig finansiering kan övervägas om det är skyddsvärd skog i form av naturreservat, biotopskydd eller Natura 2000-område, eller om det rör sig om en privatbostadsfastighet. Virke från skog har också ofta ett ekonomiskt värde vilket ska dras av från en eventuell statlig finansiering.

Innan åtgärder vidtas i skogsområden är det viktigt att bedöma i vilken omfattning träd behöver avlägsnas. Avverkningens storlek behöver vägas mot hur omfattande åtgärden bör vara. Det kan till exempel vara möjligt att åtgärda en del av området för att uppnå tillräcklig riskreduktion och bevara en del av skogsområdet eller en del träd. Detta gäller både allmänna platser och privata fastigheter. Föreligger inte akuta risker kan det vara lämpligare att avvakta en åtgärd av föreningar i samband med att skogen avverkas. Bedömning görs i varje enskilt fall. En eventuell värdeökning ska bekostas av fastighetsägaren.

Den statliga finansieringen för sanering och efterbehandling av förorenade områden kan inte användas för att ersätta värdet av produktionsskog.

16.3.3 Garantiskötsel och senare skötselansvar

Statlig finansiering får inte användas för efterföljande skötsel av planteringar och liknande tjänster, så kallad garantiskötsel. Det får alltså inte ingå i den kostnads-kalkyl som länsstyrelsen ansöker om åtgärdsbidrag för. Statlig finansiering prioriteras till åtgärder som minskar riskerna med området. Detta åstadkoms då föreningen är avhjälp och marken är återställd på ett sätt som ger goda förutsättningar för platsens ändamål och dess markecosystem.

Skötsel av allmän plats är kommunen vanligtvis huvudman för. Enligt plan- och bygglagen har kommunen krav på sig att sköta om sina grönytor. Mer information finns på Boverkets webbsida om skötsel av allmän plats (www.boverket.se).

16.4 Kulturmiljö

Med kulturmiljö avses den miljö som påverkats av människor, det vill säga som i varierad grad präglas av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter. Kulturmiljö kan preciseras och avgränsas till att omfatta en enskild anläggning eller lämning.

En eventuell värdeökning som sker med anledning av en återställning ska bekostas av fastighetsägaren.

16.4.1 Byggnader

Sverige har en lång industrihistoria och många gamla industribyggnader som är värdefulla att bevara för framtida generationer. Gamla industribyggnader kan ibland vara förorenade och kan behöva saneras invändigt för att kunna användas för andra syften. Byggnader kan också ha olika nivåer av kulturmiljöskydd, vilket innebär att de inte får rivas och att återställning, bevarande och renovering måste ske på särskilt sätt.

Kulturmiljöer kan vara utpekade, till exempel som riksintressen i miljöbalken, i översiktsplaner eller i kulturmiljöprogram. Kulturmiljöer kan också vara skyddade, genom byggnadsminnesförklaringar, reservatsbestämmelser eller bestämmelser i detaljplan. Fornlämningar och äldre kyrkor har ett direkt lagskydd genom kulturmiljölagen (1988:950). Men kulturmiljön är inte bara det som är utpekat och skyddat. Kulturmiljö kan även finnas i mer vardagliga miljöer (se Naturvårdsverkets vägledning på Naturvårdsverkets webbsida om *Kulturmiljö, landskap och bebyggelse* (www.naturvardsverket.se)).

Särskilt värdefulla bebyggelseområden, byggnader, bygglovspliktiga anläggningar samt tomter kan ges ett förstärkt skydd genom särskilda bestämmelser i detaljplan eller områdesbestämmelser. Särskilt värdefulla byggnader kan även skyddas genom ett rivningsförbud (www.boverket.se).

Vid myndigheternas bedömning av om statlig finansiering ska prioriteras för att återställa kulturmiljö (med stöd av 2 § 6 b bidragsförordningen) behöver det bland annat beaktas vilka kostnader återställandeåtgärder har i förhållande till åtgärden och värdet av kulturmiljön. Detta är en aspekt som bör finnas beskrivet i åtgärdsutredningen och beaktats i riskvärderingen. För byggnader i dåligt skick ges inte statlig finansiering för restaurering eller återuppbyggnad.

Statlig finansiering kan ges för vissa kostnader. Först bör dock förutsättningar till finansiering utifrån förordningen (2010:1121) om statsbidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer ha utretts och redovisas av länsstyrelsen vid ansökan.

16.4.2 Fornlämning

Fornlämningar kan till exempel utgöras av boplatser, gravfält, gruvor, kvarnar, kulturlager i medeltida städer. Vid en åtgärd kan fornlämningar komma i dagen. Enligt kulturmiljölagen (1988:950) 2 kap 10 § ska arbetet omedelbart avbrytas om man upptäcker en fornlämning och förhållandet omedelbart anmälas till länsstyrelsen av den som leder arbetet. Statlig finansiering kan ges för kostnader för att undersöka, avlägsna och registrera lämningarna om de annars skulle bli förstörda av åtgärden. Först bör dock förutsättningar till finansiering utifrån förordningen (2010:1121) om statsbidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer ha utretts och redovisas av länsstyrelsen vid ansökan.

Kostnader för bevarandeåtgärder ska vägas mot nyttan med åtgärden och värdet av fornlämningen. Är kostnader för bevarandeåtgärder höga i förhållande till miljönyttan och kostnaden för åtgärden, får det övervägas om åtgärden kan avgränsas för att inte påverka lämningarna. Detta är en aspekt som bör ha beskrivits i åtgärdsutredningen och beaktats i riskvärderingen.

Kostnader för att ta fram fysiskt material och annat informationsmaterial bekostas inte av statlig finansiering för åtgärd av förorenade områden. Det kan vara bra att tänka på att tillstånd för åtgärder krävs hos länsstyrelsen innan ingrepp görs i områden med fornlämningar.

16.4.3 Vägledning

Se Naturvårdsverkets vägledning på Naturvårdsverkets webbsida om *Kulturmiljö, landskap och bebyggelse* (www.naturvardsverket.se).

Se även vägledning från Länsstyrelsen i Jönköpings och Östergötlands län om kulturmiljöer i förorenade områden (www.ebhportalen.se). Den beskriver hur man kan arbeta med kulturmiljöer och förorenade områden när de sammanfaller i samma projekt, och hur de respektive lagstiftningarna förhåller sig till varandra.

Innebörden av återställande enligt 2 § 7 överensstämmer i stort sett med innebörden i 2 § 6. Återställande enligt 2 § 7 syftar till att "återställa natur- eller kulturmiljövärden med anledning av ett avhjälpande". Om det på området bedrivits en miljöfarlig verksamhet (vilket oftast är fallet) så ska återställningen efter en efterbehandlingsåtgärd ske till den typen av markanvändning. Det finns således inte något utrymme för att återställningen ska uppnå ett tillstånd som kan ha varit innan miljöfarlig verksamhet bedrevs på platsen.

17. Statlig finansiering vid herrelösa fastigheter

Detta kapitel beskriver hur projektet kan hanteras vid den statliga finansieringen när fastighetsägaren upphört att existera som en juridisk person. Då uppstår en s.k. herrelös fastighet. En herrelös fastighet saknar företrädare med rättshandlingsförmåga. Oftast är det frågan om en fastighet som ingått i ett aktiebolags konkursbo. Fastigheten kan ha abandonerats under själva konkursen eller lämnats osåld. Då återgår fastigheten till konkursgäldenären, dvs. det upplösta aktiebolaget, vilket gör att fastigheten blir herrelös. Mer information om herrelösa fastigheter finns i Naturvårdsverkets vägledning *Ansvar för avhjälpande av miljöskador – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis* (Naturvårdsverket 2024).

17.1 Statsbidrag för utredning och akutåtgärd

Naturvårdsverket anser att det är möjligt att bevilja statsbidrag för utredningar och åtgärdsförberedelser efter en bedömning i varje enskilt fall. Anledningen till detta är att främst utredningar men även åtgärdsförberedelser normalt inte bidrar till en värdeökning av fastigheten. Det skulle även vara möjligt att bevilja statsbidrag för akuta åtgärder efter en bedömning i varje enskilt fall, då syftet med en akut åtgärd inte är att öka värdet på fastigheten utan att förhindra att en pågående förorenings-situation förvärras.

Statlig finansiering kan dock inte beviljas till åtgärd om ägarskapet av fastigheten inte är fastställt. I denna situation finns det nämligen en risk för att fastigheten som åtgärdats med statlig finansiering återfår ett värde. Om konkursen återupptas och fastigheten säljs så är inte staten garanterad att få tillbaka den kostnad som den statliga finansieringen stått för.

När en herrelös fastighet exproprierats eller fått en ägare, kan statlig finansiering i form av antingen statsbidrag eller statligt stöd vara aktuellt vid åtgärd.

17.2 Vad expropriation av en herrelös fastighet innebär

Om objektet är klart för att slutligt efterbehandlas, dvs. är klart för att gå in i åtgärdsfas, finns det en möjlighet för kommuner att överta ägandet av den herrelösa fastigheten genom expropriation. Enligt 3 kap. 2 a § expropriationslagen (1972:719) är det möjligt att förordna en god man att företräda den upplösta juridiska personen vid expropriation och inlösen enligt plan- och bygglagen (2010:900). Med stöd av 2 kap. 7 § expropriationslagen kan kommuner ansöka om tillstånd till expropriation av fastigheten, som då företräds av den gode mannen. Om kommunen tillämpar reglerna om expropriation, anser Naturvårdsverket att kommunen inte riskerar att köpet medför ett förvärvsansvar enligt 10 kap. 3 § miljöbalken.

17.3 Vad köp av en fastighet som riskerar att bli herrelös innebär

Det kan ibland uppstå situationer där kommunen överväger att överta ägandet av den förorenade fastigheten, dels när fastigheten är på väg att bli herrelös, dels när den nuvarande fastighetsägaren av olika skäl inte kan eller bör kvarstå som ägare av fastigheten under utredningen eller åtgärden.

Naturvårdsverket ser att expropriation ska tillämpas i första hand. Om kommunen istället väljer att köpa en fastighet kan förvärvet medföra ett ansvar enligt 10 kap. 3 § miljöbalken. I de fall köpet medför ett ansvar och köpet görs av kommunen i syfte att avhjälpa en föroreningsskada kan Naturvårdsverket ändå bevilja statlig finansiering för efterbehandlingen om synnerliga skäl föreligger enligt 3 § andra stycket 3 bidragsförordningen eller 10 § 3 stödförordningen. Naturvårdsverket gör då en bedömning av förutsättningarna i ärendet där vi särskilt beaktar typ av förorening, skälet för varför inte expropriation är lämpligt, typ av fastighet, ägandeförhållanden och brukningssätt.

18. Ekonomisk redovisning, omfördelning, fördyring och återbetalning

Det här kapitlet beskriver redovisning och hantering av ekonomin vid statlig finansiering.

18.1 Ekonomisk redovisning

Den ekonomiska redovisningen är en viktig del av den statliga finansieringen av utredningar och åtgärder. Den innehåller dels prognoser för hur den statliga finansieringen förväntas användas under året, dels en årsredovisning som beskriver hur finansieringen faktiskt användes. Se figur 6 för när olika moment sker under ett år.

Ekonomiska prognoser för pågående utredningar ska skickas till Naturvårdsverket tillsammans med ansökan om utredningsbidrag i oktober varje år.

För åtgärder ska de ekonomiska prognoserna skickas till Naturvårdsverket senast den 31 augusti varje år.

Länsstyrelsen ska senast den 31 januari varje år lämna in en ekonomisk årsredovisning av samtliga statligt finansierade utredningar och åtgärder till Naturvårdsverket. Det omfattar även verifierande provtagning, pilotprojekt, regionala träffar och tillsynsprojekt. I samband med den ekonomiska årsredovisningen ska länsstyrelsen även uppdatera EBH-stödet med status för de statligt finansierade objekten. Instruktioner för den ekonomiska årsredovisningen skickas årligen ut i april tillsammans med en redovisningsmall i excel.

När projektet är delfinansierat av någon ansvarig för åtgärden, eller någon som ska bidra ekonomiskt av andra skäl, ska den statliga och den övriga finansieringen separeras i redovisningen. Det är därför en fördel om länsstyrelsen har separata konton för den statliga respektive den övriga finansieringen i projekt där annan aktör bidrar med finansiering.

18.2 Återbetalning

Oförbrukade statsbidrag/oförbrukade medel som inte kommer att behövas i projektet under innevarande år, ska antingen omfördelas till ett framtida år när pengarna behövs i det aktuella projektet eller återbetalas till Naturvårdsverket.

Om länsstyrelsen bedömer att utredningen eller åtgärden inte hinner genomföras under året ska länsstyrelsen informera Naturvårdsverket så tidigt som möjligt.

Oavsett tid på året ska länsstyrelsen meddela sin kontaktperson på Naturvårdsverket om statlig finansiering inte kommer användas och om återbetalning därmed är aktuellt. Detta så att pengarna kan gå till andra projekt i behov av finansiering. Naturvårdsverket fattar beslut om återbetalning och återbetalning görs därefter genom att Naturvårdsverket skickar en faktura på det belopp som länsstyrelsen angivit.

18.3 Omfördelning

Pågående utrednings- och åtgärdsprojekt kan få en ändrad tidplan för genomförandet av olika anledningar. Då behöver den statliga finansieringen omfördelas, antingen till kommande år eller till ett tidigare år. Omfördelning är endast möjlig inom ett och samma län, inte mellan olika län. Huvudmannen ansöker om omfördelning hos länsstyrelsen som i sin tur ansöker om omfördelning hos Naturvårdsverket.

Den 1 december 2023 beslutade NV om en nedre beloppsgräns på 50 000 kr för omfördelningar inom samma projekt mellan år. Det innebär att länsstyrelsen bara behöver ansöka om omfördelning om beloppet överstiger 50 000 kr. Länsstyrelsens egen omfördelning redovisas i den årliga ekonomiska redovisningen den 31 januari till Naturvårdsverket.

18.3.1 Omfördelning för utredningar

Om tidplanen förändras i en pågående utredning som beviljats statsbidrag under innevarande budgetår ska länsstyrelsen ansöka om att få omfördela den del av statsbidraget som behöver flyttas till ett annat år. Denna ansökan görs vid det samlade ansökningstillfället för statsbidrag för utredningar. I de särskilda ansökningsblanketterna för statsbidrag för utredningar, som länsstyrelsen får utskickade årligen, ingår även en tabell som är avsedd för denna typ av omfördelningsansökan.

I undantagsfall kan statsbidrag mellan olika utredningar beviljas om länsstyrelsen under innevarande budgetår behöver justera behovet. Länsstyrelsen ska kommunicera detta till Naturvårdsverket. Länsstyrelsen ansöker därefter hos Naturvårdsverket om omfördelning av statsbidrag och anger mellan vilka utredningar omfördelningen ska ske år (från vad till vad). Länsstyrelsen motiverar behovet av omfördelningen i sin ansökan. Om ansökt omfördelning är möjlig beslutar Naturvårdsverket om detta.

Ansökan om omfördelning av statsbidrag i utredningsprojekt ska ske i ansökan till Naturvårdsverket i oktober respektive i februari när:

- Länsstyrelsen vill omfördela statsbidrag som beviljats för ett utredningsobjekt till kommande år p.g.a. förskjutningar i tidplan.
- Länsstyrelsen vill omfördela statsbidrag från en befintlig utredning till en helt ny utredning.

Ansökan om omfördelning av statsbidrag i utredningsprojekt, vid andra tidpunkter än vid ansökningstillfällena i oktober och februari ska undvikas, men vid behov ska ansökan ske till Naturvårdsverket när:

- Länsstyrelsen vill omfördela oförbrukat statsbidrag från en utredning som avslutats till en annan pågående utredning, under förutsättning att båda går inom samma budgetår och i samma län.
- Länsstyrelsen ser behov av kompletterande statsbidrag i en pågående utredning, samt att det i en annan pågående utredning uppstått oförbrukat statsbidrag, under förutsättning att båda går inom samma budgetår och i samma län.
- Länsstyrelsen ser behov av kompletterande statsbidrag i en pågående utredning, och det finns en annan beslutad utredning som inte kommer påbörjas, under förutsättning att båda går inom samma budgetår och i samma län.

Beslut om omfördelning från Naturvårdsverkets krävs i samtliga fall om beloppet överstiger 50 000 kr. Omfördelningen beslutas antingen i det samlade utredningsbeslutet eller som ett separat beslut beroende på omständigheterna.

18.3.2 Omfördelning för åtgärder

Omfördelning av statlig finansiering i åtgärdsprojekt kan endast göras inom ett och samma åtgärdsprojekt och inte till andra åtgärds- eller utredningsprojekt. Avser ändringen endast tidplanen kan en förenklad ansökan om omfördelning göras enligt den förenklade omfördelningsmallen som finns på Naturvårdsverkets webb. Mall för ansökan om omfördelning finns på Naturvårdsverkets webbsida om kvalitetsmanualen (www.naturvardsverket.se). Efter beslut från Naturvårdsverket får statsbidrag eller medel omfördelas.

Är det andra förändringar i åtgärdsprojektet än ändringar i tidplan, som till exempel fördyringar, behöver en ändringsansökan eller tilläggsansökan göras till Naturvårdsverket. Finns oförbrukad statlig finansiering efter avslutad åtgärd ska det återbetalas till Naturvårdsverket.

18.4 Kompletterande medel

När det uppstår ytterligare kostnader i utredningsprojekt kan kompletterande medel sökas i anslutning till det samlade ansökningstillfället för utredningar i oktober respektive kompletteringstillfället i februari. Om beslutet om statsbidrag för tilläggskostnader inte kan vänta, för att det får stor negativ påverkan på projektet, kan ansöka göras separat för det enskilda utredningsprojektet.

När det uppstår ytterligare kostnader i åtgärdsprojekt kan länsstyrelsen ansöka om kompletterande medel löpande. Om ett åtgärdsprojekt fördyras jämfört med den kalkyl som gällde när projektet beviljades statsbidrag för åtgärder eller utbetalningsplanen i det senaste beslutet från Naturvårdsverket, ska länsstyrelsen genast meddela Naturvårdsverket detta. Detta förutsätter i sin tur att huvudmannen håller länsstyrelsen informerad om budgetavvikelser. Länsstyrelsen gör en bedömning i varje enskilt fall hur en fördyring ska hanteras. Det kan bli fråga om att till exempel ändra åtgärdens omfattning, ambitionsnivå, eller revideringar i tidsplaner. Naturvårdsverket tar sedan ställning till förslag från länsstyrelsen.

Det är viktigt att det i ansökan anges vilka fastigheter (med fastighetsbeteckningar) som omfattas av ansökan.

Vid ansökan om kompletterande medel behöver det framgå:

- Belopp som söks och fördelning över åren.
- Orsak till de ökade kostnaderna och länsstyrelsens motivering till att bevilja medel.
- Vem som är huvudman.
- Om ansvarssituationen är oförändrad eller inte. Är något ändrat måste ansvarsutredningen revideras.
- Vilka fastigheter det gäller (är det andra fastigheter som inkluderas jämfört med tidigare så ska länsstyrelsen ange detta tydligt).

19. Avhjälpandeprocessens delar

I detta kapitel beskrivs avhjälpandeprocessens olika delar.

Avhjälpande av förorenade områden är ofta komplexa projekt som behöver genomföras stegvis. Vid varje steg utvecklas den konceptuella modellen och problemformuleringen för det förorenade området. Utifrån detta ökar kunskapen om vilken efterbehandlingsåtgärd som är lämplig för platsens specifika förhållanden.

Innehåll och redovisning av de statligt finansierade utredningarna och åtgärderna bör utformas likartat. Det underlättar handläggningen och säkrar kvaliteten. Som regel kan projekten delas in enligt följande steg:

- Initiering
- Förstudie,
- Huvudstudie,
- Åtgärdsförberedelser,
- Genomförande
- Uppföljning.

Avhjälpandeprocessen och dess ingående steg och aktiviteter bör utföras utifrån vad som bedöms vara mest effektivt utifrån förutsättningarna i det enskilda projektet. I tabell 2 finns en översikt över projektstegen och tillhörande aktiviteter. I vissa fall kan olika steg eller aktiviteter slås samman eller utföras parallellt. I andra kan stegen behöva delas upp ytterligare. Tidigare antaganden och frågeställningar om till exempel hur och när olika aktiviteter ska utföras, omprövas löpande utifrån ny information under projektet gång.

Tabell 2. Övergripande beskrivning av avhjälpandeprocessens olika steg och aktiviteter.

Aktiviteter	Initiering	Förstudie	Huvudstudie	Åtgärdsförberedelser	Genomförande	Uppföljning
Identifiering	X					
Inventering	X					
Riskklassning	X					
Ansvarsbedömning		X				
Ansvarsutredning			X	X	X	X
Upphandling		X	X	X	X	X
Utredning/ Undersökning		X	X	X		
Anmälan, fastighetsvärdering tillstånd med mera		X*	X*	X		
Projektering				X	X	
Utförande					X	X
Miljökontroll				X	X	X
Information		X	X	X	X	X

* Om undersökningen bedöms kunna medföra mer än ringa risk för ökad förorenings-spridning eller exponering.

Riskbedömning ska göras inom varje utredningsskede i avhjälpandeprocessen, men även i samband med genomförandet av åtgärden. I de tidigare skedena bör riskbedömningen identifiera konstaterade risker, samt potentiella risker som behöver undersökas vidare.

Inför varje nytt projektsteg bör huvudmannen granska hela projektet för att ta beslut om att avbryta eller gå vidare till nästa steg, utifrån hur kännedomen om riskerna om objektet ser ut. Om det finns tillräckligt med underlag för att bedöma att eventuella risker är acceptabla bör projektet avslutas. I de fall det saknas tillräcklig kunskap om riskerna vid objektet bör huvudmannen söka statsbidrag för ytterligare utredningar för att stänga kunskapsluckorna.

Genom hela processen behöver osäkerheter hanteras både vad gäller till exempel risker, metodval, genomförande och kostnader. Inledningsvis, när underlaget är begränsat, bör antaganden göras med försiktighet. När säkerheten i dataunderlaget ökar kan bedömningen göras mer konkret.

En strukturerad dokumentation bör påbörjas tidigt i processen. Alla inblandade och andra intresserade måste kunna förstå och följa beslutsprocessen samt projektets målsättningar, genomförande och resultat. Dokumentationen är värdefull när erfarenheterna av projektet ska slutrapporteras.

Det är även viktigt att i på ett tidigt stadium analysera och planera för vilka informations- och kommunikationsinsatser som kan behöva genomföras i olika projektskeden.

19.1 Certifierad provtagning och certifierad provtagare

Naturvårdsverket ställer krav på certifierad provtagning vid provtagningar (i jord, grundvatten, ytvatten och sediment) som finansieras via det statliga anslaget 1:4, anslagspost 1 *Sanering och efterbehandling av förorenade områden*. Certifieringen ska avse det eller de media som ska provtas i undersökningen. Certifierad provtagning enligt Nordtests kravspecifikation NT ENVIR 008 2.1 (Nordtest, 2015) ska säkerställa en känd kvalitet på provtagningen och analyserna på laboratorium.

Provtagningar, så kallade miljötekniska undersökningar, utförs i flera steg inom avhjälpandeprocessen.

Provtagning, provhantering och laboratorieanalyser ska utföras genom certifierad provtagning. Provtagningen bör i övrigt utföras enligt Svenska Geotekniska Föreningens rapporter *Certifierad provtagning i praktiken – Handbok i certifierad provtagning enligt NT Envir 008* (SGF, 2021), *Fälthandbok för undersökningar av förorenade områden* (SGF, 2013) och *Hantering och analys av prover från förorenade områden* (SGF, 2011a). Laboratorierna ska vara ackrediterade, så länge det finns att tillgå i Sverige för aktuella ämnen.

Sammanfattningsvis:

- Certifierad provtagning avser provtagning utförd av en certifierad provtagare i enlighet med certifikatets certifieringsordning.
- Certifierad provtagare avser en person som innehar giltigt certifikat enligt NT ENVIR 008 2.1 (Nordtest, 2015) för miljöprovtagning av ett eller flera av provtagningsmedierna jord, grundvatten, ytvatten och sediment.

- Certifikatets certifieringsordning innebär att den metodik och de rutiner som beskrivs i NT ENVIR 008 2.1 (Nordtest, 2015) gäller både vid provtagning, provhantering och vid analys av proverna på laboratorium.

Certifikatet kan endast utfärdas av certifieringsorgan för NT ENVIR 008.

19.2 Initiering av avhjälpandeprocessen

Initiering av avhjälpandeprocessen uppstår genom att ett misstänkt förorenat område identifieras efter att det framkommer information eller misstanke om att det kan vara så förorenat att det utgör en oacceptabel risk för människors hälsa eller miljön. Initieringen omfattar identifiering, inventering och riskklassning i syfte att ta fram underlag för prioritering och beslut om eventuella vidare utredningar och åtgärder.

I det fall ett misstänkt eller konstaterat förorenat område bedöms vara prioriterat för vidare utredning och åtgärder, görs en bedömning av vem som kan bära ett ansvar för detta utifrån de uppgifter som framkommit.

19.2.1 Vad som ingår i initieringen

• Identifiering

Syftet med identifieringen är att utifrån branschklasser ta fram ett första prioriteringsunderlag för beslut om vilka förorenade områden som är motiverade att ta vidare för inventering och riskklassning.

Identifieringen utgår från branschlistan (se Naturvårdsverkets webbsida om Inventering av förorenade områden (www.naturvardsverket.se)). Ett objekt anses identifierat när uppgifter om objektnamn, bransch, fastighetsbeteckning och koordinater fastställts. Utifrån branschtillhörighet tilldelas sedan objektet en branschklass (BKL 1–4). Om möjligt ska även verksamhetstid, storlek på verksamheten samt verksamhetsutövare anges.

Ett misstänkt förorenat område kan utifrån identifieringen bedöms vara prioriterat att inventera och riskklassificera.

• Inventering och riskklassning

Syftet med inventering och riskklassning är att ta fram underlag för prioritering av vidare utredningar och så småningom åtgärder utifrån hur stora riskerna med de förorenade områdena bedöms kunna vara. Detta underlag tas fram i två huvudsakliga steg som benämns MIFO fas 1 respektive MIFO fas 2 undersökningar. Det första steget ger en första riskklass som utifrån fördjupade miljötekniska undersökningar verifieras eller omprövas i det andra steget, se nedan. Närmare information finns att läsa i rapport 4918 *Metodik för inventering av förorenade områden* (Naturvårdsverket, 1999).

Det bidragsfinansierade identifierings- och inledande inventeringsarbetet (MIFO fas 1) slutfördes vid årsskiftet 2015/2016. Detta arbete fortsätter dock genom pågående tillsynsarbete och därmed tillkommer fortfarande objekt till det nationella EBH-stödet. Naturvårdsverket finansierar vidare genomförande av MIFO fas 2 undersökningar, i syfte att ge bättre underlag för prioritering av vidare åtgärder.

- **MIFO fas 1**

Syftet med detta steg är att ge en preliminär riskklassning av området genom en bedömning av föroreningarnas farlighet, föroreningsnivån, spridningsförutsättningar, känslighet och skyddsvärde. Detta för att ge underlag för prioritering inför nästa inventeringssteg. Ofta är underlag om faktisk förekomst av föroreningar inom det förorenade området obefintligt eller begränsat, och riskklassningen utgår därför från potentiella risker utifrån antaganden om föroreningssituationen på området.

- **MIFO fas 2**

Syftet med detta steg är att ta reda på om området är förorenat eller inte och att göra en fördjupad riskklassning enligt MIFO fas 2. Detta ger underlag för bedömning av om det är prioriterat med fortsatta utredningar, och är också ett beslutsunderlag.

Här anges vilka föroreningar som hittats och om analyser, tester och fältnoteringar indikerar ytterligare föroreningar. Föroreningar karaktäriseras så långt det är möjligt avseende föroreningarnas farlighet, föroreningsnivån, påverkan, spridning. Bedömningar och riskklassning utförs enligt Naturvårdsverkets inventeringsmetodik. Om det inte är prioriterat med fortsatta utredningar avbryts finansieringen och status i EBH-stödet uppdateras samt framtagna rapporter laddas upp.

- **Preliminär bedömning av ansvar för utredningar.**

Om objektet är prioriterat för fortsatta utredningar görs en preliminär bedömning av utredningsansvaret (se avsnitt 5.2) och huruvida vidare arbete ska finansieras genom statsbidrag eller av en part som har ett ansvar för föroreningen.

- **Förslag till innehåll i och kostnader för en förstudie.**

När det är aktuellt att ansöka om statlig finansiering anges de aktiviteter som ska genomföras under förstudien och kostnaderna för dessa.

19.3 Förstudie

Om det finns en konstaterad förorening och riskklassningen tyder på att området kan innebära en stor till mycket stor risk för människors hälsa eller miljön genomförs en förstudie på det förorenade området. Förstudiens syfte är att ge en initial bedömning av potentiella risker och eventuellt åtgärdsbehov. I vissa fall kan resultaten av MIFO fas 2 undersökningarna ge tillräckligt underlag för att utforma en huvudstudie, och då är det inte säkert att en förstudie behövs.

I det fall området inte bedöms vara prioriterat för vidare utredning och åtgärder, upphör den statliga finansieringen och status i EBH-stödet uppdateras samt framtagna rapporter laddas upp.

Redan i förstudien bör huvudmannen göra en första bedömning av huruvida finansiering av en eventuellt kommande åtgärd är att anses som statligt stöd eller statsbidrag. I de fall det skulle kunna vara statligt stöd bör en första kontakt tas med fastighetsägaren för att informera om åtgärden och fastighetsägarens roll som medsökande i en statsstödsåtgärd. För vidare information gällande statligt stöd se avsnitt 3.2, avsnitt 9.2 och bilaga 1.

19.3.1 Vad som ingår i förstudien

- **Inventering av ytterligare faktauppgifter**

Vid behov förbättras underlaget när det gäller verksamhetshistoriken för att kunna planera miljötekniska undersökningar bättre och för att bedömningen av ansvarsfrågorna ska bli säkrare.

- **Miljöteknisk undersökning, provtagning och analys**

Miljötekniska undersökningar utförs med en ambitionsnivå som kan ge underlag för att formulera en initial konceptuell modell och problembeskrivning. Utifrån vilka det ska framgå om det finns behov av att gå vidare med en mer omfattande huvudstudie eller ej. Detta kan i vissa fall behöva kompletterande utredningar som utförs stegvis. Provtagningar utförs enligt instruktioner i avsnitt 19.1. Hur miljötekniska undersökningar kan utformas framgår bland annat av Svenska geotekniska föreningens handbok *Fälthandbok förorenade områden, rapport 2:2013* samt rapporterna 5894 och 5888 från kunskapsprogrammet *Hållbar Sanering* (www.naturvardsverket.se). Se även *Undersökningsportalen* på Svenska geotekniska föreningens webbplats (www.sgf.net) där det beskrivs hur olika undersökningsstrategier, undersökningsmetoder och fältanalyser för förorenade områden bör genomföras, samt vanligt förekommande föroreningar.

- **Problembeskrivning och konceptuell modell**

Den kunskap som erhållits om föroreningssituationen och potentiella risker sammanställs och sammanfattas i en första problembeskrivning inklusive konceptuell modell för området. Se Naturvårdsverkets vägledande rapport 5977 om riskbedömning, bland annat avsnitt 3.3 och bilaga 1. I det fall problembeskrivning och konceptuell modell visar att området är prioriterat för vidare utredning, beskrivs vilka kunskapsluckor som huvudstudien ska hantera.

- **Preliminär formulering av övergripande åtgärds mål**

I förstudien formuleras övergripande åtgärds mål, vilka sätter ramarna som potentiella risker ska bedömas utifrån.

De övergripande åtgärds målen anger vilken funktion som ett område ska kunna ha efter genomförd åtgärd och vilken påverkan och störning på miljön som kan vara acceptabel eller inte. Detta omfattar även områden som ligger utanför det förorenade området och som påverkas eller riskerar påverkas negativt, så som yt- och grundvattenförekomster.

I arbetet med huvudstudien preciseras och beslutas såväl övergripande som mätbara åtgärds mål.

Läs mer om åtgärds mål i Naturvårdsverkets rapport 5978, kapitel 2. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbsida *Att välja efterbehandlingsåtgärd* (www.naturvardsverket.se).

- **Riskbedömning och bedömning av åtgärds behov**

I detta steg bedöms risker med att inte vidta någon åtgärd, både i ett kort och långt tidsperspektiv. Denna bedömning görs utifrån en problembeskrivning med konceptuell modell, vilket tillsammans med riskklassningen ger underlag för beslut om att utreda åtgärds behovet vidare i en huvudstudie och eventuellt efterbehandling. Detta blir aktuellt om det bedöms kunna finnas oacceptabla risker inom området utan åtgärder, och att riskerna är stora eller mycket stora. I annat fall upphör statlig finansiering av vidare utredningar och åtgärder.

- **Klimatförändringar**

Ett förändrat klimat med skyfall, stigande havsnivåer och ökade flöden i vattendrag och ökad risk för skred och erosion innebär ökade risker med förorenade områden. Klimatförändringarna kan orsaka omfattande spridning av föroreningar från de förorenade områden som förekommer i utsatta områden. Det är därför viktigt att beakta effekterna av klimatförändringarna vid riskbedömning av förorenade områden. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har identifierat riskområden i Sverige avseende klimatförändringar och länsstyrelserna har ofta mer detaljerad geografisk information.⁸

- **Bedömning av osäkerheter**

En bedömning av osäkerheterna i hittills framtaget underlag, så långt det är möjligt.

- **Ansvarsbedömning**

Bedömning av ansvaret för utredningar (se kap. 5).

19.4 Huvudstudie

I de fall resultat och slutsatser i förstudien visar på att det kan finnas ett åtgärdsbehov utreds objektet vidare inom ramen för en huvudstudie. Målet med en huvudstudie är att ge underlag för beslut om bästa möjliga efterbehandlingsåtgärd. Detta genom att beskriva de risker som medför ett åtgärdsbehov samt hur dessa på bästa sätt avhjälpas. Huvudstudien genomförs i två huvudsakliga steg, där man först utreder riskerna med det förorenade området i riskbedömning, därefter utreds olika åtgärdsalternativ i en åtgärdsutredning. Slutligen vägs för- och nackdelar samman med de olika åtgärdsalternativen i en riskvärdering för att komma fram till vilken åtgärd som är lämpligast.

När huvudstudien är klar kan det i vissa fall vara en fördel att resultatet sammanställas i en icke-teknisk sammanfattning om högst tio sidor för att göra det lättare att ta till sig för till exempel fastighetsägare, allmänhet och media.

Länsstyrelsen ansvarar för att innehållet i genomförd huvudstudie omfattar vad som anges i detta avsnitt och i ansökan samt att den uppfyller de krav som ställs i beslut om statlig finansiering.

Om projektet avbryts utifrån att riskklassen sänks eller i det fall det inte bedöms finnas ett åtgärdsbehov ska detta skriftligen redovisas till Naturvårdsverket i samband med att utredningen färdigställs (se avsnitt 7.5).

19.4.1 Vad som ingår i en huvudstudie

Huvudstudien ska innehålla olika delar, vilka beskrivs översiktligt nedan.

- **Sammanfattning**

Det ska finnas en sammanfattning som innehåller de väsentligaste delarna och slutsatserna av huvudstudien.

---

⁸ Statens geotekniska institut, Riskområden för ras, skred, erosion och översvämning (www.sgi.se)

- **Allmänna uppgifter om fastigheten**

Administrativa uppgifter omfattar bland annat fastighetens eller fastigheternas storlek, fastighetsbeteckning, kommun, län och tillsynsmyndighet. Fastighetsägare och verksamhetsutövare idag. Hänvisning ska även ske till eventuella tidigare utförda utredningar och åtgärder för berörda fastigheter.

- **Områdes- och omgivningsbeskrivning**

Beskrivningen bör innehålla:

- Nuvarande och historiska verksamheter, gärna med hjälp av historiska flygfoton och kartor.
- Nuvarande och planerad markanvändning.
- Geografiska, hydrogeologiska och geologiska förhållanden.
- Recipienter och utspädningsförhållanden samt bakgrundshalter.

- **Problembeskrivning och konceptuell modell**

Problembeskrivningen och den konceptuella modellen uppdateras utifrån den kunskap som tillkommit. Se Naturvårdsverkets vägledande rapport 5977 om riskbedömning, bland annat avsnitt 3.3 och bilaga 1. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbsida *Att välja efterbehandlingsåtgärd* (www.naturvardsverket.se)

- **Miljötekniska undersökningar (provtagning, analys, försök)**

Syftet med miljötekniska undersökningar i huvudstudien är i första hand att ta fram underlag till riskbedömning, åtgärdsutredning och riskvärdering. Det underlag som krävs framgår av Naturvårdsverkets rapport 5978 och 5977. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbsida *Att välja efterbehandlingsåtgärd* (www.naturvardsverket.se). De miljötekniska undersökningarna planeras utifrån den problembeskrivning med konceptuell modell som tagits fram i förstudien. Undersökningarna kan genomföras stegvis. Undersökningar anpassas allt eftersom utifrån information som då framkommer. Vid behov uppdateras problembeskrivning, konceptuell modell och riskbedömning.

Hur miljötekniska undersökningar bör utformas framgår bland annat av Svenska geotekniska föreningens handbok rapport 2:2013 *Fälthandbok för förorenade områden*, samt rapporterna 5894 och 5888 från kunskapsprogrammet *Hållbar Sanering* (www.naturvardsverket.se). Se även *Undersökningsportalen* på Svenska geotekniska föreningens webbplats (www.sgf.net) där det beskrivs hur olika undersökningsstrategier, undersökningsmetoder och fältanalyser för förorenade områden bör genomföras, samt vanligt förekommande föroreningar.

Provtagning utförs enligt instruktioner i avsnitt 19.1.

- **Övergripande åtgärds mål**

De övergripande åtgärds målen från förstudien uppdateras utifrån tillkommande kunskap om området och dess åtgärdsbehov. Läs mer om övergripande åtgärds mål i Naturvårdsverkets rapport 5978, *Att välja efterbehandlingsåtgärd*, kapitel 2. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

• Riskbedömning

I huvudstudiens riskbedömning ska risker mot människors hälsa och belastningen på miljön, liksom det eventuella åtgärdsbehovet, utredas och beskrivas. Riskbedömningen får inte innehålla betydande osäkerheter eller kunskapsluckor och åtgärdsbehovet ska vara tillräckligt beskrivet för utformning av åtgärdsalternativ. Riskbedömningsmetodiken i Naturvårdsverkets rapport 5977 ska följas.

Underlag till riskbedömningen kan inhämtas stegvis, genom miljötekniska undersökningar.

I huvudstudien ska riskbedömningen, utifrån de övergripande åtgärdsmålen, kunna ge svar på:

- Vilka risker och vilken belastning innebär föroreningssituationen idag och i framtiden för det förorenade området, samt omkringliggande miljö som kan påverkas, såsom närliggande grund- och ytvattenförekomster. Även risker och belastning som framtida klimatförändringar kan ge ska beaktas.
- Hur mycket risker och belastning behöver minska för att oacceptabla effekter på miljö, hälsa och naturresurser inte ska uppstå. Dvs vilken riskreduktion som krävs.

• Åtgärdsutredning

Huvudstudiens åtgärdsutredning ska resultera i ett antal åtgärdsalternativ som är utformade för att kunna ingå i en riskvärdering. Åtgärdsutredningen ska vara systematiskt utförd, transparent och resultera i ett mindre antal åtgärdsalternativ. Omfattningen anpassas utifrån projektets komplexitet och förutsättningar. Kopplingen mellan åtgärdsutredningens och riskbedömningens resultat om behov av riskreduktion ska vara tydlig.

Innan åtgärdsutredningen påbörjas, ska man kontrollera att det underlag som krävs för att utvärdera olika åtgärdsalternativ och metoder finns tillgängligt från tidigare utredningar. Detta omfattar exempelvis en tillräcklig avgränsning av föroreningarna för att bedöma risker och åtgärdsbehov, geokemiska förutsättningar, geotekniska förutsättningar etc. I det fall det inte finns tillräckligt med information för att utvärdera olika åtgärdstekniker och åtgärdsalternativ, kan utredningen behöva kompletteras.

I åtgärdsutredningen ska ett noll- och ett maxalternativ samt minst ett alternativ till schaktåtgärd ingå. Nollalternativet är ett referensalternativ och inte ett realistiskt åtgärdsalternativ. Maxalternativet bör generellt också betraktas som ett referensalternativ, även om det under vissa förutsättningar skulle kunna utgöra ett valbart alternativ. För övriga alternativ som utformas inför riskvärderingen behöver det säkerställas att de övergripande åtgärdsmålen kan uppnås, då detta är ett krav i riskvärderingen.

Se principer vid val av åtgärdsalternativ i avsnitt 8.7. I de statligt finansierade åtgärdsprojekten ska man sträva efter att använda alternativa tekniker till schaktåtgärder och även använda mera innovativa lösningar.

Läs mer om åtgärdsutredning i kapitel 5 i Naturvårdsverkets rapport 5978, *Att välja efterbehandlingsåtgärd*. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se). Åtgärdsportalen på Svenska geotekniska föreningens webbsida (www.atgardsportalen.se) innehåller information om åtgärdsmetoder och uppdateras allteftersom ny kunskap tillkommer.

Mer information om arbete med förorenade områden och kulturmiljö finns i *Vägledning om kulturmiljöer i förorenade områden* på ebh-portalen (www.ebhportalen.se).

För huvudstudier som ligger till grund för en ansökan om statlig finansiering av åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande kan Naturvårdsverket acceptera att en åtgärdsutredning är mindre omfattande (se avsnitt 14.1).

- **Riskvärdering**

I riskvärderingen utvärderas de åtgärdsalternativ som tagits fram i åtgärdsutredningen. Riskvärderingens syfte är att ge underlag för beslut om den sammantaget lämpligaste och mest hållbara åtgärden för att reducera riskerna vid ett enskilt förorenat område. Processen innebär att åtgärdsalternativens positiva och negativa effekter värderas, jämförs och dokumenteras på ett strukturerat sätt. Här ska värdering göras utifrån, bland annat ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Även resurshushållning, klimatförändringsaspekter och andra samhällsnyttor ska värderas. Det vill säga vilka åtgärder som kan reducera föroreningsrisken mest samtidigt som de orsakar minst skada på (till exempel) naturvärden och har minst negativa effekter på klimatförändringarna och har högst värde ur ett socialt perspektiv.

De statligt finansierade åtgärdsprojekten ska inspirera och vara föredömen i fråga om alternativa tekniker till schaktåtgärder och innovativa lösningar. Alternativa lösningar till schaktåtgärder ska ingå i riskvärderingen och utförliga resonemang ska föras angående hur de olika alternativen viktas eller prioriteras gentemot schaktåtgärder. Vid riskvärderingen ska även hänsyn tas till behovet att minska avfallsflöden.

Det kan ibland behöva göras en revidering eller ett omtag av riskvärderingen, till exempel efter att olika åtgärdsmetoder testats i en åtgärdsförberedande fas eller om förutsättningar ändrats på något annat sätt.

Läs mer om riskvärdering i Statens geotekniska instituts publikation *Riskvärdering vid förorenade områden: Arbetsgång för hållbara åtgärder* (2022), (www.sgi.se). Där bland annat formulering av åtgärdsalternativ inför riskvärdering utvecklas ytterligare.

- **Mätbara åtgärds mål**

För den valda efterbehandlingsåtgärden behöver mätbara åtgärds mål tas fram, för att möjliggöra utvärdering av åtgärdernas effekt. De mätbara åtgärds målen ska ha en tydlig koppling till de övergripande åtgärds målen. Om platsspecifika riktvärden inte används ska det anges varför.

Läs mer om mätbara åtgärds mål i kapitel 7 i Naturvårdsverkets rapport 5978, *Att välja efterbehandlingsåtgärd*. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

- **Projekteringsdirektiv**

Krav och regler för hur projekteringen ska genomföras anges lämpligen i ett projekteringsdirektiv, uttryckta som preliminära åtgärds krav. Åtgärds krav kan vara i form av utförandekrav, funktionskrav och egenskapskrav. Syftet är att vägleda entreprenören i utförandet av åtgärderna och därmed säkerställa uppfyllelse av de övergripande och mätbara åtgärds målen. Åtgärds kraven bör vara så detaljerade som möjligt och omfatta alla åtgärds aktiviteter samt alla medier. Projekteringsdirektiven blir mer utförliga i åtgärds förberedelserna.

Se vidare Naturvårdsverkets rapport 5978, *Att välja efterbehandlingsåtgärd*. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

- **Osäkerheter och projektrisker**

Osäkerheterna i hittills framtaget underlag samt bedömning av projektrisker så långt det är möjligt ska redovisas. En mer detaljerad analys av projektrisker vid genomförandet görs i åtgärdsförberedelserna. Är projektriskerna mer än 10 procent behöver det anges varför.

- **Ansvarsutredning**

En aktuell ansvarsutredning med bedömning av ansvar för åtgärder ska finnas med i huvudstudien. De olika utredningar som genomförs inom huvudstudien kan även förbättra underlaget för att bedöma ansvaret.

19.5 Åtgärdsförberedelser

När huvudmannen har bestämt sig för att genomföra den föreslagna åtgärden, vidtar åtgärdsförberedelser. Denna fas omfattar bland annat planering och projektering av åtgärden samt framtagande av en anmälan om efterbehandling eller en tillståndsansökan. Syftet med åtgärdsförberedelsen är bland annat att kartlägga och minimera osäkerheterna kring den planerade åtgärdens både miljömässiga och ekonomiska resultat.

Om det är en gammal huvudstudie som ligger till grund för åtgärdsförberedelserna kan det behöva kontrolleras att det underlag som tagits fram i huvudstudien är aktuellt och tillräckligt för att gå vidare med i åtgärdsförberedelserna. Det är bland annat viktigt att kontrollera att resultaten av åtgärdsutredning och riskvärdering fortfarande är relevant. Om det är större förändringar som behöver göras av huvudstudien kan huvudstudien behöva kompletteras innan statsbidrag söks för åtgärdsförberedelser. Kompletterande underlag kan i vissa fall tas fram inom åtgärdsförberedelserna. Ett sådant förfarande bör stämmas av mellan länsstyrelsens och Naturvårdsverkets handläggare innan länsstyrelsen lämnar in ansökan.

Projekteringen innebär att det underlag som tagits fram i projektet beskrivs kalkylerbart och systematiskt i olika handlingar, så att dessa kan fungera som förfrågningsunderlag för en entreprenadupphandling. I vissa fall, till exempel då delar av förberedelserna utförts inom ramen för tidigare utredningar, kan en förprojektering vara tillräckligt underlag för en anmälan eller tillståndsansökan.

På Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se) finns en sammanställning av erfarenhetsåterföring från statligt finansierade projekt där positiva och mindre positiva erfarenheter kan vara bra att ha med sig vid planering, upphandling och genomförande av de statligt finansierade åtgärderna. På Svenska geotekniska föreningens webbplats (www.sgf.net) finns också Åtgärdsportalen som innehåller information om olika åtgärdsmetoder.

19.5.1 Aktiveter i åtgärdsförberedelser

- **Uppdatering av ansvarsutredning (se avsnitt 5.3.2)**

- **Förberedelser och strategier för anmälningar och tillstånd**

En genomgång utförs av vilka tillstånd, anmälningar med mera som behövs för att kunna genomföra efterbehandlingsprojektet. De identifieras och läggs in i projektplanen för efterbehandlingsåtgärden som styrande händelser för det fortsatta arbetet. Möjligheterna till samordning av olika prövningsförfaranden ska ses över och diskuteras med berörda myndigheter.

- **Planering och strategi för uppföljning och utvärdering**

Ett direktiv för miljökontrollen (tekniska och naturvetenskapliga aspekter) ska upprättas. Direktivet ska omfatta vilka mål som ska gälla för miljökontrollen före, under och efter åtgärden samt vilka huvudsakliga moment som ska ingå. Referensundersökningarna, som delvis kan behöva påbörjas innan projekteringen, bör preciseras noggrant. Vidare ska planerad uppföljning av ekonomi och andra aspekter (till exempel myndighetsbeslut, kommunikation och information) beskrivas.

- **Planering och strategi för framtida förvaltning av området**

Beskrivning ska göras av hanteringen av området efter genomförd efterbehandlingsåtgärd. Det kan handla om behov av framtida skötsel och förvaltning, administrativa åtgärder som restriktioner i markanvändningen och hur informationen om kvarlämnade föroreningar bevaras.

- **Upphandling av konsult**

En eller flera konsulter behöver handlas upp för exempelvis projektledning och projektstöd, eventuella åtgärdsförberedande undersökningar, specialistgranskning samt projektering. Det kan även vara lämpligt med option på bygglösning till genomförandet. Vidare behöver en byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (BAS-P) respektive en för utförandet (BAS-U) upphandlas. Läs mer om upphandling, förfrågningsunderlag etc, i Bilaga 3.

- **Åtgärdsförberedande undersökningar och pilotprojekt**

I åtgärdsförberedelserna kan ytterligare detaljerade undersökningar och provtagningar vara motiverade med syftet att minska osäkerheterna kring moment som kan komma att påverka kostnaderna eller resultatet av åtgärderna. Provtagningar utförs enligt instruktioner i avsnitt 19.1. Detaljerade undersökningar kan handla om behandlingsmetod eller en geoteknisk utredning för att få svar på frågor rörande blockighet, markens bärighet för tunga transporter, upplag eller skredrisker med mera. Det kan också handla om byggnadstekniska utredningar i de fall det förekommer byggnader eller andra konstruktioner.

I vissa fall är det nödvändigt att byggnader rivs för att möjliggöra de förberedande undersökningarna och åtgärderna. Ett sådant beslut och formerna för detta måste förankras med Naturvårdsverket.

I de fall pilotprojekt behöver genomföras i ett projekt ska det ske i åtgärdsförberedelserna. Det kan till exempel handla om att testa tillämpbarheten av alternativa eller nya tekniker innan slutlig åtgärd bestäms.

- **Andra utredningar**

Ytterligare utredningar utöver ovan beskrivna kan behövas i åtgärdsförberedelserna. Dessa utredningar beskrivs inte närmare här, men kan handla om:

- Geoteknik, exempelvis stabilitet
- Förprojektering som underlag för detaljprojekteringen
- Hälsa och säkerhet vid arbetenas genomförande
- Byggkontroll
- Informations- och kommunikationsinsatser

I vissa fall kan inventering av naturvärden finansieras av statliga medel. Förutsättningarna för detta är att det med stor sannolikt förekommer växter som är särskilt skyddsvärda utifrån svenska bestämmelser på området som ska åtgärdas.

- **Projektering**

Oavsett vilka åtgärder som beslutas behöver en projektering av åtgärderna och en beskrivning av deras konsekvenser genomföras. Detta som underlag för anmälan eller eventuell tillståndsprövning samt för upphandlingen och sedan själva genomförandet.

I projekteringen utarbetas handlingar där tidigare framtaget underlag omsätts i kalkylerbara termer. Utformning av åtgärderna i detalj uttrycks som projekteringsdirektiv, ofta i form av åtgärdskrav (se nedan). Resultatet redovisas på ritningar och i beskrivande texter.

Omfattningen av projekteringen kan vara olika beroende på vilken entreprenadform som väljs, utförande- eller totalentreprenad. Totalentreprenad kallas ibland även för funktionsentreprenad.

I vissa fall kan det behövas en förprojektering innan detaljprojekteringen genomförs.

- **Formulering av åtgärdskrav (del av projekteringen)**

Utifrån de mätbara åtgärdsmålen, och eventuella preliminära åtgärdskrav från huvudstudien, fastställs projektets åtgärdskrav (projekteringsdirektiv). Åtgärdskraven är de mätbara åtgärdsmålen som är omsatta i praktiska termer. De ska vara kalkylerbara och uppföljningsbara. Åtgärdskraven ska också ta hänsyn till hur eventuella oförutsedda händelser ska hanteras. Åtgärdskraven beaktas sedan i förfrågan, upphandling, uppföljning av entreprenad samt vid miljökontrollen.

Läs mer om åtgärdskrav i kapitel 8 och bilaga 6 i Naturvårdsverkets rapport 5978, *Att välja efterbehandlingsåtgärd*. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

- **Avfallsklassificering**

Observera att vid avfallsklassificering av jordmassor som uppstår vid efterbehandling av förorenade områden ska klassning ske enligt gällande lagstiftning i 2 kap 1-4 §§ Avfallsförordning (2020:614). Detta så att förorenade jordmassor hanteras på rätt sätt och deponeras på rätt avfallsanläggning.

- **Miljökontroll**

I åtgärdsförberedelsen utformas ett miljökontrollprogram som beskriver hur miljökontroll ska genomföras för att följa upp åtgärdernas effekt och kontrollera risk för spridning i samband med utförande. Insamling av referensdata som krävs för miljökontrollen behöver göras. Miljökontrollprogrammet ska förankras med

tillsynsmyndigheten och är ett lämpligt underlag till anmälan och/eller tillstånd om efterbehandling.

Läs mer om kontrollprogram i kapitel 7 i Naturvårdsverkets rapport 5978, *Att välja efterbehandlingsåtgärd*. Uppdatering av vägledningen pågår och de delar som uppdaterats finns på Naturvårdsverkets webbplats (www.naturvardsverket.se).

- **Anmälan om åtgärd eller tillståndsansökan**

Åtgärder är i princip alltid anmälningspliktiga. Enligt 28 § i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd är det anmälningsplikt för utredningar och åtgärder, som kan medföra ökad risk för spridning eller exponering av föroreningar och denna risk inte bedöms som ringa. Anmälan bör minst innehålla information om åtgärdsområde, åtgärdsmetod, risker och försiktighetsmått, egenkontroll och miljökontroll, ritningar och planer samt planerad uppföljning och redovisning.

Det kan också krävas tillstånd för åtgärder, till exempel om åtgärden omfattar vattenverksamhet eller behandling. Det är huvudmannen som ska upprätta och lämna in en anmälan eller tillståndsansökan till tillsynsmyndigheten eller tillståndsgivande myndighet.

Tillstånd eller anmälan kan även behövas för ett behandlingsförsök i pilot- eller fullskala. Den tekniska beskrivningen är ett bra underlag för anmälan.

- **Överenskommelse med det fastighetsägande företaget i det fall det är statligt stöd**

I det fall åtgärden finansieras genom statligt stöd, behöver en överenskommelse om planerade åtgärder upprättas med det fastighetsägande företaget (se avsnitt 9.2.1). Huvudmannen bör inleda en dialog med det fastighetsägande företaget tidigt i åtgärdsförberedelserna, om denna inte inletts tidigare.

Som en del av överenskommelsen behöver huvudmannen ta fram en värdering av fastigheten med en bedömning av eventuell värdeökning som kan komma att uppstå som en följd av åtgärden. Värderingen ska göras av en auktoriserad värderingsman. Mer om detta finns i avsnitt 5.5.

- **Dialog, samråd och information**

Huvudmannen bör inleda samråd eller dialog med tillsynsmyndigheten om efterbehandling i god tid innan anmälan eller tillståndsansökan lämnas in. Den påbörjade dialogen från riskvärderingen i huvudstudien bör också fortsätta med myndigheter, fastighetsägare, verksamhetsutövare och andra berörda i det specifika fallet. Dialog, samråd och övriga kontakter bör dokumenteras kontinuerligt.

Information till och kommunikation med allmänhet och andra berörda kan också vara viktigt i detta skede och bör planeras i god tid.

- **Osäkerheter och projektrisker**

I åtgärdsförberedelsen bör den genomgång av osäkerheter och projektrisker som utförts i huvudstudien utvecklas vidare. Till exempel kan åtgärdsförberedande undersökningar utgöra underlag för att minska osäkerheter. I alla projekt ska man analysera eventuella projektrisker och moment som är beroende av varandra. Ambitionsnivån kan variera beroende på projektets komplexitet. Exempel på projektrisker kan vara att huvudmannen inte kan leva upp till villkor som meddelas med anledning av en anmälan eller ett tillstånd, eller att tillträde till fastigheten inte tillåts. Det kan också vara särskilt riskfyllda arbeten, som kan innebära kostsamma skyddsåtgärder eller långa genomförandetider.

- **Detaljerad kostnadskalkyl**

Huvudmannen ska ta fram en detaljerad kostnadskalkyl för arbetet. En sådan får även inkludera eventuella oförutsedda kostnader, som ska vara baserad på en genomgång av osäkerheter och projektrisker. Kalkylen utgör underlag till beslut om finansiering av utförandet eller eventuell justering av tidigare beslut. Kostnadsosäkerheten ska som utgångspunkt utgöra 10 procent av totala kostnaden. Om det bedöms att det finns behov av en mer omfattande osäkerhet ska orsaken anges i ansökan.

19.6 Genomförande av åtgärd

I genomförandet utförs de beslutade åtgärderna. Syftet är att nå de övergripande åtgärds målen som satts upp i projektet. Steget inleds med entreprenadupphandling med hjälp av förfrågningsunderlaget som tagits fram under åtgärdsförberedelserna. Avhjälpande processens åtgärdsdel är den del som kallas efterbehandling.

19.6.1 Aktiviteter i genomförandet av efterbehandlingsåtgärden

- **Entreprenadupphandling**

Entreprenör för genomförandet handlas upp med hjälp av framtaget förfrågningsunderlag. Om en avstämning bör ske mellan länsstyrelsens och Naturvårdsverkets handläggare innan förfrågningsunderlaget skickas ut, avgörs i varje enskilt fall.

- **Upphandling/avrop av konsultinsatser**

En eller flera konsulter behöver handlas upp (eller avropas, om upphandlingen skedde i åtgärdsförberedelserna) för bygglösning till genomförandet av efterbehandlingsåtgärden. Vidare behöver en byggarbetsmiljösamordnare för utförandet (BAS-U) handlas upp eller avropas. Från och med 2020 ska upphandlingen i statligt finansierade projekt som utgångspunkt ska ske med miljökrav. Läs mer om miljökrav i upphandling i bilaga 3.

- **Revidering av handlingar eller detaljprojektering**

Handlingar revideras om det behövs (avser utförandeentreprenad) alternativt så utför entreprenören sin projektering (avser i första hand totalentreprenad).

- **Entreprenadarbeten**

Entreprenören genomför arbetena enligt kontrakt. I entreprenörens arbete ingår såväl egenkontroll som kvalitetsansvar. I undantagsfall kan arbete utföras i huvudmannens egen regi (och entreprenadupphandlingen enligt ovan utgår då). Ett sådant undantag skulle kunna vara om en kommun har egna resurser för genomförandet av åtgärderna.

- **Huvudmannens bygglösning**

Huvudmannens bygglösning innefattar miljökontroll, arbetsmiljökontroll, mängdreglering med mera. Vid genomförandet av en entreprenad har huvudmannens projektledare eller bygglösare en nyckelroll. Det är därför viktigt att den personen har tillräckliga befogenheter för att ta beslut.

- **Miljökontroll och efterkontroll**

Miljökontroll och efterkontroll utförs utifrån samråd och godkännande av tillsynsmyndigheten och omfattar både entreprenörens egenkontroll och huvudmannens miljökontroll enligt miljökontrollprogrammet.

Miljökontrollens syfte är att kontrollera att genomförandet av åtgärderna inte medför spridning till omgivningen i samband med genomförandet.

Efterkontrollens syfte är att utvärdera och dokumentera att genomförda åtgärder uppnår de övergripande och mätbara åtgärds mål som satts upp. Effekterna i miljön kan inte alltid avläsas direkt efter genomförda åtgärder, utan mer långsiktig kontroll kan vara nödvändig (se avsnitt 19.7).

Mer om miljökontroll och kontrollprogram står att läsa i kapitel 7 i Rapport 5978, *Att välja efterbehandlingsåtgärd* (Naturvårdsverket, 2009a).

- **Arbetsmiljökontroll**

BAS-U ansvarar för att arbetsmiljöplanen finns tillgänglig på arbetsplatsen och att den anpassas i den mån det behövs beroende på hur arbetet fortskrider. Skyddsåtgärder följs och eventuella kontrollmätningar utförs enligt planen och dokumenteras. För mer information se Arbetsmiljöverkets webbplats (www.av.se).

- **Upprätta relationshandling**

Under entreprenadens genomförande arbetar entreprenören efter bygghandlingarna, som revideras efter behov och i överenskommelse med huvudmannen. När entreprenaden är slutförd ska entreprenören upprätta så kallade relationshandlingar över resultat av arbetet. De bör visa till exempel exakt vilka ytor som har åtgärdats, läget för eventuella bottenfästningar, dräneringssystem och övertäckningar samt hur dessa är gjorda, hur ytvatten avleds och hur skydd mot omgivningspåverkan med mera har utförts. Redovisningen bör ske med ritningar, tabeller, figurer eller kartor och dylikt.

- **Slutbesiktning**

Entreprenadarbetena avslutas med en slutbesiktning där det konstateras om entreprenören uppfyllt sina åtaganden eller om fel finns. Vid slutbesiktningen ska även ett godkännande av åtgärden med avseende på åtgärdskraven ingå. Då kontrolleras att genomförandet av åtgärden har nått sitt syfte, det vill säga att miljö- eller hälsoriskerna med det förorenade området avhjälpes i enlighet med uppsatta mål.

19.7 Uppföljning och utvärdering

Efter slutbesiktningen sker uppföljningen med en utvärdering av den genomförda åtgärden. Entreprenören åtgärdar eventuella fel som konstaterats i slutbesiktningen och åtgärderna dokumenteras. Projektet slutrapporteras och slutredovisas sedan enligt nedan.

Inom normalt fem år efter att en efterbehandlingsåtgärd blivit slutbesiktigad och godkänd genomförs en garantibesiktning. Huvudmannen ansvarar för att den blir genomförd. Vid tidpunkten för garantibesiktningen har det ofta gått så lång tid att man kan få en uppfattning om den genomförda entreprenaden haft avsedd verkan vad gäller riskreduktion. Man kan då även bättre bedöma uppfyllelse av åtgärds mål och åtgärds krav, om kompletterande insatser behöver handlas upp eller om det har uppstått brister efter det att slutbesiktningen gjordes på grund av felaktigt utförande.

19.7.1 Slutrapport

Efter att ett åtgärdsprojekt genomförts ska huvudmannen skriva en slutrapport. Syftet med slutrapporten är att sammanställa och utvärdera åtgärden. För kommande projekt är det viktigt att erfarenheter avseende riskreduktion, uppnådda hälso- och miljöeffekter samt om uppsatta åtgärds mål uppnåtts finns dokumenterade. Dokumentation kan till exempel även vara viktig information med tanke på en eventuell framtida förändrad markanvändning. En slutrapport från huvudmannen ska innehålla vad som framgår av mallen *Vad som ska ingå i huvudmannens slutrapport av åtgärdsobjekt*, på Naturvårdsverkets webbsida om kvalitetsmanualen (www.naturvardsverket.se). I de fall slutrapporteringen sker som separata delrapporter är det lämpligt att i varje rapportdel inkludera en kortfattad, översiktlig beskrivning av projektet.

Slutrapporteringen är densamma för projekt som finansieras med statsstöd respektive statligt stöd. Den kan bli mer omfattande vid statligt stöd än vid statsbidrag om flera fastighetsägande företag berörs. Detta då bland annat ekonomi i åtgärdsfas ska redovisas särskilt för olika fastigheter och fastighetsägande företag men det bör vara möjligt att samla allt underlag i samma slutrapport.

19.7.2 Slutredovisning

Huvudmannens slutrapport sammanställs av länsstyrelsen i en slutredovisning med relevant information. Slutredovisningen ska göras enligt särskild mall, *Vad som ska ingå i länsstyrelsens slutredovisning av åtgärdsobjekt*, som finns på Naturvårdsverkets webbsida om kvalitetsmanualen. Slutredovisningen är densamma för projekt som finansieras med statsstöd respektive statligt stöd.

Slutredovisningen ska inkomma till Naturvårdsverket senast sex månader efter att åtgärden slutbesiktats.

Länsstyrelsen lämnar in sin slutredovisning tillsammans med nyckeltalen till Naturvårdsverket. Villkoren i Naturvårdsverkets beslut om statsbidrag eller medel till stöd för åtgärder anger också enligt vilken utgåva av kvalitetsmanualen som länsstyrelsen ska lämna en slutredovisning av projektet.

Efterkontrollen ska redovisas så långt den kommit och det ska tydligt framgå om och i så fall när det kommer att ske ytterligare efterkontroll. Efterkontrollen kan ibland behöva pågå ett antal år efter att åtgärden avslutats för att effekterna av åtgärden ska kunna följas upp. Krävs en längre tids uppföljning ska det i slutredovisningen finnas en tidplan för när efterkontrollen kan redovisas. Åtgärdsprojektet slutredovisas då separat till Naturvårdsverket och redovisningen av efterkontrollen lämnas in senare, senast sex månader efter att efterkontrollen avslutats.

För mindre projekt, eller där behovet av en längre tids uppföljande efterkontroll av andra skäl är litet, bör redovisning av samtliga delar ske vid ett och samma tillfälle.

Innan länsstyrelsen skickar in slutredovisningen till Naturvårdsverket ska länsstyrelsen uppdatera EBH-stödet genom att fylla i fältet "kostnader" under "åtgärd" där åtgärdens totala kostnad anges. Framtagna handlingar inom åtgärdsfas (samtliga delar av huvudmannens slutrapportering, inklusive alla bilagor) ska laddas upp och sparas i EBH-stödet i enlighet med riktlinjerna och rekommendationerna i EBH-stödets manual. All dokumentation bör även bevaras hos huvudmannen och länsstyrelsen. Åtgärder, uppfyllda åtgärds mål och eventuella resthalter och lägen ska bevaras för framtiden. Efter det att projektet är avslutat ska objektets

riskklassning tas bort och eventuella föroreningar som kvarlämnats bör skrivas in i fastighetsregistret.

Naturvårdsverket granskar länsstyrelsernas slutredovisning och godkänner alternativt begär kompletteringar, företräddelsevis inom tre månader efter inlämnad slutredovisning, om inte annat överenskommits med länsstyrelsen. Slutredovisningen utgör en del av den uppföljning och utvärdering av den statliga finansieringen som Naturvårdsverket ansvarar för enligt 36 § stödförordningen samt enligt 3 § 10 i myndighetsinstruktionen. Naturvårdsverket meddelar godkännandet av slutredovisningen skriftligt.

Länsstyrelsen ska efter Naturvårdsverkets godkännande av slutredovisning ändra objektets status till "Åtgärd avslutad – uppföljning genomförd" eller "Åtgärd avslutad – uppföljning ej klar", om det återstår efterkontroll. Objekt med status "åtgärd avslutad – uppföljning genomförd" är en status för helt färdiga objekt med en genomförd efterkontroll och en slutredovisning som är godkänd av Naturvårdsverket. Ändring av status möjliggör nationella statistiska utdrag.

20. Referenser

ABK 09. Allmänna Bestämmelser för konsultuppdrag inom arkitekt- och ingenjörssamfund av år 2009.

Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget.

Naturvårdsverket (1999): Metodik för inventering av förorenade områden – bedömningsgrunder för miljö kvalitet – vägledning för insamling av underlagsdata, Naturvårdsverket rapport 4918.

Naturvårdsverket (2001): Operativ tillsyn, Handbok för tillsynsmyndigheten. Naturvårdsverket handbok 2001:4.

Naturvårdsverket (2006): Delfinansiering av efterbehandlingsobjekt genom avtal/överenskommelse. Delrapport inom projektet Tillsyn – efterbehandling av förorenade områden, Naturvårdsverket rapport 5490. Naturvårdsverkets e-tjänster/DIVA-Naturvårdsverkets öppna arkiv.

Naturvårdsverket (2009a): Att välja efterbehandlingsåtgärd. En vägledning från övergripande till mätbara åtgärds mål. Naturvårdsverket rapport 5978.

Naturvårdsverket (2009b): Riskbedömning av förorenade områden. En vägledning från förenklad till fördjupad riskbedömning. Naturvårdsverket rapport 5977.

Naturvårdsverket (2009c): Riktvärden för förorenad mark. Modellbeskrivning och vägledning. Naturvårdsverket rapport 5976.

Naturvårdsverket (2024): Ansvar för avhjälpande av miljöskador. En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis. Utgåva 1. Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket (2024): Nationell plan för prioritering av ansökningar om statligt stöd för avhjälpande av föroreningsskador. Utgåva 4.

NFS (2001:3): Naturvårdsverkets allmänna råd om tillsyn [till 26 kap. miljöbalken, förordningen (1998:900) om tillsyn samt förordningen (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll].

Nordtest (2015): Nordtest Sampler certification Scheme handbook version 2-1 NT ENVIR 008. Approved 2015-4. www.nordtest.info

Norrman, J., Back, P-E., Engelke, F., Sego, L. och Wik, O. (2009a): Provtagningsstrategier för förorenad jord. Naturvårdsverkets rapport 5888 (Hållbar sanering).

Norrman, J., Engelke, F., Starzec, P. och Andersen, L. (2009): Inventering av provtagningsstrategier för jord, grundvatten och porgas. Naturvårdsverkets rapport 5894 (Hållbar sanering).

Norrman, J., Purucker, T., Back, P-E., Engelke, F. och Stewart, R. (2009b): Metodik för statistisk utvärdering av miljötekniska undersökningar i jord. Naturvårdsverkets rapport 5932 (Hållbar sanering).

Prop. 2000/01:130: Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier, ”Miljömålspropositionen”.

Prop. 2001/02:1: Budgetpropositionen för 2002.

SFS 1972:719: Expropriationslag (1972:719)

SFS 1998:808: Miljöbalk (1998:808)

SFS 1998:899: Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

SFS 2004:100: Förordning (2004:100) om statsbidrag för avhjälpande av förorenings-skador.

SFS 2010:900: Plan- och bygglag (2010:900).

SFS 2012:989: Förordning (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket.

SFS 2016:1145: Lag (2016:1145) om offentlig upphandling.

SFS 2022:98: Förordning (2022:98) om statligt stöd till åtgärder för efterbehandling av föroreningsskador.

SGF (2011a): Hantering och analys av prover från förorenade områden. Osäkerheter och felkällor. Svenska Geotekniska Föreningen rapport 3:2011.

SGF (2011b): Klorerade lösningsmedel i mark och grundvatten – Att tänka på inför provtagning och upphandling. Svenska Geotekniska Föreningen rapport 2:2011.

SGF (2013): Fälthandbok för undersökningar av förorenade områden. Svenska Geotekniska Föreningen rapport 2:2013.

SGF (2021): Certifierad provtagning i praktiken – Handbok i certifierad provtagning enligt NT Envir 008. Svenska Geotekniska Föreningen rapport 3:2021.

SGF (2025): Marksanering – Om hälsa och säkerhet vid arbete i förorenade områden. Svenska Geotekniska Föreningen rapport 2:2025.

SIG (2022): Riskvärdering vid förorenade områden: Arbetsgång för hållbara åtgärder, Publikation 7, SIG, Linköping.

Tillväxtanalys (2014): Bättre statistik för bättre regional- och landsbygdspolitik. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Tillväxtanalys, Rapport 2014:4.

Bilagor

Bilaga 1. Naturvårdsverkets tolkning av begreppet företag

Vad som ska anses vara ett företag har betydelse för bedömningen av vad som är ekonomisk verksamhet. Detta är i sin tur avgörande för vilka bestämmelser som ska tillämpas vid fråga om statligt stöd eller statsbidrag. Naturvårdsverket stödjer sig i sin bedömning på hur EU-kommissionen beskriver vad som ska betraktas som ett företag i ett tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (2016/C 262/01), (Kommissionens tillkännagivande om begreppet statligt stöd som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt).

All verksamhet eller enheter av en verksamhet som går ut på att erbjuda varor och tjänster på en marknad utgör ekonomisk verksamhet. Det är oberoende av deras rättsliga ställning och hur de finansieras.

Klassificeringen av en viss enhet som ett företag beror därför helt och hållet på vilken typ av verksamhet den bedriver.

1. För det första är det inte avgörande vilken rättslig form enheten har, enligt nationell lagstiftning. Det kan till exempel hända att en enhet som klassificeras som en sammanslutning eller en idrottsförening enligt nationell lagstiftning ändå måste betraktas som ett företag i den mening som avses i artikel 107.1 i fördraget. Detsamma gäller en enhet som formellt är en del av den offentliga förvaltningen. Det enda relevanta kriteriet är om företaget bedriver en ekonomisk verksamhet.
2. För det andra är tillämpningen av reglerna om statligt stöd inte beroende av om enheten har upprättats i vinstsyfte. Även icke-vinstdrivande enheter kan erbjuda varor och tjänster på en marknad.
3. För det tredje är klassificeringen av en enhet som ett företag alltid relaterad till en viss verksamhet. En enhet som bedriver både ekonomisk och icke-ekonomisk verksamhet är att betrakta som ett företag endast med avseende på den ekonomiska verksamheten.

Vad som inte utgör ekonomisk verksamhet

Enligt praxis är följande verksamheter som bedrivs av offentliga organ att anse som icke-ekonomisk verksamhet:

- Myndighetsutövning
- Armén eller polisen
- Flygtrafiksäkerhet och flygtrafikkontroll
- Sjötrafiksäkerhet och sjötrafikkontroll
- Föroreningsbegränsande övervakning
- Organisation, finansiering och verkställighet av fängelsedomar

- Offentliga myndigheters utveckling och förnyelse av offentlig mark
- Insamling av uppgifter som ska användas för offentliga ändamål på grundval av en lagstadgad skyldighet för de berörda företagen att lämna ut sådana uppgifter

Är det en privatperson som äger fastigheten är det avgörande om fastigheten som stödet avser ingår i en ekonomisk verksamhet som privatpersonen ansvarar för eller inte. Kan privatpersonens verksamhet om den bedrivs någon annanstans ha ekonomisk eller annan koppling till fastigheten bedöms privatpersonen utgöra ett företag. Exempel på ekonomisk verksamhet är skogsbruk, jordbruk, uthyrning av bostäder eller lokaler, innehav av fastighet på vilken det finns industri-, affärs- eller hotellverksamhet, kommersiell verksamhet inom turist- och kultursektorn på fastigheter. Naturvårdsverket anser att presumtionen vid innehav av viss typ av fastighet, till exempel skogs- eller jordbruksfastighet, är att ekonomisk verksamhet bedrivs. I enskilda fall skulle dock denna presumtion möjligen kunna motbevisas. En sådan bedömning får göras från fall till fall med hänsyn till samtliga i det enskilda fallet föreliggande omständigheter. Det är den prövande myndigheten som bedömer om ett visst fall ska anses vara statsstöd eller inte, dvs Naturvårdsverket om det ansöks om statsbidrag och länsstyrelsen om det ansöks om statligt stöd.

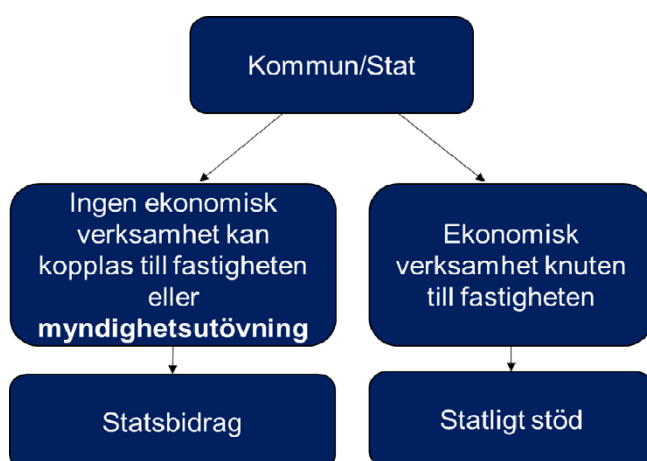
Kommun och stat

Om ett offentligt organ bedriver en ekonomisk verksamhet som kan särskiljas från myndighetsutövningen, agerar det organet i egenskap av ett företag med avseende på den verksamheten. Om denna ekonomiska verksamhet däremot inte kan särskiljas från myndighetsutövningen, förblir alla de verksamheter som det offentliga organet utövar knutna till myndighetsutövningen och faller därför utanför begreppet företag.

Kommunen delas in i olika delar, dels den myndighetsutövande delen som inte anses vara ekonomisk verksamhet men kommuner bedriver även verksamhet som konkurrerar med enskilda på marknaden. Om fastigheten har en koppling till sådan verksamhet som kommunen bedriver så ses kommunen som ett företag. I alla andra fall ses inte kommunen som ett företag. Så om kommunen kommer att använda fastigheten i någon verksamhet som kan ses som ekonomisk, exempelvis om kommunen vill använda fastigheten för att hyra ut industrilokaler eller för att sälja bostäder eller något sådant kan även kommunen anses vara ett fastighetsägende företag.

När en kommun är ägare av fastigheter som ska åtgärdas är det särskilt viktigt, att det som underlag för bedömning av om verksamheten ska anses utgöra ekonomisk verksamhet, finns en detaljerad beskrivning av verksamheten på fastigheten. Detta omfattar även ett framtida syfte med verksamheten på fastigheten, dvs om syftet med åtgärden är att möjliggöra ekonomisk verksamhet. Bedömningen av syftet med åtgärden görs vid tidpunkten för ansökan.

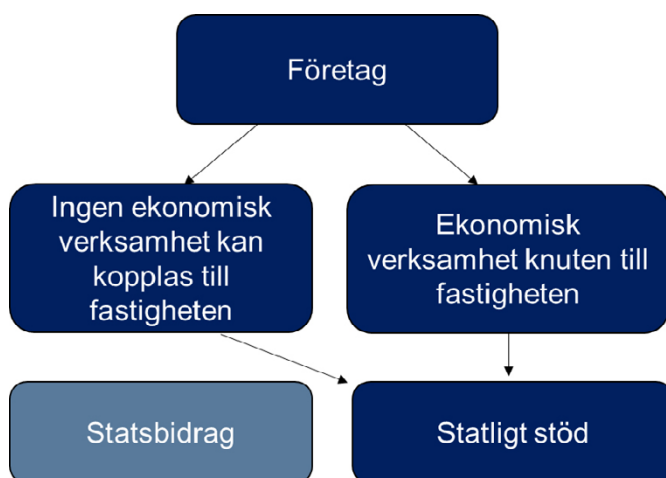
Om det är en statlig myndighet eller förvaltning som äger fastigheten omfattas de av samma regler som kommunerna (se figur 1).

Figur 1. Naturvårdsverkets bedömning av när kommunala och statliga myndigheter och förvaltningar kan utgöra fastighetsägande företag och åtgärder av fastigheter kan omfattas av statsbidrag respektive statligt stöd. Den ekonomiska verksamheten ska vara kopplad till fastigheten som åtgärdas.

Företag

Om ett företag äger fastigheter som ska åtgärdas och bedriver ekonomisk verksamhet anses företaget omfattas av begreppet företag utifrån den betydelse som avses i GBER även om verksamheten bedrivs på annan fastighet (se figur 2).

Figur 2. Naturvårdsverkets bedömning av företag som endast bedriver ekonomisk verksamhet och att de alltid omfattas av statligt stöd oavsett om den ekonomiska verksamheten bedrivs på fastigheten som åtgärdas eller någon annanstans.

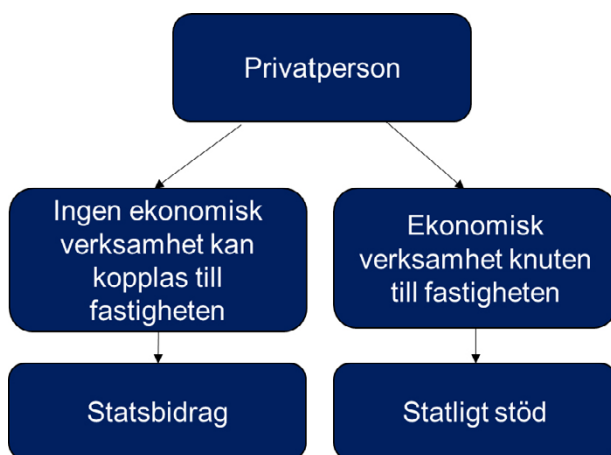
Privatpersoner

Privatpersoners ägande och verksamheter omfattas normalt inte av GBER frånsett i dessa fall:

Enskild firma kan utgöra en ekonomisk verksamhet utifrån den betydelse som avses i GBER.

Visst innehav av fastighet räknas som ekonomisk verksamhet, exempelvis skogsfastighet och lantbruk. Småhus är inte ekonomisk verksamhet såvida inte fastigheten finns upptagen i den ekonomiska verksamhetens tillgångar eller används i den ekonomiska verksamheten på något sätt.

I fastighetsregistret framgår om fastigheten klassas som näringsfastighet. För att privatpersoners ägande av fastigheter ska omfattas av statligt stöd måste den aktuella fastighet som ska åtgärdas vara kopplad till ekonomisk verksamhet som privatpersonen ansvarar för (se figur 3). Ägandet av jord- och skogsbruksfastigheter kan i vissa fall betraktas som att det inte utgör ekonomisk verksamhet (se ovan om Vad som inte utgör ekonomisk verksamhet).

Figur 3. Naturvårdsverkets bedömning av när privatpersoner kan utgöra fastighetsägande företag och åtgärder av fastigheter kan omfattas av statsbidrag respektive statligt stöd. Den ekonomiska verksamheten ska vara kopplad till fastigheten som åtgärdas.

Bilaga 2. Vad som ingår i en ansvarsutredning vid ansökan om statlig finansiering

Inledning

Beskrivning av uppdragets och underlagets omfattning (varför ansvarsutredningen har tagits fram och vad den har för syfte). Mycket kort om tillsynsmyndighetens arbete med förorenade områden, varför objektet är prioriterat. Bedömning av om kommun, länsstyrelse eller Försvarsinspektören för hälsa och miljö är tillsynsmyndighet. Sammanfattning av ansvarsutredningens viktigaste slutsatser.

Miljöbalken

Inledningsvis bör redogöras för vilken version av miljöbalken (1998:808) som tillämpas i ansvarsutredningen. Detta eftersom miljöansvarsdirektivets införlivande i miljöbalken ledde till förändringar i gällande lagtext. För de allra flesta förorenade områden är det aktuellt att tillämpa miljöbalken i dess lydelse före den 1 augusti 2007 samt hänvisa till övergångsbestämmelserna. Hänvisningar till paragrafer i den här mallen följer därmed paragraferna i 10 kap. miljöbalken i dess lydelse före den 1 augusti 2007.

Kort beskrivning av relevanta lagrum, exempelvis avseende verksamhetsutövers ansvar för förebyggande åtgärder och för utredning och åtgärder av skador och olägenheter, betydelsen av ansvaret för förvaring, fastighetsägares ansvar, åtgärdsansvarets omfattning (skälighetsbedömningen) samt det solidariska ansvaret.

Förorenat område

Det förorenade området beskrivs mer allmänt utifrån geografi, geologi, topografi. Ange vilka fastigheter som berörs, fastighetsbeteckningar och ägare. Ange vad som finns på fastigheterna i form av bostäder, industrier, lokaler för vård och utbildning o.s.v. samt skyddsvärden som till exempel kulturminnesmärkta områden. Redogör kortfattat för detaljplanens och översiktsplanens bestämmelser för området samt vilka exploateringsförutsättningar som föreligger i ärendet.

Beskrivning av det aktuella området, byggnaden eller anläggningen med avseende på föroreningsituationen (ämnen, farlighet, mängder, halter o.s.v.) och omgivningspåverkan (spridningsförutsättningar, exponeringsvägar o.s.v.). Det måste slås fast att området är förorenat för att 10 kap. miljöbalken ska kunna tillämpas. Redogör för de miljömässiga motiven till att arbeta med området och vilken förorening som är dimensionerande, d.v.s. motiverar efterbehandlingsåtgärd. Redogör för varför objektet behöver utredas eller åtgärdas, ange vad som hotas och på vilket sätt.

Beskriv hur, när och varför föroreningsituationen uppstått. Redogör kortfattat för den eller de som bidragit till föroreningens uppkomst, på vilket sätt och i vilken omfattning. Den närmare redogörelsen över förorenande verksamhetsutövare följer i nästa del av ansvarsutredningen.

Sammanfatta gjorda utredningar (om sådana finns) och riskklassning/bedömning o.s.v. för att ge stöd åt ovanstående. Beskriv, om möjligt, vilka åtgärder som är aktuella (reparativa eller preventiva) och åtgärds mål och ange, om möjligt, kostnadsuppskattningar för olika åtgärdsalternativ.

Verksamhetsutövare

Här beskrivs de verksamhetsutövare som kan komma i fråga för ett ansvar enligt 10 kap. 2 § miljöbalken. Samtliga verksamheter som bedrivits på aktuella fastigheter ska anges. Beskrivningen bör resultera i en kedja där respektive förening kopplas till en verksamhet, som i sin tur kopplas till ett företag (en juridisk person) eller till en fysisk person.

Inledningsvis bör konstateras om det är fråga om nedlagd eller pågående verksamhet. Är verksamheten nedlagd bör bestämmas om det skett före eller efter den 1 juli 1969. Är verksamhetens faktiska drift avslutad före det datumet kan inget verksamhetsutövarsansvar utkrävas.

Varje verksamhetsutövare som identifieras måste kopplas till förorenings-situationen och verksamhetsutövarens bidrag till föroreningen avgöras. Detta kan exempelvis göras utifrån en beskrivning av olika processer som respektive bolag haft i sin verksamhet. Redogör för hur verksamheten bedrivits.

Underlag som erfordras för verksamhet som upphört före den 1 juli 1969:

- Indikationer på att den ursprungliga verksamheten kan ha fortsatt, exempelvis genom överlåtelse till ny verksamhetsutövare eller efter omlokalisering.
- Eventuella villkor avseende efterbehandling i tillstånd (till exempel äldre vattenlagen).
- Typ av skada (indikationer på att "förvaringsfall" föreligger, det vill säga att en pågående miljöfarlig verksamhet kan anses bedrivas.)

Underlag som erfordras för verksamhet som pågått efter den 30 juni 1969:

- Utredning om när verksamheten upphörde (eller om den fortfarande pågår).
- Utredning om verksamhetsutövare.
- Eventuella villkor om efterbehandling i tillstånd (till exempel miljöskyddslagen eller äldre vattenlagen).
- Typ av skada. (indikationer på att "förvaringsfall" föreligger, det vill säga att en pågående miljöfarlig verksamhet kan anses bedrivas.)
- Förteckning över verksamhetsutövare och verksamhetstid.

Den förteckning som ska tas fram ska som huvudregel utgå från utövarens organisationsnummer eller personnummer (om det är en fysisk person) och redovisa utövare i en kedja från verksamhetens start. Det är viktigt att denna del av utredningen är utförlig och uppgifter om bolagsförvärv, fusioner, fissioner, konkurser, likvidationer, inkråmsförvärv, organisationsnummer, associationsformer etc. måste tas upp. Från Bolagsverket kan beställas s.k. historiska registreringsbevis för bolag (av vilka bland annat namnbyten framgår).

Ställning bör också tas till om tillsynsmyndigheten anser att ansvaret är solidariskt, två eller flera verksamhetsutövare emellan.

Förvaringsfall

Även om den verksamhet som gett upphov till den ursprungliga föroreningen inte längre bedrivs kan verksamhet anses bedrivas enligt 9 kap. miljöbalken i fråga om så kallade förvaringsfall. Det är oftast fastighetsägaren som ansvarar vid förvaringsfallen

och detta oavsett förvärvstidpunkt. Krav på fastighetsägare såsom verksamhetsutövare kan ställas med stöd av 2 kap. 3 och 7 §§ samt 9 kap. miljöbalken.

Underlag som erfordras vid förvaringsfall:

- Typ av skada (indikationer på att "förvaringsfall" föreligger, det vill säga att en pågående miljöfarlig verksamhet kan anses bedrivas.)
- Åtgärdsbehov och kostnader för möjliga åtgärder
- Fastighetsbeteckning
- Fastighetsägare (utdrag ur inskrivningsregistret som utvisar lagfaren ägare eller, om överlåtelse har skett som ej har registrerats i registret, uppgift om nuvarande ägare och utredning om fångeskedjan från den senast lagfarne ägaren).

Fastighetsägarens subsidiära ansvar

Här beskrivs fastighetsförhållandena inom området. Om fastigheten har förvärvats från och med den 1 januari 1999 kan fastighetsägaren få ett subsidiärt ansvar i förhållande till den eller de verksamhetsutövare som gett upphov till förorenings-situationen enligt 10 kap. 3 § miljöbalken. Fastighetsägarens ansvar är begränsat till föroreningar på dennes fastighet.

Underlag som erfordras:

- Fastighetsbeteckning
- Fastighetsägare (utdrag ur inskrivningsregistret eller, om överlåtelse har skett som ej har registrerats i registret, uppgift om nuvarande ägare och utredning om fångeskedjan från den senast lagfarne ägaren). Ansvar blir aktuellt endast vid förvärv efter den 31 december 1998.
- Uppgift om eventuell kännedom om föroreningen hos fastighetsförvärvare eller om föroreningen var sådan att förvärvaren borde ha upptäckt den. Av betydelse är bland annat om det är fråga om en industrifastighet eller en fastighet med privatbostad.

Notera att fastighetsägarens ansvar aldrig kan bli större än verksamhetsutövarens ansvar.

Ansvarsutredningen ska endast omfatta fastigheter där efterkontroll eller referensprovtagning sker, om en förorening konstaterats på fastigheten.

Bedömning

Ansvar för åtgärder och utredning

I denna del av ansvarsutredningen redovisas en bedömning av ansvaret inklusive en skälighetsbedömning. Hänvisning bör löpande ske till praxis och förarbeten för att understödja tillsynsmyndighetens tolkning av ansvarsreglerna.

Underlag som erfordras för utredningar:

- Undersökningsbehov. Vad som är miljömässigt motiverat och ekonomiskt rimligt.
- När föroreningen inträffade.
- Underlag som visar att det inte finns någon som är ansvarig verksamhetsutövare.

För de fall där ansvarig verksamhetsutövare finns ska denne som huvudregel stå för utredningskostnaderna (se MÖD 2014:2 och Mark- och miljööverdomstolens avgörande den 11 december 2017 mål nr M 682-17 och 683-17). När projektet framöver kommer in i åtgärdsfas kan denna kostnad avräknas från totalbeloppet.

Underlag som erfordras för åtgärder:

- Åtgärdsbehov och kostnader för möjliga åtgärder. Vad som är miljömässigt motiverat, tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt.
- När föroreningen inträffade – tidsaspekten
- Skyldighet att förhindra förorening
  - Tillstånd och villkor
  - Förelägganden
  - Lagefterlevnad
  - Egenkontroll
- Omständigheter i övrigt
  - Branschpraxis
  - Sedvana
  - Informella åtaganden
  - För dåtiden accepterat sätt

Andra omständigheter av betydelse i förvaringsfall (till exempel vilka krav som rimligen kan ställas på verksamhetsutövaren i förvaringsfall med stöd 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken – samt vilken detalj- eller annan plan som finns för området).

Informationskällor för underlag till ansvarsutredningen

Myndighetens ärendesystem och arkiv

EBH-stödet (webbaserad databas med information om misstänkt samt konstaterat förorenade områden hos länsstyrelsen).

Näringslivsregistret, Bolagsverket, www.bolagsverket.se

Fastighetsregistret, Lantmäteriet, www.lantmateriet.se/sv/Fastigheter/Fastighets-information/Fastighetsregistret/

Ansvar för avhjälpande av miljöskador – En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis (2024), www.naturvardsverket.se

Rättspraxis, <https://lagrummet.se/lagrummet/rattsinformation/rattspraxis>

Rättsfall och domar (EBH-portalen): <https://www.ebhportalen.se/juridik-ansvar/vagledande-rattsfall/>

AU-tomaten är ett handläggarstöd som tagits fram av länsstyrelserna i form av en interaktiv process för utredning av ansvar och upprättande av ansvarsutredningar. www.ebhportalen.se/juridik-ansvar/automaten-start/

Bilaga 3. Upphandling

Här beskrivs kort vad som gäller för upphandling i allmänhet, och vad som gäller för projekt som omfattar förorenade områden i synnerhet. Mer fördjupad information återfinns i annan litteratur. Naturvårdsverket uppmuntrar de som ska gå in i en upphandling av en statligt finansierad åtgärd att vid behov ta kontakt med Upphandlingsmyndigheten via dess frågeportal (www.upphandlingsmyndigheten.se). Upphandlingsmyndigheten tillhandahåller stöd inom upphandlingens regelverk, praktik och hållbarhetsaspekter samt statligt stöd. Upphandlingsmyndigheten ger dock inte vägledning i enskilda fall.

Avsnitt som specifikt rör upphandlingsfrågor i projekt som omfattar förorenade områden finns i litteratur från andra aktörer. Exempelvis i Svenska Geotekniska Föreningens rapporter *Klorerade lösningsmedel i mark och grundvatten – Att tänka på inför provtagning och upphandling* (SGF, 2011b) och *Marksanering – Om hälsa och säkerhet vid arbete i förorenade områden* (SGF, 2025).

Utredningar och åtgärder av förorenade områden är ofta komplexa projekt som bör genomföras stegvis. Det kan också innebära att flera olika upphandlingar behövs. Det är därför bra att initialt planera för samtliga förutsägbara insatser. Om behovet av konsulttjänster är återkommande kan upphandling av tjänsterna genom ramavtal förenkla och effektivisera det totala upphandlingsarbetet.

Upphandling av åtgärdsentreprenader kan ske som tidigast då ansökan om finansiering beviljats för den planerade entreprenaden. Om åtgärdsmedel bara har beviljats för åtgärdsförberedelser kan avtal med entreprenören slutas först när medel har beviljats för hela åtgärden.

Den kommunala huvudmannen bör se till att de har en egen försäkring som täcker eventuella skador, olyckor och liknande. Det kan vara så att kommunens befintliga försäkring redan täcker den här typen av skador. Om kommunens försäkring inte täcker detta bör kommunen se över möjligheten att teckna en tilläggsförsäkring hos sitt försäkringsbolag.

Miljökrav vid statligt finansierade åtgärder

Från och med 2020 har Naturvårdsverket infört miljökrav vid upphandling av åtgärder som finansieras via anslag 1:4, anslagspost 1 genom miljökrav i upphandling. De generella miljökraven behandlar miljöaspekter vid utförandet av åtgärdsentreprenaden. De behandlar inte vad som ska utföras, utan vad som gäller när arbetet bedrivs. De generella miljökraven ska tillämpas i den utsträckning det är möjligt och ändamålsenligt med hänsyn till den typ av åtgärd som genomförs.

Vid upphandling av en åtgärd gäller miljökraven för entreprenörens organisation och den verksamhet som entreprenören bedriver på uppdrag av beställaren. Kraven gäller också samtliga underentreprenörer, i alla led, deras organisationer och den verksamhet som underentreprenörerna bedriver inom ramen för den verksamhet som uppdraget från beställaren gäller. I de fall en åtgärd genomförs i huvudmannens egen regi med egna resurser, gäller kraven den kommunala huvudmannens projektorganisation och samtliga underentreprenörer, i alla led, deras organisationer och den verksamhet som underentreprenörerna bedriver inom ramen för den verksamhet som uppdraget gäller.

Vägledning och detaljer om kravställning på miljöprestanda finns på Naturvårdsverkets webbsida om krav på miljöprestanda vid åtgärder (www.naturvardsverket.se).

Entreprenadformer

Åtgärden kan utföras i egen regi eller på entreprenad. Om en entreprenad ska handlas upp så finns det i princip två former av entreprenader att välja mellan. Dessa benämns utförandeentreprenad och total- eller funktionsentreprenad.

Oavsett val av entreprenadform bör huvudmannen ta hjälp vid framtagandet av förfrågningsunderlaget av en sakkunnig konsult. Inför större entreprenader kan det också vara lämpligt att en entreprenadjurist granskar underlaget innan upphandlingen påbörjas.

Vid en utförandeentreprenad fastställer huvudmannen vad som ska göras under entreprenaden och hur det ska göras. Detta klargörs i projekteringshandlingarna i form av åtgärdskrav såsom schaktdjup, acceptabla resthalter, med mera. Huvudmannen anger också på vilket sätt entreprenaden ska genomföras, till exempel hur eventuell schaktning ska ske och var en fordonstvätt ska anläggas.

Vid en total-/funktionsentreprenad bestämmer huvudmannen den funktion som ska uppnås med entreprenaden. Detta funktionskrav kan exempelvis uttryckas i form av acceptabel resthalt, i likhet med en utförandeentreprenad. Skillnaden är att entreprenören ansvarar för projekteringen och därmed i huvudsak tillvägagångssättet för att uppnå den efterfrågade funktionen. Vid en funktionsentreprenad är det viktigt att huvudmannen formulerar den efterfrågade funktionen så att entreprenaden kan bedrivas på ett rationellt och effektivt sätt, som också innebär att alla miljövillkor uppfylls.

I en utförandeentreprenad kan delar utgöras av funktionsentreprenader, om huvudmannen bedömer att entreprenören har mest kännedom om eller har störst möjlighet att lösa en del av entreprenaden. Det kan till exempel vara ett vattenreningssteg där huvudmannen kan ange funktionen som en viss acceptabel halt i utgående vatten.

Förfrågningsunderlag

Förfrågningsunderlaget är beställarens (huvudmannens) underlag till leverantörens (konsultens eller entreprenörens) anbud. Här ska beskrivas vad som ska upphandlas och vilka krav som ställs på leverantören. Då det är huvudmannens ansvar att villkor i domar eller beslut följs när entreprenaden är i gång, är det viktigt att dessa förutsättningar framgår av förfrågningsunderlaget. Generellt är entreprenören, enligt gällande byggregler, skyldig att hitta den billigaste lösningen för beställaren. Om de villkor som gäller för arbetet inte är tydliga i förfrågningsunderlaget finns det en risk för att entreprenaden inte går att genomföra enligt entreprenörens anbud. Exempel på villkor som kan påverka entreprenörens möjlighet att genomföra sitt uppdrag är krav på transportvägar, begränsning i arbetstider, utsläppspunkter och begränsningsvärden för renat länshållningsvatten.

Förfrågningsunderlaget ska också beskriva hur anbuderna kommer att utvärderas och vilka andra villkor som kommer att gälla. Alla krav och villkor måste vara förenliga med de EU-rättsliga grundprinciperna. Det innebär bland annat att de måste vara rimliga och anpassade till uppdragets syfte. Kraven bör för tydlighetens skull anges samlade i ett särskilt avsnitt i förfrågningsunderlaget. Alla leverantörer ska ges lika förutsättningar och upphandlingen ska publiceras öppet.

Det är viktigt att formulera förfrågningsunderlaget så att det blir fullständigt och tydligt från början. Det får som huvudregel inte ändras under upphandlingens

gång. Om kraven väsentligt behöver ändras måste upphandlingen normalt göras om från början. Ett förfrågningsunderlag består av:

- Krav på leverantören
- Administrativa föreskrifter
- Tekniska specifikationer
- Kriterier för bedömning av anbud (tilldelningskriterier)
- Kommersiella villkor
- Särskilda kontraktsvillkor

Vad gäller förfrågan om entreprenadarbeten bör byggsektorns beskrivningssystem AMA användas så långt som det är möjligt vid upprättande av förfrågningsunderlag för efterbehandlingsprojekt. AMA står för Allmän Material- och Arbetsbeskrivning. Det är koder och rubriker med tillhörande föreskrifts- och rådtexter för administrativa föreskrifter och tekniska beskrivningar, framtagna för hela byggprocessen (www.byggjtjanst.se). I Råd och anvisningar (RA) finns kommentarer till texterna i AMA och information om hur beskrivningarna ska utformas för att bli tillräckligt fullständiga och kalkylerbara. Vägledning avseende hälsa och säkerhet vid arbeten inom förorenade områden finns i Svenska Geotekniska Föreningens rapport *Marksanering – Om hälsa och säkerhet vid arbete i förorenade områden* (SGF, 2025).

Förfrågningsunderlaget kan delas upp i administrativa föreskrifter, teknisk beskrivning, å-prislista och mall för utvärdering, vilka kommenteras nedan. Uppdelningen kan också ske i fler eller färre dokument, men ska sammantaget innehålla de punkter som anges i punktlistan här ovan. En viktig grundprincip är att information bara anges på ett ställe för att undvika motstridigheter.

Till entreprenadupphandlingen upprättas ett förfrågningsunderlag som ska vara entydigt och kalkylerbart. Det ska också redovisa förutsättningar, omfattning, utförande- och godkännandekrav på arbetena.

Inför upphandling av stora eller komplicerade entreprenader kan det vara lämpligt att huvudmannen låter en entreprenadjurist eller motsvarande specialist gå igenom förfrågningsunderlaget innan det skickas ut. Utöver en generell genomgång kan det vara värdefullt att få eventuella projektrisker värderade i tid, pengar, goodwill eller annat. En komplicerad entreprenad behöver inte alltid vara tekniskt komplicerad, utan kan till exempel vara juridiskt komplicerad på grund av att många underleverantörer och sakägare blir berörda.

Administrativa föreskrifter

I de administrativa föreskrifterna anges allmän information och krav gällande för upphandlingen och utförandet av uppdraget. Det kan till exempel avse krav på anbud och anbudsgivare, anbudstid och fakturering. I AMA AF Konsult 10 finns en mall med anvisningar som kan vara till hjälp vid upprättandet av administrativa föreskrifter i konsultupphandlingar (www.byggjtjanst.se). AMA AF 12 är motsvarande administrativa föreskrifter med råd och anvisningar för byggnads- och anläggningsarbeten.

Teknisk beskrivning

I den tekniska beskrivningen beskrivs efterfrågat arbete så att leverantörerna förstår vad som ska göras och har en möjlighet att prissätta det. Uppdragets genomförande bör beskrivas på en övergripande nivå och endast med detaljerade anvisningar

där det är motiverat. Som vägledning kan beställaren ange syftet och de frågor uppdraget ska ge svar på. För delar kan det vara lämpligt att ställa krav genom att hänvisa till specifika delar i befintliga handböcker, vägledningar eller kvalitetsmanualen.

Relevant underlagsmaterial i form av tidigare undersökningar, kartor, ritningar med mera bifogas. I den tekniska beskrivningen ska också kvalitetskrav framgå, exempelvis vad gäller rapporteringsgräns för analyser, hygien vid borrhning, miljökrav, osv. Det är vidare viktigt att behovet av de skyddsåtgärder som måste vidtas under entreprenaden framgår. Det kan avse skydd mot spridning av föroreningar till omgivningen, exempelvis genom damning, läckage och utsläpp. Behovet av skyddsåtgärder är alltid beroende av platsens specifika förutsättningar och typ av åtgärd.

Vidare behöver den tekniska beskrivningen omfatta information om aspekter som kan påverka kalkylen. Detta kan exempelvis röra sig om olika typer av miljökontroll som behöver genomföras samtidigt som åtgärden. Detta kan leda till väntetider som kan påverka kalkylen.

En tänkt tidsplan för uppdragets genomförande bör redovisas. Det är möjligt att ange ett tak för vad uppdraget får kosta. Moment som man i förväg inte vet om de ska ingå kan anges som en option. Det kan till exempel avse en åtgärdsutredning och riskvärdering, då resultatet av riskbedömningen avgör om de behöver utföras eller inte. I genomförandet kan optionen handla om åtgärd av ett delområde, som inte ingår i ett första skede.

À-prislista/mängdbeskrivning

En à-prislista i en konsultförfrågan innehåller uppgifter såsom timarvode, kostnader för aktuella analyser, etablering av provtagningsutrustning, installation per grundvattenhåll, osv. Den underlättar bland annat senare reglering av avgående och tillkommande arbeten under uppdragets gång.

Om à-prislistan kompletteras med mängder får anbudsgivaren möjlighet att redovisa hur samtliga resurser fördelas inom uppdraget. Beställaren kan själv också ange vissa mängder på förhand (till exempel antal projektmöten eller timmar för utvärdering). Det syftar till att likställa anbud sinsemellan och därigenom förenkla anbuds- och upphandlingsprocessen.

Motsvarande dokument i en entreprenadförfrågan benämns mängdförteckning.

Mall för utvärdering

En utvärderingsmall kan gärna redovisas som en egen del av förfrågningsunderlaget med syftet att vara öppen med hur utvärderingen kommer att gå till. Vanligt förekommande värderingsgrunder är företagets och/eller den föreslagna organisationens erfarenhet (referenser), föreslaget genomförande och pris. Även andra relevanta värderingsgrunder kan användas, såsom föreslagna entreprenadarbetens beräknade utsläpp av växthusgaser via ett generellt och allmänt tillgängligt beräkningsverktyg. Möjligheten att använda referenser i utvärderingen har varit föremål för prövning vid ett antal rättsliga avgöranden. Ställs relevanta krav på referenser vid kvalificering av anbudsgivare, kan man istället överväga att helt utesluta referenser vid utvärderingen.

I förfrågningsunderlaget för en entreprenad ingår även kontrollplan och arbetsmiljöplan.

Vid genomförande av en entreprenad har huvudmannens projektledare en nyckelroll. Det är därför väsentligt att projektledaren ges tillräckliga befogenheter att ta beslut och tillräckligt stöd vad gäller kontroll och miljötekniska avgöranden.

Efter att kontrakt slutits med en entreprenör om arbetenas utförande ändras förfrågningsunderlagets status till bygghandling. I bygghandlingarna för man in de eventuella ändringar som avtalas under entreprenadens genomförande.

Ersättning

Ersättningsformen i konsultuppdrag kan vara fast eller rörligt arvode med budgetpris. Konsulten är bunden av sitt pris oavsett ersättningsform. Vid budgetpris ska beställaren underrättas om budgeten inte kan hållas, i enlighet med 6 § 6 kap.

ABK 09.

Ersättning i entreprenader kan också ske med fast pris eller på löpande räkning mot budget, med mängdreglering enligt överenskomna à-priser för utfört arbete. Incitamentsavtal är möjligt. Val av ersättningsform är viktig i projekt inom förorenade områden, eftersom det är svårt att i detalj specificera omfattningen av alla arbeten i förväg. De osäkerheter och ekonomiska risker detta för med sig kan delvis hanteras genom valet av entreprenadform och ersättningsform.

Bilaga 4. Kommuntypsindelning

I nedanstående tabell 1 sammanfattas uppdelningen av Sveriges kommuner efter kommuntyp. Dessa är bra att känna till vid ansökan om statligt stöd inför bostadsbyggande. I tabellen anges för vilka kommuner det är möjligt att ansöka om statlig finansiering för stödberättigade åtgärds kostnader till motsvarande MKM-nivå samt vilka tätorter som, baserat på befolkningsstorlek, exkluderas från denna finansiering.

Observera att eftersom kommuntypsindelningen bygger på underlag från SCB och Tillväxtanalys som är under ständig förändring, kan den kommuntyp som en kommun tillhör komma att ändras.

Tabell 1. Uppdelningen av Sveriges kommuner efter kommuntyp, januari 2024.

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Ale	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Alingsås	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Alingsås
Alvesta	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Aneby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Arboga	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Arjeplog	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Arvidsjaur	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Arvika	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Askersund	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Avesta	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Bengtstors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Berg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Bjurholm	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Bjuv	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Boden	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Bollebygd	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Bollnäs	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Borgholm	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Borlänge	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Borås	Övriga kommuner	Ej möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Botkyrka	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Boxholm	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Bromölla	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Bräcke	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Burlöv	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Båstad	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Dals-Ed	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Danderyd	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Degerfors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Dorotea	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Eda	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ekerö	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Eksjö	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Emmaboda	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Enköping	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Enköping
Eskilstuna	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Eslöv	Storstadsnära kommuner	Ej möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Essunga	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Fagersta	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Falkenberg	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Falkenberg
Falköping	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Falun	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Filipstad	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Finspång	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Flen	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Forshaga	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Färgelanda	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Gagnef	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Gislaved	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Gnesta	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Gnosjö	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Gotland	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Grums	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Grästorp	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Gullspång	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Gällivare	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Gävle	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Gävle
Göteborg	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Götene	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Habo	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hagfors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hallsberg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hallstahammar	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Halmstad	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hammarö	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Haninge	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Haparanda	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Heby	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hedemora	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Helsingborg	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Helsingborg
Herrljunga	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hjo	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hofors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Huddinge	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Hudiksvall	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hultsfred	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hylte	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Håbo	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hällefors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Härjedalen	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Härnösand	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Härreda	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hässleholm	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Höganäs	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Högsby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Hörby	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Höör	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Jokkmokk	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Järfälla	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Jönköping	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Jönköping
Kalix	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kalmar	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Karlsborg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Karlshamn	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Karlskoga	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Karlskrona	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Karlstad	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Katrineholm	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kil	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kinda	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kiruna	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Klippan	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Knivsta	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kramfors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kristianstad	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kristinehamn	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Krokom	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kumla	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Kungsbacka	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Kungsbacka
Kungsör	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kungälv	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Kävlinge	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Köping	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Laholm	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Landskrona	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Landskrona
Laxå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Lekeberg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Leksand	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Lerum	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Lessebo	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Lidingö	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Lidköping	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Lilla Edet	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Lindesberg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Linköping	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Linköping
Ljungby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ljusdal	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ljusnarsberg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Lomma	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Ludvika	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Luleå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Lund	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Lycksele	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Lysekil	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Malmö	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Malung-Sälen	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Malå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Mariestad	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Mark	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Markaryd	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Mellerud	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Mjölby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Mora	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Motala	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Mullsjö	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Munkedal	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Munkfors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Mölnadal	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Mönsterås	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Mörbylånga	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Nacka	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Nora	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Norberg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Nordanstig	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Nordmaling	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Norrköping	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Norrköping
Norrtälje	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Norrtälje
Norsjö	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Nybro	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Nykvarn	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Nyköping	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Nynäshamn	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Nässjö	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ockelbo	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Olofström	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Orsa	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Orust	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Osby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Oskarshamn	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ovanåker	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Oxelösund	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Pajala	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Partille	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Perstorp	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Piteå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ragunda	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Robertsfors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ronneby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Rättvik	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Sala	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Salem	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Sandviken	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Sigtuna	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Simrishamn	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Sjöbo	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Skara	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Skellefteå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Skinnskatteberg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Skurup	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Skövde	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Smedjebacken	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Sollefteå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Sollentuna	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Solna	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Sorsele	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Sotenäs	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Staffanstorps	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Stenungsund	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Stockholm	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Storfors	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Storumans	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Strängnäs	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Strömstad	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Strömsunds	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Sundbybergs	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Sundsvalls	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Sunne	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Surahammars	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Svalövs	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Svedalas	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Svenljungas	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Säffles	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Säter	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Sävsjö	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Söderhamns	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Söderköpings	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Södertäljes	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Sölvesborgs	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tanums	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tibro	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tidaholms	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tierps	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Timrå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tingsryds	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Tjörn	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tomelilla	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Torsby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Torsås	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tranemo	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tranås	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Trelleborg	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Trelleborg
Trollhättan	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Trosa	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Tyresö	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Täby	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Töreboda	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Uddevalla	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ulricehamn	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Umeå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Umeå
Upplands Väsby	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Upplands-Bro	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Uppsala	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Uppsala
Uppvidinge	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vadstena	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vaggeryd	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Valdemarsvik	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vallentuna	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Vallentuna
Vansbro	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vara	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Varberg	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Varberg
Vaxholm	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vellinge	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Vetlanda	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Vilhelmina	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vimmerby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vindeln	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vingåker	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vårgårda	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vänersborg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Vännäs	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Värmdö	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Gustavsberg
Värnamo	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Västervik	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Västerås	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Västerås
Växjö	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ydre	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ystad	Storstadsnära kommuner	Ej möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Åmål	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ånge	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Åre	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Årjäng	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Åsele	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Åstorp	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Åtvidaberg	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Älmhult	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Älvdalen	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Älvkarleby	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Älvsbyn	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ängelholm	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Ängelholm
Öckerö	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Ödeshög	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Örebro	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	Örebro

Kommun	Kommuntyp	Omfattning av statlig finansiering	Exkluderade tätorter
Örkellunga	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Örnsköldsvik	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Östersund	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Österåker	Storstadskommuner	Ej möjligt att söka statlig finansiering	N/A
Östhammar	Storstadsnära kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Östra Göinge	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Överkalix	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A
Övertorneå	Övriga kommuner	Möjligt att ansöka om statlig finansiering	N/A

Kvalitetsmanual för statlig finansiering av förorenade områden

Användning och hantering av statlig finansiering till utredning och åtgärd

Kvalitetsmanual för användning och hantering av statlig finansiering till utredning och åtgärder av förorenade områden. Det finns ett stort antal förorenade områden i Sverige som är ett resultat av vår gamla industrihistoria. Många av områdena behöver undersökas och ågärdas för att inte utgöra risk för människors hälsa och miljön. I de fall ingen kan ställas till svars för det förorenade området, kan staten genom Naturvårdsverket bevilja statlig finansiering till undersökningar och åtgärder. Kvalitetsmanual för användning och hantering av statlig finansiering till utredningar och åtgärder av förorenade områden, syftar till att ge vägledning i det statligt finansierade arbetet med förorenade områden. Kvalitetsmanualen ska även utgöra basen för ett kvalitets-säkert och hållbart statligt arbete med förorenade områden. Det bidrar till att nå det nationella miljökvalitetsmålet Giftfri miljö och även andra miljökvalitetsmål samt flera av målen i Agenda 2030. Det statligt finansierade arbetet med förorenade områden medför att de nationellt prioriterade förorenade områdena undersöks och vid behov åtgärdas.